

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૮-૮-૪

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ત્રવચન સારો દધાર

વિષય પ ૩૬ : ૫.૧

श्रीनामचन्द्रप्रचार

प्रवचनसारोद्धार ।

गुर्जर भाषान्तर युक्त

छपावी प्रसिद्ध करनार

शा. मोहनलाल गोविंदजी पालीताणा

वीरसंवत् २४४६, विक्रमसं० १९७६, सन १९२०.

Printed by Ramchandra Yesu Shedge, Nirnaya-Sagar Press, 23, Kolbhat Lane, Bombay.

Published by Sha Mohanlal Govindji, Palitana.

સિદ્ધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ઝેપીરાઈટ-સંગ્રહ
૮૮૮૪

॥ ॐ नमोऽर्हज्यः ॥

॥ ऐं नमः ॥

श्रीमद्-नेमिचन्द्रसूरीश्वरसंहोधः—

श्रीमत्-पद्ममन्दिरगणिप्रणीतबालावबोधविभूषितः—

प्रवचनसारोद्धारः ।

प्रथम अर्थकर्ता मंगलाचरण करेछे, तथा अभिधेयादि चार अनुबन्धो सूचवे छे—

श्रीमन्नाभेयादीन्, नत्वा कृत्वा च शारदां चित्ते । प्रवचनसारोद्दारे, करोमि बालावबोधमहम् ॥ १ ॥

चोत्रीश अतिशय तथा आठ महाप्रातिहार्यरूपी लक्ष्मीयुक्त भगवंत श्रीऋषभदेव विगेरे चोवीश जिनेन्द्रोने नमस्कार करीने, अने सरस्वतीनुं चित्तमां प्रणिधान करीने, प्रवचनसारोद्धार नामना ग्रन्थने विषे हुं (पद्ममन्दिरगणि) बालावबोध करुंछुं ।

प्रत्येक शास्त्रना आरंभमां शिष्टपुरुषो विघ्नोना विनाशरूप कल्याणनी इच्छाथी अभीष्ट देवने नमस्काररूप मंगलाचरण करेछे ।

जो के काय अने मनथी पण करेलो नमस्कार सकल विघ्नोना नाश करे, अने तेथी आरंभेलुं शास्त्र निर्विघ्ने संपूर्ण थाय, तो पण शास्त्रने वांचनारा तथा सांभळनाराओ पण सकल विघ्नसमूहना विनाश माटे अभीष्ट देवनी स्तुति करीने ज प्रवृत्ति करे, ए हेतुथी शास्त्रने वांचनारा तथा सांभळनाराओने अभीष्टदेवनी स्तुतिविषयक बुद्धि करवाने माटे शास्त्रनी आदिमां अभीष्ट देवनी स्तुतिरूप मंगल करवुं जोइए । ग्रन्थना पठन-पाठन माटे विचक्षण अने डाह्या पुरुषो प्रवृत्ति करे ए माटे ग्रन्थना अभिधेय एटले कया कया विषयो चर्चवाना छे ते अवश्य कहेवुं जोइए । वळी प्रयोजन विना मंद पुरुष पण प्रवृत्ति करतो नथी, तो पछी बुद्धिमान् पुरुषो केम प्रवृत्ति करे? माटे शास्त्रना आरंभमां प्रयोजन पण बताववुं जोइए । प्रयोजन बताववा छतां संबंध विनानुं शास्त्र नकामुं छे, कारण के स्वमतिकल्पनाथी कल्पित शास्त्रमां डाह्या माणसो प्रवृत्ति करता नथी, माटे परंपराए सर्वज्ञमूलक आ ग्रन्थ छे एम जणाववाने माटे ग्रंथनी आदिमां गुरुपरंपरा स्वरूप संबंध पण कहेवो जोइए । एटले सर्वज्ञ प्रभुए प्ररूपेला पदार्थो, जे गुरु परंपराथी चाल्या आव्या छे, तेओनुं ज आ ग्रन्थमां निरूपण छे, पण आ ग्रन्थमां स्वमतिकल्पित पदार्थो नथी, एम बताववुं जोइए । वळी संबंध कहेवा छतां तेनो अधिकारी बताववो आवश्यक छे, कारण के अधिकार विनानो पुरुष आरंभ करे तो तेनो प्रयास निष्फळ थायछे, माटे ग्रन्थनी आदिमां अधिकारी पण बताववो जोइए । उपर जणावेला कारणोथी, ग्रन्थकार आरंभमां इष्ट देवने नमस्काररूप मंगलाचरण करीने; अभिधेय, प्रयोजन, संबंध अने अधिकारी, ए चारे अनुबंधो सूचवे छे—

नमिऊण जुगाइजिणं, वोच्छं भव्वाण जाणणनिमित्तं । पवयणसारुद्धारं, गुरुवएसा समासेणं ॥ १ ॥

१ नत्वा युगादिजिनं, वक्ष्ये भव्यानां ज्ञाननिमित्तम् । प्रवचनसारोद्गारं, गुरुपदेशात् समासेन ॥ १ ॥

યુગાદિ જિને શ્રીકૃષ્ણભદેવ સ્વામીને નમસ્કાર કરીને, ભવ્ય પ્રાણીઓને બોધ થવા માટે, ગુરુમહારાજના ઉપદેશથી સંક્ષેપે પ્રવચનસારોદ્ધાર કહીશ । અહીં ‘યુગાદિ જિન શ્રીકૃષ્ણભદેવ સ્વામીને નમસ્કાર કરીને’ એ વાક્ય વહે અમીષ્ટદેવની સ્તુતિસ્વરૂપ મંગલ કર્યું । ‘પ્રવચનસારોદ્ધાર કહીશ’ એ વાક્ય વહે અમિધેય વતાવ્યું । ‘ભવ્ય પ્રાણીઓને બોધ થવા માટે’ એ વાક્યમાં ભવ્યપ્રાણીઓ આ પ્રન્થના અધિકારી જણાવ્યા, અને ‘બોધ થવા માટે’ એ પ્રયોજન કહ્યું । પ્રયોજન બે પ્રકારનાં હોય છે—પ્રન્થના બનાવનારનું પ્રયોજન, અને પ્રન્થના શ્રોતા અથવા વાંચનારાઓનું પ્રયોજન હોય છે । તે બન્ને પ્રયોજનના વચ્ચે ભેદ છે—અનન્તર પ્રયોજન અને પરંપરા પ્રયોજન । પ્રન્થકારને પ્રન્થ બનાવવાનું અનન્તર પ્રયોજન એ છે કે—પ્રવચનસારભૂત કેટલાએક પદાર્થોનું પ્રરૂપણ કરી પ્રાણીઓ ઉપર ઉપકાર કરવો । પ્રન્થકારને પરંપરા પ્રયોજન મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ છે; કારણ કે, પ્રાણીઓ ઉપર ઉપકાર કરવાને પ્રવર્તેલો પુરુષ ક્રમે ક્રમે આત્માના શુભ અધ્યવસાય વધતાં સ્વર્ગપ્રાપ્ત્યાદિ પરંપરાએ મોક્ષને અવશ્ય મેળવે છે । પ્રન્થના શ્રોતાઓ અથવા વાંચનારાઓને અનન્તર પ્રયોજન એ છે કે—પ્રવચનમાં પ્રરૂપેલા કેટલાએક મુખ્ય મુખ્ય પદાર્થોને જાણવા । તેઓને પરંપરા પ્રયોજન મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ છે; કારણ કે તેઓ પ્રવચનના સારભૂત કેટલાએક પદાર્થો જાણીને અસાર સંસારથી વૈરાગ્ય પામે, અને તેથી અનંતસુખસ્વરૂપ મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ માટે નિરંતર પ્રયાસ કરે, ક્રમે ક્રમે આત્માના શુભ પરિણામ વધતાં પરંપરાએ મોક્ષ પામે । સંબંધ બે પ્રકારનો છે—ઉપાય-ઉપેય સંબંધ અને ગુરુપરંપરા સંબંધ । તેને વિષે તર્કાનુસારી પ્રાણીઓ પ્રતિ ઉપાય-ઉપેય સંબંધ સમજવો; આ શાસ્ત્ર ઉપાય છે, અને આ શાસ્ત્રમાં પ્રરૂપેલા પદાર્થોનું જ્ઞાન તથા મોક્ષ-

૧ આ અવસર્પિણીરૂપ યુગને વિષે પ્રથમ તીર્થંકર । ૨ રાગ-દ્વેષાદિ અંતરંગ દુર્જય શત્રુઓને જીતનાર । ૩ દ્વાદશાંગી વિગેરે પ્રવચનમાં પ્રરૂપેલા કેટલાએક મુખ્ય મુખ્ય પદાર્થોનો ઉદ્ધાર ।

પદ ઉપેય છે । શ્રદ્ધાનુસારી પ્રાણીઓ પ્રતિ ગુરુપરંપરા લક્ષણ સંબંધ સમજવો । તે આવી રીતે—ભગવાન્ શ્રીમન્મહાવીરે પર્ષદામાં પ્રવચન-સારભૂત સકલ પદાર્થો અર્થથી જણાવ્યા, તે પદાર્થોને શ્રીસુધર્માસ્વામીએ સૂત્રથી ગુંથ્યા । ત્યાર પછી તે પદાર્થો ભિન્ન ભિન્ન આચાર્યો દ્વારા પોતપોતાના ગ્રંથોમાં વિસ્તારથી રચાતા તથા ભવ્ય પ્રાણીઓને ઉપદેશાતા આધુનિક કાઠ સુધી ચાલ્યા આવ્યા છે । તે પૂર્વાચાર્યોના સૂત્રોમાંથી પ્રવચનના સારભૂત પદાર્થોને સંક્ષેપે કરીને આધુનિક સમયના મંદબુદ્ધિવાળાઓને બોધ થવા માટે હું (નેમિચન્દ્રસૂરિ) ઉદ્ભવું છું । આ પ્રમાણે આ શાસ્ત્ર અર્થને આશ્રીને સર્વજ્ઞમૂલક છે, પણ હું કાંઈ સ્વમતિ કલ્પિત નવું રચતો નથી, માટે નિર્મલબુદ્ધિવાળા શ્રદ્ધાવાન્ ભવ્યપ્રાણીઓને આ શાસ્ત્ર ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે । આ પ્રમાણે શ્રદ્ધાનુસારી પ્રાણીઓને આશ્રીને ગુરુપરંપરા સંબંધ સમજવો ।

હવે ચોસઠ ગાથાએ કરી આ ગ્રંથમાં પ્રરૂપવાના વસોને છોતેર દ્વારનાં નામ કહે છે—

ચિંદ્રવંદન વંદનયં, પટિક્કમણં પચ્ચક્ષ્ણાણમુત્સર્ગો । ચતુર્વીસસમહિયસયં, ગિહિપટિક્કમણાહ્યારાણમ્ ॥૨॥

સકલ કલ્યાણનું મૂળ હોવાથી પ્રથમ ચૈત્યવંદન દ્વાર કહેશે । ચિત્તનો જે ભાવ અથવા કર્મ તે ચૈત્યે એટલે જિનપ્રતિમા કહેવાય । સ્ફટિકાદિમણિ, સુવર્ણાદિધાતુ, અથવા પાષાણાદિની બનાવેલી જિનપ્રતિમા ચિત્તના ભાવ અથવા કર્મ એટલે ક્રિયાએ કરી સાક્ષાત્ તીર્થંકરની બુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરેછે, તેથી ચૈત્ય એટલે જિનપ્રતિમા સમજવી । તે જિનપ્રતિમાઓનું મન વચન અને કાયાએ કરી વન્દન—એટલે મન વચન અને

૧ ચૈત્યવન્દનં વન્દનકં, પ્રતિક્રમણં પ્રત્યાલ્લ્યાનમુત્સર્ગઃ । ચતુર્વિંશતિસમધિકશતં, ગૃહિપ્રતિક્રમણાતિચારાણામ્ ॥ ૨ ॥ ૨ વ્યાકરણના નિયમ પ્રમાણે ‘ચિત્ત’ શબ્દથી ભાવ અથવા કર્મ અર્થમાં ‘ય’ પ્રત્યય આવી ચૈત્ય શબ્દ બન્યો છે । ૩ તીર્થંકરની પ્રતિમાઓ આત્માને વિષે ચિત્તના ભાવ અથવા ક્રિયા વડે સાક્ષાત્ તીર્થંકરની બુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરેછે. અહીં ‘તીર્થંકરની પ્રતિમાઓ’ કર્તા છે, અને ‘ચિત્તનો ભાવ અથવા ચિત્તની ક્રિયા’ કરણ છે. તે કરણનો તીર્થંકરની પ્રતિમા-

કાયની એકાગ્રતાએ ધ્યાન કરવું—સ્તુતિ કરવી—નમન કરવું તે ચૈત્યવંદન કહેવાય । તે ચૈત્યવંદનની વિધિ કહેવા વહે ચૈત્યવંદનરૂપ પ્રથમ દ્વાર કહેશે । ત્યાર પછી વંદનક, એટલે ગુણવંત ગુરુમહારાજને વંદન કરવું, એ બીજું દ્વાર । ત્રીજું પ્રતિક્રમણ દ્વાર । ચોથું પચ્ચક્ષાણ દ્વાર । પાંચમું ઉત્સર્ગ એટલે કાયોત્સર્ગ દ્વાર । અને છઠ્ઠા દ્વારમાં ગૃહસ્થને પઢિકમવાના એકસોને ચોવીશ અતિચાર જણાવશે । દ્વાર ૧ થી ૬ ।

‘ભરહમ્મિ ભૂય-સંપહ-ભવિસ્સતિત્થંકરાણ નામાહં । એરવયમ્મિવિ તાહં, જિણાણ સંપહ-ભવિસ્સાણ ॥ ૩ ॥

સાતમા દ્વારમાં, ભરતક્ષેત્રને વિષે અતીત વર્તમાન અને ભવિષ્યત્તીર્થકરોનાં નામ કહેશે । તથા એરવતક્ષેત્રમાં પણ વર્તમાન અને ભવિષ્યત્તીર્થકરોનાં નામ કહેશે । દ્વાર ૭ ।

‘ઉસહાહજિણિંદાણં, આહમગણહર-પવત્તિણીનામા । અરિહંતજ્જણઠાણા, જિણજણનીજણયનામ-ગર્હ ॥ ૪ ॥

આઠમા દ્વારમાં, ઋષભાદિ ચોવીશ જિનેન્દ્રોના જે જે પ્રથમ ગણધર થયા તેઓના નામ બતાવશે । નવમા દ્વારમાં, ચોવીશ જિનેન્દ્રોની જે જે પ્રથમ પ્રવર્તિની થઈ તેઓના નામ આવશે । દસમા દ્વારમાં, તીર્થંકરપદ ઉપાર્જન કરવામાં જે જે કારણો છે તે જણાવશે ।

રૂપી કર્તાની સાથે અભેદ ઉપચાર કરી તીર્થંકરની પ્રતિમાનો ‘ચૈત્ય’ શબ્દથી વ્યવહાર થાય છે. એટલે કરણનો કર્તામાં ઉપચાર કરવો । અથવા ‘ચિતિ’ શબ્દથી પણ ‘ય’ પ્રત્યય લાવી ચૈત્ય શબ્દ સિદ્ધ થઈ શકે છે । ચિતિ એટલે લેપ્ય વિગેરે પદાર્થોનો સમૂહ, તેનો જે ભાવ એટલે ચિતિપણું અથવા ચિતિની ક્રિયા તે ચૈત્ય । આ ચૈત્યશબ્દ સંજ્ઞાવાચક હોવાથી તેનો વ્યવહાર અર્થ દેવનું વિંચ, અથવા આધાર આધેયનો અભેદ માની દેવવિંચનો આશ્રય—દેવમંદિર ।

૧ ભરતે ભૂત-સમ્પ્રતિ-ભવિષ્યત્તીર્થંકરોનાં નામાનિ । એરવતેઽપિ તાનિ, જિનાનાં સમ્પ્રતિ-ભવિષ્યતામ્ ॥ ૩ ॥

૨ ઋષભાદિજિનેન્દ્રાણામ્, આદિમગણધર-પ્રવર્તિનીનામાનિ । અર્હત્ત્વાર્જનસ્થાનાનિ, જિનજનનીજનકનામ-ગતયઃ ॥ ૪ ॥

अगीयारमा द्वारमां, जिनेश्वरोनी माताओना तथा पिताओना नाम बतावशे । बारमा द्वारमां, जिनेन्द्रोनी माताओ तथा पिताओ कइ कइ गतिमां गया ते कहेशे । द्वार ८ थी १२ ।

उक्किट्ट-जहन्नेहिं, संखा विहरंततित्थनाहाणं । जम्मसमएवि संखा, उक्किट्ट-जहन्निया तेसिं ॥ ५ ॥

तेरमा द्वारमां, एक कालमां विहरता केटला तीर्थकरो उत्कृष्टथी होय ? तथा जघन्यथी केटला होय ? ए जणावशे । चौदमा द्वारमां, तीर्थकरो कर्मभूमिने विषे एककालमां उत्कृष्टथी केटला जन्मे ? तथा जघन्यथी केटला जन्मे ? ए विषय चर्चवामां आवशे । द्वार १३-१४ ।

जिणं गणहर-मुणि-समणी-वेउव्विय-वाह-अवहि-केवलिणो । मणनाणि-चउदसपुव्वि-सह-सङ्कीण संखाओ ॥ ६ ॥

पंदरमा द्वारमां, ऋषभदेवादि प्रत्येक जिनेश्वरोना गणधरोनी संख्या आवशे । सोळमा द्वारमां, ते प्रत्येक तीर्थकरना मुनिओनी संख्या बतावशे । सत्तरमा द्वारमां, तेमनी साध्वीओनी संख्या जणावशे । अठारमा द्वारमां, तेमना वैकुर्विकोनी संख्या प्ररूपशे । ओगणीशमा द्वारमां, जिनेन्द्रोना वादीओनी संख्या जणावशे । वीशमा द्वारमां, तेमना अवधिज्ञानीओनी संख्या कहेशे । एकवीशमा द्वारमां, तेमना केवलीओनी संख्या आवशे । बावीशमा द्वारमां, तेमना मनःपर्यवज्ञानीओनी संख्या बतावशे । त्रेवीशमा द्वारमां, तेमना चौदपूर्वधरोनी संख्या जणावशे । चोवीशमा द्वारमां, तेमना श्रावकोनी संख्या आवशे । पच्चीशमा द्वारमां, ते प्रत्येक जिनेश्वरोनी श्राविकाओनी संख्या बताववामां आवशे । द्वार १५ थी २५ ।

१ उत्कृष्ट-जघन्याभ्यां, संख्या विहरतीर्थनाथानाम् । जन्मसमयेऽपि सङ्ख्या, उत्कृष्ट-जघन्यका तेषाम् ॥ ५ ॥

२ जिनानां गणधर-मुनि-श्रमणी-वैकुर्विक-वादि-अवधि-केवलिनाम् । मनोज्ञानि-चतुर्दशपूर्वि-श्राद्ध-श्राद्धीनां संख्याः ॥ ६ ॥

જિણ જક્ષ્વા દેવીઓ, તણુમાણં લંછણાણિ વન્ના ય । વયપરિવારો સઘાઉયં ચ સિવગમણપરિવારો ॥ ૭ ॥

છઘ્વીશમા દ્વારમાં, ઋષભાદિ પ્રત્યેક જિનેન્દ્રના યક્ષો જળાવશે । સત્યાવીશમા દ્વારમાં, તેમની દેવીઓના નામ આવશે । અઘ્યાવીશમા દ્વારમાં, જિનેન્દ્રોના શરીરનું પરિમાણ બતાવશે । ઓગણત્રીશમા દ્વારમાં, તે જિનેન્દ્રોના લાંછન કહેશે । ત્રીશમા દ્વારમાં, તેમના વર્ણ દર્શાવશે । એકત્રીશમા દ્વારમાં, વ્રતપરિવાર આવશે—કયા તીર્થકરે કેટલાની સાથે વ્રત—દીક્ષા પ્રહણ કરી તે બતાવશે । વત્રીશમા દ્વારમાં, તે પ્રત્યેક જિનેન્દ્રનું સંપૂર્ણ આયુષ્ય જળાવશે । તેત્રીશમા દ્વારમાં, મોક્ષગમનસમયે કયા તીર્થકર કેટલા પરિવાર સાથે મોક્ષમાં ગયા તે આવશે । દ્વાર ૨૬ થી ૩૩ ।

નિર્વાણગમણઢાણં, જિણંતરાહં ચ તિત્થવુચ્છેઓ । દસ ચુલસી વા આસાયણાઓ તહ પાહિહેરાહં ॥ ૮ ॥

ચોત્રીશમા દ્વારમાં, ઋષભાદિ પ્રત્યેક જિનેશ્વરો કયે કયે સ્થાને નિર્વાણ પામ્યા તે સ્થાનો બતાવશે । પાંત્રીશમા દ્વારમાં, જિનેશ્વરોના આંતરા આવશે, એટલે એક જિનેશ્વર પછી કેટલા કાલને આંતરે બીજા જિનેશ્વર સિદ્ધ થયા તે કહેવાશે । છત્રીશમા દ્વારમાં, ચતુર્વિધ શ્રમણસંઘરૂપી તીર્થનો વ્યુચ્છેદ ક્યારે ક્યાં અને શા માટે થયો ? તે કહેશે । સાઢત્રીશ તથા આઢત્રીશમા દ્વારમાં, જ્ઞાન-દર્શનાદિની દસ અથવા ચોરાશી આશાતના બતાવશે । ઓગણચાલીશમા દ્વારમાં, તીર્થકરોના પ્રાતિહાર્ય જળાવશે । દ્વાર ૩૪ થી ૩૯ ।

૧ જિનાનાં યક્ષા દેવ્યસ્તનુમાનં લાઙ્છનાનિ વર્ણાશ્ચ । વ્રતપરિવારઃ સર્વાયુષ્કં ચ સિવગમનપરિવારઃ ॥ ૭ ॥

૨ નિર્વાણગમનસ્થાનં, જિનાન્તરાણિ ચ તીર્થવ્યુચ્છેદઃ । દશ ચતુરશીતિર્વાઽઽશાતનાસ્તથા પ્રાતિહાર્યાણિ ॥ ૮ ॥

चउतीसाइसयाणं, दोसा अट्टारसा अरिहंतं । निक्खमणे नाणम्मी, निव्वाणम्मि य जिणाण तवो ॥ ९ ॥
चालीशमा द्वारमां, जिनेन्द्रोना चोत्रीश अतिशय आवशे । एकतालीशमा द्वारमां, अट्टार दोपो बतावशे । बेंतालीशमा द्वारमां, 'नाम अरि-
हंत' विगेरे चार प्रकारना अरिहंत प्ररूपशे । तेंतालीशमा द्वारमां, दीक्षा लेतां कया कया तीर्थकरे शुं शुं तप कर्यो ते बतावशे ।
चुम्मालीशमा द्वारमां, केवलज्ञान उत्पन्न थतां कया कया जिनेन्द्रने शुं शुं तप हतो ते जणावशे । पीस्तालीशमा द्वारमां, मोक्षपद पामतां
कया कया जिनेन्द्रने शुं शुं तप हतो ते कहेशे । द्वार ४० थी ४५ ।

भाविजिणेश्वरजीवा, संखा उड्डा-ह-तिरियसिद्धाणं । तह इक्कसमयसिद्धाणं, ते य पन्नरसभेएहिं ॥ १० ॥
छेंतालीशमा द्वारमां, आवती उत्सर्पिणीमां कोण कोण जीवो तीर्थकर थवाना छे ते कहेशे । मुडतालीशमा द्वारमां, एक समयने विषे
ऊर्ध्व लोकमां केटला ? अधोलोकमां केटला ? अने तीच्छीलोकमां केटला सिद्ध थाय ? ते बतावशे । अडतालीशमा द्वारमां, एक समयने
विषे केटला सिद्ध थाय ते बतावशे । ओगणपचासमा द्वारमां, सिद्धोने पंदर भेदे प्ररूपशे । द्वार ४६ थी ४९ ।

अवगाहणाए सिद्धा, उक्किट्ट जहन्न मज्झिमाए य । गिहिलिंग-अन्नलिंग-स्सलिंगसिद्धाण संखाओ ॥ ११ ॥
पचासमा द्वारमां, उत्कृष्ट अवगाहनावाळा एक समये केटला सिद्ध थाय ? मध्यम अवगाहनावाळा केटला सिद्ध थाय ? तथा जघन्य

१ चतुर्विंशदतिशयानां, दोषा अष्टादशाऽर्हच्चतुष्कम् । निष्क्रमणे ज्ञाने, निर्वाणे च जिनानां तपः ॥ ९ ॥

२ भाविजिणेश्वरजीवाः, सङ्ख्या ऊर्ध्वा-ऽध-स्तिर्यक्सिद्धानाम् । तथैकसमयसिद्धानां, ते च पञ्चदशभेदैः ॥ १० ॥

३ अवगाहनायां सिद्धा, उत्कृष्टायां जघन्यायां मध्यमायां च । गृहिलिङ्गा-ऽन्यलिङ्ग-स्वलिङ्गसिद्धानां सङ्ख्याः ॥ ११ ॥

अवगाहनावाळा केटला सिद्ध थाय ? ते जणावशे । एकावनमा द्वारमां, एक समये गृहस्थलिंगे केटला सिद्ध थाय ?, तापसादि अन्यलिंगे केटला सिद्ध थाय ?, तथा स्वलिंगे एटले यतिलिंगे केटला सिद्ध थाय ते संख्या बतावशे । द्वार ५० थी ५१ ।

बत्तीसाई सिज्झन्ति, अविरयं जाव अट्टअहियसयं । अट्टसमएहिं इक्किक्कोणं जावेक्कसमयंतम् ॥ १२ ॥

एक समये उत्कृष्ट बत्तीश सिद्ध निरंतर आठ समय सुधी थाय, त्यार पछी अवश्य आंतरं पडे । त्यार पछी एक समये उत्कृष्ट तेत्रीश थी अडताळीश सिद्ध निरन्तर सात समय सुधी थाय, त्यार पछी अवश्य आंतरं पडे । आवी रीते यावद् एकसोने आठ सिद्ध यावद् एक समये थाय, त्यार पछी अवश्य आंतरं पडे, आ विषय बावनमा द्वारमां चर्चवामां आवशे । द्वार ५२ ।

थीवेए पुंवेए, नपुंसए सिज्झमाण परिसंखा । सिद्धाणं संठाणं, अवट्ठिइठाणं च सिद्धाणं ॥ १३ ॥

त्रेपनमा द्वारमां, स्त्रीवेदे पुरुषवेदे तथा नपुंसकवेदे सिद्ध थनाराओनी संख्या बतावशे । चोपनमा द्वारमां, सिद्धोनुं संस्थान प्ररूपशे । पंचावनमा द्वारमां, सिद्धोने रहेवानुं स्थान कहेशे । द्वार ५३ थी ५५ ।

अवगाहणा य तेसिं, उक्कोसा मज्झिमा जहन्ना य । नामाइं चउण्हंपि हु, सासयजिणनाहपडिमाणं ॥ १४ ॥

१ द्वात्रिंशदादयः सिध्यन्ति, अविरतं यावद् दष्टाधिकशतम् । अष्टसमयैरेकैकोनैर्यावदेकसमयान्तम् ॥ १२ ॥

२ स्त्रीवेदे पुंवेदे, नपुंसकवेदे सिध्यतां परिसंख्या । सिद्धानां संस्थानम्, अवस्थितिस्थानं च सिद्धानाम् ॥ १३ ॥

३ अवगाहना च तेषाम्, उत्कृष्टा मध्यमा जघन्या च । नामानि चतसृणामपि खलु, शाश्वतजिननाथप्रतिमानाम् ॥ १४ ॥

छप्पनमा द्वारमां, सिद्धोनी उत्कृष्ट अवगाहना कहेशे । सत्तावनमा द्वारमां, सिद्धोनी मध्यम अवगाहना बतावशे । अट्ठावनमा द्वारमां, सिद्धोनी जघन्य अवगाहना जणावशे । ओगणसाठमा द्वारमां, जिनेन्द्रोनी चार शाश्वतप्रतिमाओना नाम आवशे । द्वार ५६ थी ५९ ।

उवगरणाणं संखा, जिणाण थविराण साहुणीणं च । जिणकप्पियाण संखा, उक्किट्ठा एगवसहीए ॥ १५ ॥

साठमा द्वारमां, जिनकल्पीओना उपकरणोनी संख्या बतावशे । एकसठमा द्वारमां, स्थविरकल्पी एटले गच्छवासी साधुओना उपकरणोनी संख्या जणावशे । बासठमा द्वारमां, साध्वीओना उपकरणोनी संख्या कहेशे । त्रेसठमा द्वारमां, एक वस्तीमां जिनकल्पीओनी उत्कृष्ट संख्या केटली होय ते प्ररूपशे । द्वार ६० थी ६३ ।

छेत्तीसं सूरिगुणा, विणओ बावन्नभेयपडिभिन्नो । चरणं करणं जंघा-विज्जाचारणगमणसत्ती ॥ १६ ॥

चोसठमा द्वारमां, आचार्यना छत्रीश गुण वर्णवशे । पांसठमा द्वारमां, बावन प्रकारनो विनय बतावशे । छासठमा द्वारमां, शीत्तेर भेदे चरण बतावशे । सडसठमा द्वारमां, शीत्तेर भेदे करण वर्णवशे । अडसठमा द्वारमां, जंघाचारण अने विद्याचारणोनी गमनशक्ति बतावशे । द्वार ६४ थी ६८ ।

परिहारविसुद्धि अहालंदा निज्जामयाण अडयाला । पणवीस भावणाओ, सुहाउ असुहाउ पणवीसं ॥ १७ ॥

१ उपकरणानां संख्या, जिनानां स्थविराणां साध्वीनां च । जिनकल्पिकानां संख्या, उत्कृष्टैकवसतौ ॥ १५ ॥

२ षट्त्रिंशत् सूरिगुणा, विनयो द्वापञ्चाशद्वेदप्रतिभिन्नः । चरणं करणं जंघा-विद्याचारणगमनशक्तिः ॥ १६ ॥

३ परिहारविसुद्धयो यथालंदा निर्यामकाणामष्टचत्वारिंशत् । पञ्चविंशतिर्भावनाः, शुभा अशुभाः पञ्चविंशतिः ॥ १७ ॥

ओगणोतेरमा द्वारमां, परिहारविशुद्धि तप करनाराओनुं तथा परिहारविशुद्धि तपनुं स्वरूप वर्णवशे । शीत्तेरमा द्वारमां, यथालंद कल्प करनारा साधुओनुं स्वरूप आवशे । एकोतेरमा द्वारमां, अणसण करेला साधुना निर्यामक एटले परिचर्या करनारा साधुओना अड-
ताळीश भेद कहेशे । त्रोंतेरमा द्वारमां, पञ्चीश शुभ भावनाओ बतावशे । तोंतेरमा द्वारमां, पञ्चीश अशुभ भावनाओ प्ररूपशे । द्वार ६९ थी ७३ ।

संखा महवयाणं, किङ्कम्माण य दिणे तहा खित्ते । चारित्ताणं संखा, ठियकप्पो अठियकप्पो य ॥ १८ ॥

चुम्भोतेरमा द्वारमां, 'प्राणातिपातविरमण' विगेरे महाव्रतोनी संख्या कहेशे । पंचोतेरमा द्वारमां, दिवसने विषे कृतिकर्म एटले वांदणानी संख्या केटली होय ते बतावशे । छोंतेरमां द्वारमा, भारत विगेरे कया क्षेत्रमां 'सामायिक' विगेरे केटला चारित्र प्राप्त थाय ? ते कहेशे । सत्योतेरमा द्वारमां, स्थितकल्प वर्णवशे । अठ्योतेरमा द्वारमां, अस्थितकल्प दर्शवशे । द्वार ७४ थी ७८ ।

चेइयं-पुत्थय-दंडय-तण-चम्म-दूसाइं पंच पत्तेयं । पंच अवग्गहभेया, परीसहा मंडली सत्त ॥ १९ ॥

ओगणएंशीमा द्वारमां, पांच जातना चैत्योना नाम कहेशे । एंशीमा द्वारमां, पांच प्रकारना पुस्तकोना नाम बतावशे । एकाशीमा द्वारमां, पांच जातना दांडानुं वर्णन आवशे । बाशीमा द्वारमां, पांच प्रकारना तृण कहेशे । त्र्याशीमा द्वारमां, पांच जातना चर्म कहेशे । चोराशीमा द्वारमां, पांच प्रकारना वस्त्र बतावशे । पंचाशीमा द्वारमां, अवग्रहना पांच भेद दर्शवशे । छाशीमा द्वारमां, बावीश परीषह वर्णवशे । सत्याशीमा द्वारमां, मंडलीना सात प्रकार कहेशे । द्वार ७९ थी ८७ ।

१ सङ्ख्या महाव्रतानां, कृतिकर्मणां च दिने तथा क्षेत्रे । चारित्राणां सङ्ख्या, स्थितकल्पोऽस्थितकल्पश्च ॥ १८ ॥

२ चैत्य-पुस्तक-दण्डक-तृण-चर्म-दूष्याणि पञ्च प्रत्येकम् । पञ्चाऽवग्रहभेदाः, परीषदा मण्डल्यः सप्त ॥ १९ ॥

दसठाणववच्छेओ, खवगसेढी य उवसमस्सेढी । थंडिल्लाण सहस्सो, अहिओ चउसहियवीसाए ॥ २० ॥
अठ्ठाशीमा द्वारमां, जंबूस्वामी पछी दस वस्तुओनो विच्छेद थयो तेओनां नाम कहेशे । नेवाशीमा द्वारमां, क्षपकश्रेणिनुं स्वरूप बता-
वशे । नेवुंमा द्वारमां, उपशमश्रेणिनुं स्वरूप वर्णवशे । एकाणुंमा द्वारमां, थंडिलना एक हजार अने चोवीश भांगा दर्शावशे । द्वार ८८ थी ९१ ।

पुंवाणं नामाहं, पयसंखासंजुयाहं चउदसवि । निग्गंथा समणावि य, पत्तेयं पंच पंचेव ॥ २१ ॥

बाणुमा द्वारमां, पदनी संख्यासहित चौद पूर्वनां नाम कहेशे । त्राणुमा द्वारमां, पांच प्रकारना निर्ग्रन्थोनुं स्वरूप वर्णवशे । चोरा-
णुमा द्वारमां, पांच प्रकारना श्रमणो बतावशे । द्वार ९२ थी ९४ ।

गौसेसणाण पणगं, पिंडे पाणे य एसणा सत्त । भिक्खायरियावीहीणमट्ठगं पायच्छित्ताहं ॥ २२ ॥

पंचाणुमा द्वारमां, पांच प्रकारनी जमवानी एषणा बतावशे । छत्रुमा द्वारमां, सात प्रकारनी पिंड अने पाननी एषणा कहेशे ।
सत्ताणुमा द्वारमां, आठ प्रकारे भिक्षाचर्यानी श्रेणिनुं वर्णन करशे । आट्ठाणुमा द्वारमां, दस प्रकारनां प्रायश्चित्त वर्णवशे । द्वार ९५ थी ९८

सामायारी ओहम्मि, पयविभागम्मि तह य दसहाउ । निग्गंधत्तं जीवस्स, पंचवारा उ भववासे ॥ २३ ॥

१ दशस्थानव्यवच्छेदः, क्षपकश्रेणिश्चोपशमश्रेणिः । स्थण्डिलानां सहस्रोऽधिकश्चतुःसहितविंशत्या ॥ २० ॥

२ पूर्वाणां नामानि, पदसङ्ख्यासंयुतानि चतुर्दशापि । निर्ग्रन्थाः श्रमणा अपि च, प्रत्येकं पञ्च पञ्चैव ॥ २१ ॥

३ आसैषणानां पञ्चकं, पिण्डे पाने चैषणाः सप्त । भिक्षाचर्यावीथीनामष्टकं प्रायश्चित्तानि ॥ २२ ॥

४ सामाचारी ओषे, पदविभागे तथा च दशधा । निर्ग्रन्थत्वं जीवस्य, पञ्चवारांस्तु भववासे ॥ २३ ॥

नवाणुमा द्वारमां, ओघसामाचारी वर्णवशे । सोमा द्वारमां, पदविभाग सामाचारी बतावशे । एकसोने पहेला द्वारमां, दस प्रकारनी चक्रवाल सामाचारी कहेशे । एकसोने बीजा द्वारमां, जीवने भववासमां निर्ग्रन्थपणुं पांच वार आवे ते कहेशे । द्वार ९९ थी १०२ ।

साधुविहारस्वरूपं, अप्पडिबद्धो य सो विहायव्वो । जाया-ऽजायाकप्पो, परिट्टवणु-चारकरणदिसी ॥ २४ ॥

एकसोने त्रीजा द्वारमां, साधुना विहारनुं स्वरूप कहेशे । एकसो चोथा द्वारमां, ते विहार अप्रतिबद्ध करवो जोइए ते बतावशे । एकसो पांचमा द्वारमां, जातकल्प अने अजातकल्प कहेशे, जात एटले गीतार्थ अने अजात एटले अगीतार्थ । एकसो छट्ठा द्वारमां, मृतसाधुने परठववानी दिशा, अने उच्चार एटले वडीनीति करवानी दिशा कहेशे । द्वार १०३ थी १०६ ।

अट्ठः पुरिसेसुं, वीसं इत्थीसु दस नपुंसेसु । पद्दावणाअणरिहा, तह वियलंगस्सरूवा य ॥ २५ ॥

एकसो सातमा द्वारमां, अठार प्रकारना पुरुषो दीक्षाने अयोग्य छे तेमनां लक्षण कहेशे । एकसो आठमा द्वारमां, बीश प्रकारनी स्त्रीओ दीक्षाने अयोग्य छे तेमनां लक्षण बतावशे । एकसो नवमा द्वारमां, दस प्रकारना नपुंसक दीक्षाने अयोग्य छे, अने छ प्रकारना नपुंसक दीक्षाने योग्य छे तेमनां लक्षण कहेशे । एकसो दसमा द्वारमां, विकलेन्द्रिय एटले जेमनी कोइ पण इन्द्रिय खोडवाळी होय तेवा मनुष्योने दीक्षा आपवाथी प्रवचननी निन्दा थाय छे ते कहेशे । द्वार १०७ थी ११० ।

जंमुल्लं जइकप्पं, वत्थं सेज्जायरस्स पिंडो य । जेत्तियसुत्ते सम्मं, जह निगंथावि चउगइआ ॥ २६ ॥

१ साधुविहारस्वरूपम्, अप्रतिबद्धश्च स विधातव्यः । जाता-ऽजातकल्पः, परिष्ठापनो-चारकरणदिक् ॥ २४ ॥

२ अष्टादश पुरुषेषु, श्रितः स्त्रीषु दश नपुंसकेषु । प्रजाजनाऽनर्हाः, तथा विकलाङ्गस्वरूपाश्च ॥ २५ ॥

३ यन्मूल्यं यतिकल्प्यं, वस्त्रं शय्यातरस्य पिण्डश्च । यावत्सूत्रे सम्यक्त्वं, यथा निर्ग्रन्था अपि चतुर्गतिकाः ॥ २६ ॥

एकसो अगीयारमा द्वारमां, जेटला मूल्यवाळुं वख मुनिने कल्पे ते कहेशे । एकसो बारमा द्वारमां, शय्यातरपिंडना भेद, तथा ते कल्पे के नहीं ? ते बतावशे । एकसो तेरमा द्वारमां, जेटलुं श्रुत भणवाथी सम्यक्त्व अवश्य थाय ते जणावशे । एकसो चौदमा द्वारमां, निर्ग्रन्थो पण चार गतिमां भमे ते दर्शावशे । द्वार १११ थी ११४ ।

खिंत्ते मग्गे काले, तहा पमाणे अईयमकप्पं । दुह-सुहसेज्जचउक्कं, तेरसकिरियाण ठाणाइं ॥ २७ ॥

एकसो पंदरमा द्वारमां-क्षेत्रातीत, एकसो सोळमा द्वारमां-मार्गातीत, एकसो सत्तरमा द्वारमां-कालातीत, अने एकसो अठारमा द्वारमां-प्रमाणातीत वर्णवशे, एटले कहेला प्रमाणवाळा क्षेत्रादिथी अतिक्रान्त थइ गयेलुं जे अकल्पनीय थाय ते कहेशे । एकसो ओग-णीशमा द्वारमां, दुःखशय्या चतुष्क बतावशे । एकसो वीशमा द्वारमां, सुखशय्या चतुष्क वर्णवशे । एकसो एकवीशमा द्वारमां, क्रियाना तेर स्थानक एटले भेद दर्शावशे । द्वार ११५ थी १२१ ।

एगम्मि बहुभवेसु य, आगरिसा चउविहेवि सामइए । सीलंगाणऽद्वारससहस्स नयसत्तगं चेव ॥ २८ ॥

एकसो बावीशमा द्वारमां, श्रुतसामायिक सम्यक्त्वसामायिक देशविरतिसामायिक अने सर्वविरतिसामायिक, ए चारे प्रकारना सामायिकने विषे एक भव आश्रीने तथा घणा भव आश्रीने केटला आकर्ष थाय ते बतावशे । एकसो त्रेवीशमा द्वारमां, शीलना अंगभूत एटले कारणभूत जे अठार हजार पदार्थो छे ते दर्शावशे । एकसो चोवीशमा द्वारमा सात नयनुं स्वरूप वर्णवशे । द्वार १२२ थी १२४ ।

१ क्षेत्रे मार्गे काले, तथा प्रमाणे अतीतमकल्प्यम् । दुःख-सुखशय्याचतुष्कं, त्रयोदशक्रियाणां स्थानानि ॥ २७ ॥

२ एकस्मिन् बहुभवेषु च, आकर्षाश्चतुर्विधेऽपि सामायिके । शीलानामष्टादशसहस्रा नयसप्तकं चैव ॥ २८ ॥

વૈત્થગ્ગહ્ણવિહાણં, વવહારા પંચ તહ અહાજાયં । નિસિ જાગરણમ્મિ વિહી, આલોયણદાયગન્નેસા ॥ ૨૯ ॥

એકસો પચ્ચીશમા દ્વારમાં, સાધુને વસ્ત્ર ગ્રહણ કરવાનો વિધિ કહેશે । એકસો છવીશમા દ્વારમાં, આગમવ્યવહાર શ્રુતવ્યવહાર આજ્ઞા-વ્યવહાર ધારણાવ્યવહાર અને જીતવ્યવહાર, એ પાંચ વ્યવહારનું સ્વરૂપ વર્ણવશે । એકસો સત્યાવીશમા દ્વારમાં, ‘ચોલપટ્ટો’ વિગેરે પાંચ પ્રકારના યથાજાત દર્શાવશે । એકસો અઠ્યાવીશમા દ્વારમાં, રાત્રિજાગરણનો વિધિ બતાવશે । એકસો ઓગણત્રીશમા દ્વારમાં, આલો-યણા આપનાર ગીતાર્થ ગુરુમહારાજની શોધ કરવા માટે જોવા નીકળવું, તે દર્શાવશે । દ્વાર ૧૨૫ થી ૧૨૯ ।

ગુરુપમુહાણં કીરહ, અસુદ્ધસુદ્ધેહિં જેત્તિયં કાલં । ઉવહીધોયણકાલો, ભોયણભાયા વસહિસુદ્ધી ॥ ૩૦ ॥

એકસો ત્રીશમા દ્વારમાં, ગુરુમહારાજ વિગેરે જે આચાર્યાદિક, તેમની અશુદ્ધ એટલે દોષદૂષિત અને શુદ્ધ એટલે દોષે રહિત એવા આહા-રાદિ વડે જેટલા કાઠ સુધી પરિચર્યા કરવી તે બતાવશે । એકસો એકત્રીશમા દ્વારમાં, ઉપધિ ધોવાનું કાલમાન કહેશે । એકસો બત્રીશમા દ્વારમાં, ભોજનના ભાગ કહેશે, એટલે કોણે કેટલું ભોજન કરવું ? તે બતાવશે । એકસો તેત્રીશમા દ્વારમાં—વસતિ જે ઉપાશ્રય, તેની શુદ્ધિ દર્શાવશે । દ્વાર ૧૩૦ થી ૧૩૩ ।

^૩સંલેહ્ણા દુવાલસ, વરિસે વસહેણ વસહિસંગહ્ણમ્ । ઉસિણસ્સ ફાસુઅસ્સવિ, જલસ્સ સચિત્તયાકાલો ॥ ૩૧ ॥

એકસો ચોત્રીશમા દ્વારમાં, બાર વરસ સુધી સંલેખના કરવી તેમાં શું શું તપ પ્રમુખ કરવું તે બતાવશે । એકસો પાંત્રીશમા દ્વારમાં,

૧ વસ્ત્રગ્રહણવિધાનં, વ્યવહારાઃ પંચ તથા યથાજાતમ્ । નિસિ જાગરણે વિધિઃ, આલોચનદાયકાન્વેષઃ ॥ ૨૯ ॥

૨ ગુરુપમુહાણાં ક્રિયતે, અશુદ્ધ-શુદ્ધર્યાવન્તં કાલમ્ । ઉપધિધાવનકાલો, ભોજનભાગા વસતિશુદ્ધિઃ ॥ ૩૦ ॥

૩ સંલેખના દ્વાદશ, વર્ષાણિ વૃષભેણ વસતિસંગ્રહણમ્ । ઉષ્ણસ્ય પ્રાસુકસ્યાપિ, જલસ્ય સચિત્તતાકાલઃ ॥ ૩૧ ॥

मुनिए वसति—उपाश्रय वृषभने आकारे ग्रहण करवो तेनुं स्वरूप दर्शावशे । एकसो छत्रीशमा द्वारमां, उष्ण अने प्रासुक जलने सचित्त थवानो काळ कहेशे, एटले उष्ण अने प्रासुक जल पण केटला काळे सचित्त थाय ते बतावशे । द्वार १३४ थी १३६ ।

तेरिच्छीओ तिरियाण, माणवीओ नराण देवीओ । देवाण जग्गुणाओ, जेत्तियमेत्तेण अहियाओ ॥ ३२ ॥

एकसो साडत्रीशमा द्वारमां—तिर्यचो करतां तिरश्चीओ, पुरुषो करतां स्त्रीओ, अने देवो करतां देवीओ, जेटला गणी अधिक छे ते बतावशे । द्वार १३७ ।

अच्छेरयाण दसगं, चउरो भासाओ वयणसोलसगं । मासाणं पंच भेया, भेया वरिसाण पंचेव ॥ ३३ ॥

एकसो आडत्रीशमा द्वारमां, दस आश्चर्यनुं वर्णन करशे । एकसो ओगणचालीशमा द्वारमां, चार प्रकारनी भाषा दर्शावशे, तथा तेनी अन्तर्गत दस प्रकारनी सत्यभाषा अने दस प्रकारनी मृषाभाषा बतावशे । एकसो चालीशमा द्वारमां, सोळ प्रकारनां वचन वर्णवशे । एकसो एकताळीशमा द्वारमां, मासना पांच भेद कहेशे । एकसो बेंतालीशमा द्वारमां, वर्षना पांच भेद बतावशे । द्वार १३८ थी १४२ ।

लौगसरूवं सन्नाउ, तिन्नि चउरो व दस व पनरस वा । तह सत्तसट्ठिलक्खणभेयविसुद्धं च सम्मत्तं ॥ ३४ ॥

एकसो तेंतालीशमा द्वारमां, चौद राजलोकनुं स्वरूप वर्णवशे । एकसो चुम्मालीशमा द्वारमां, त्रण प्रकारनी संज्ञा बतावशे । एकसो

१ तिरश्च्यस्तिर्यग्भ्यो, मानव्यो नरेभ्यो देव्यः । देवेभ्यो यद्गुणा, यावन्मात्रेण अधिकाः ॥ ३२ ॥

२ आश्चर्याणां दशकं, चतस्रो भाषा वचनषोडशकम् । मासानां पञ्च भेदा, भेदा वर्षाणां पञ्चैव ॥ ३३ ॥

३ लोकस्वरूपं संज्ञास्तिषष्ठतस्रो वा दश वा पञ्चदश वा । तथा सप्तषष्टिलक्षणभेदविसुद्धं च सम्यक्त्वम् ॥ ३४ ॥

पीस्तालीशमा द्वारमां, चार प्रकारनी संज्ञा कहेशे । एकसो छेंतालीशमा द्वारमां, दस प्रकारनी संज्ञा दर्शावशे । एकसो सुडतालीशमा द्वारमां, पंदर प्रकारनी संज्ञाओनुं स्वरूप वर्णवशे । एकसो अडतालीशमा द्वारमां, सडसठ भेदे विशुद्ध सम्यक्त्वनुं स्वरूप दर्शावशे । द्वार १४३ थी १४८ ।

एगंविह दुविह त्रिविहं, चउहा पंचविह दसविहं सम्मं । द्वाइ-कारगाइ-उवसमभेएहिं वा सम्मं ॥ ३५ ॥

एकसो ओगणपचासमा द्वारमां, एक प्रकारनुं, बे प्रकारनुं, त्रण प्रकारनुं, चार प्रकारनुं, पांच प्रकारनुं तथा दस प्रकारनुं सम्यक्त्व वर्णवशे । अथवा द्रव्यादिना भेदे, कारकादिना भेदे, तथा उपशम भेदे सम्यक्त्वनुं स्वरूप दर्शावशे । द्वार १४९ ।

कुलकोडीणं संखा, जीवाणं जोणिलक्खचुलसीई । तिक्कालाइवित्तत्थविवरणं सट्ठपडिमाओ ॥ ३६ ॥

एकसो पचासमा द्वारमां, जीवोनी कुलकोटिनी संख्या कहेशे । एकसो एकावनमा द्वारमां, जीवोनी चोराशीलाख योनि दर्शावशे । एकसो बावनमा द्वारमां, 'त्रैकाल्यं—त्रण काळ' आदि गाथाना अर्थनुं विवरण करशे । एकसो त्रेपनमा द्वारमां, श्रावकनी पडिमाओनुं स्वरूप बतावशे । द्वार १५० थी १५३ ।

धन्नाणमबीयत्तं, खेत्ताईयाण तह अचित्तत्तं । धन्नाणं चउवीसं, मरणं सत्तरसभेयं च ॥ ३७ ॥

१ एकविधं द्विविधं त्रिविधं, चतुर्धा पञ्चविधं दशविधं सम्यक्त्वम् । द्रव्यादि-कारकादि-उपशमभेदैर्वा सम्यक्त्वम् ॥ ३५ ॥

२ कुलकोटीनां सङ्ख्या, जीवानां योनिलक्षचतुरशीतिः । त्रैकाल्यादिवृत्तार्थविवरणं श्राद्धप्रतिमाः ॥ ३६ ॥

३ धान्यानामबीजत्वं, क्षेत्रातीतानां तथाऽचित्तत्वम् । धान्यानां चतुर्विंशतिर्मरणं सप्तदशभेदं च ॥ ३७ ॥

एकसो चोपनमा द्वारमां—धान्योनुं अवीजपणुं, एटले कया धान्यनुं वीज केटले काळे अंकुरो उत्पन्न करवानी शक्ति रहित थाय ते बतावशे । एकसो पंचावनमा द्वारमां, केटलुं क्षेत्र उल्लंघन कर्या पछी सचित्त वस्तु अचित्त थाय ते दर्शावशे । एकसो छप्पनमा द्वारमां, चोवीश प्रकारनां धान्यनां नाम कहेशे । एकसो सत्तावनमा द्वारमां, सत्तर प्रकारे मरण वर्णवशे । द्वार १५४ थी १५७ ।

पल्लिओवम-अयर-ऽवसप्पिणीण उस्सप्पिणीइवि स्वरूपं । दवे खेत्ते काले, भावे पोग्गलपरिअट्ठो ॥ ३८ ॥

एकसो अट्ठावनमा द्वारमां, पल्ल्योपमनुं स्वरूप दर्शावशे । एकसो ओगणसाठमा द्वारमां, सागरोपमनुं स्वरूप वर्णवशे । एकसो साठमा द्वारमां, अवसर्पिणीनुं स्वरूप बतावशे । एकसो एकसठमा द्वारमां, उत्सर्पिणीनुं स्वरूप कहेशे । एकसो बासठमा द्वारमां, द्रव्य क्षेत्र काल अने भावे पुट्टलपरावर्त वर्णवशे । द्वार १५८ थी १६२ ।

पन्नरस कम्मभूमी, अकम्मभूमीओ तीस अट्ठ मया । दोन्नि सया तेयाला, भेया पाणाइवायस्स ॥ ३९ ॥

एकसो त्रेसठमा द्वारमां, पंदर कर्मभूमिनुं स्वरूप बतावशे । एकसो चोसठमा द्वारमां, त्रीश अकर्मभूमि वर्णवशे । एकसो पांसठमा द्वारमां, आठ प्रकारना मद कहेशे । एकसो छासठमा द्वारमां, प्राणातिपातना वसो तेंतालीश भेद दर्शावशे । द्वार १६३ थी १६६ ।

१ पल्ल्योपमा—ऽतरा—ऽवसर्पिणीनामुत्सर्पिण्या अपि स्वरूपम् । द्रव्ये क्षेत्रे काले, भावे पुट्टलपरावर्तः ॥ ३८ ॥

२ न तरीतुं शक्यते इत्यतरः—सागरः, एकदेशेन समुदायावगमात् सागरोपमम् ।

३ पञ्चदश कर्मभूमयोऽकर्मभूमयस्त्रिंशद् अष्टौ मदाः । द्वे शते त्रिचत्वारिंशद्, भेदाः प्राणातिपातस्य ॥ ३९ ॥

४ ज्यां तीर्थकरो विगेरे उत्पन्न थाय ते कर्मभूमि । ५ ज्यां धर्म विगेरे कांड न होय ते अकर्मभूमि ।

परिणामाणं अष्टोत्तरसयं च बंभमद्वदसभेयं । कामाण चउवीसा, दस पाणा दस य कप्पदुमा ॥ ४० ॥

एकसो सडसठमा द्वारमां, एकसो आठ प्रकारना परिणाम एटले अध्यवसाय वर्णवशे । एकसो अडसठमा द्वारमां, ब्रह्मचर्यना अढार भेद दर्शावशे । एकसो ओगणोतेरमा द्वारमां, चोवीश प्रकारे काम दर्शावशे । एकसो शीत्तेरमा द्वारमां, दस प्राण वर्णवशे । एकसो एकोतेरमा द्वारमां, दस जातनां कल्पवृक्षनुं स्वरूप कहेशे । द्वार १६७ थी १७१ ।

नैरया नेरइयाणं, आवासा वेयणाऽऽउ तणुमाणं । उत्पत्ति-नासविरहो, लेसाऽवहि परमअहम्मा य ॥ ४१ ॥

एकसो बोंतेरमा द्वारमां, सात नारकीनां नाम तथा गोत्र दर्शावशे । एकसो तोंतेरमा द्वारमां, नारकीना आवासनी संख्या बतावशे । एकसो चुम्मेतेरमा द्वारमां, साते नरकमां वेदनानुं स्वरूप बतावशे । एकसो पंचोतेरमा द्वारमां, साते नारकीनां आयुष्यनुं प्रमाण दर्शावशे । एकसो छोंतेरमा द्वारमां, साते नारकीना शरीरनुं प्रमाण कहेशे । एकसो सत्योतेरमा द्वारमां, नरकमां नारकीनी उत्पत्ति अने नाशनो विरहकाल कहेशे । एकसो अज्योतेरमा द्वारमां, नारकीने विपे लेइयानुं स्वरूप बतावशे । एकसो ओगणएंशीमा द्वारमां, नारकीमां अवधिज्ञाननुं स्वरूप वर्णवशे । एकसो एंशीमा द्वारमां, परमाधामीओनुं स्वरूप कहेशे । द्वार १७२ थी १८० ।

नैरयुव्वहाणं लद्धिसंभवो तेसु जेसि उववाओ । संखा उत्पज्जंताण, तह य उव्वट्टमाणणं ॥ ४२ ॥

१ परिणामानामष्टोत्तरशतं च ब्रह्माऽष्टदशभेदम् । कामानां चतुर्विंशतिः, दश प्राणा दश च कल्पद्रुमाः ॥ ४० ॥

२ नरका नैरयिकाणाम्, आवासा वेदनानुस्तनुमानम् । उत्पत्ति-नाशविरहो, लेइयाऽवधिः परमाधर्माश्च ॥ ४१ ॥

३ नरकोद्वृत्तानां लब्धिसंभवस्तेषु येषामुपपातः । सङ्ख्योत्पद्यमानानां, तथा चोद्वृत्तमानानाम् ॥ ४२ ॥

एकसो एकाशीमा द्वारमां, नरकथी नीकळेला जीवोने जे जे लब्धि संभवे ते कहेशे । एकसो वाशीमा द्वारमां, कइ कइ नरकमां कया कया जीवनी नारकीपणे उत्पत्ति थाय ते दर्शावशे । एकसो त्राशीमा द्वारमां, एक समयमां केटला नारकी उपजे ते कहेशे । एकसो चोराशीमा द्वारमां, एकसमयमां नरकथी केटला जीव नीकळे ते कहेशे । द्वार १८१ थी १८४ ।

कायट्टिइ-भवठिईओ, एगिंदिय-विगल-सन्निजीवाणं । तणुमाणमेसि इंदियसरूवविसया य लेसाओ ॥ ४३ ॥

एकसो पंचाशीमा द्वारमां, एकेन्द्रिय विगलेन्द्रिय अने संज्ञिजीवोनी कायस्थिति कहेशे । एकसो छाशीमा द्वारमां, तेओनी भव-स्थिति दर्शावशे । एकसो सत्याशीमा द्वारमां, तेओना शरीरनुं प्रमाण वर्णवशे । एकसो अठ्याशीमा द्वारमां, पांचे इन्द्रियोनुं स्वरूप तथा पांचे इन्द्रियोना विषय कहेशे । एकसो नेवाशीमा द्वारमां, ते एकेन्द्रियादिनी लेश्याओ वर्णवशे । द्वार १८५ थी १८९ ।

एँयाणं जत्थ गई, जत्तो ठाणेहिं आगई एसिं । उत्पत्ति-मरणविरहो, जीवंत-मरंतसंखा य ॥ ४४ ॥

एकसो नेवुंमा द्वारमां, ते एकेन्द्रियादि जीवो कइ कइ गतिमां जाय ते कहेशे । एकसो एकाणुंमा द्वारमां, एकेन्द्रियादि जीवो कइ कइ गतिमांथी आवे ते दर्शावशे । एकसो बाणुंमा द्वारमां, एकेन्द्रियादि जीवोनी उत्पत्ति अने मरणनुं आंतरुं दर्शावशे, एटले एक

१ कायस्थिति-भवस्थिती, एकेन्द्रिय-विकल-संज्ञिजीवानाम् । तनुमानमेषाम् इन्द्रियस्वरूप-विषयाश्च लेश्याः ॥ ४३ ॥

२ पृथ्वीकाय अप्काय तेउकाय वाउकाय अने वनस्पतिकाय । ३ बेइन्द्रिय तेइन्द्रिय अने चउरिन्द्रिय ।

४ एतेषां यत्र गतिर्येभ्यः स्थानेभ्य आगतिरेषाम् । उत्पत्ति-मरणविरहो, जायमान-प्रियमाणसङ्ख्या च ॥ ४४ ॥

जीव उत्पन्न थया पछी बीजो जीव केटले काले उत्पन्न थाय, तथा एक जीव मरण पाम्या पछी बीजो जीव केटले काले मरण पामे ते कहेशे । एकसो त्राणुमा द्वारमां, एक समये उत्पन्न थता तथा मरण पामता एकेन्द्रियादिनी संख्या कहेशे । द्वार १९० थी १९३ ।

भवनवद्-वाणमंतर-जोहसिय-विमाणवासिदेवाणं । ठिह-भवन-देहमाणं, लेसाओ ओहिनाणं च ॥४५॥

एकसो चोराणुमा द्वारमां, भवनपति व्यंतर ज्योतिषी तथा विमानवासिदेवोनी आयुःस्थिति दर्शावशे । एकसो पंचाणुमा द्वारमां, तेओनां भुवन कहेशे । एकसो छत्रुमा द्वारमां, तेओना देहनुं प्रमाण दर्शावशे । एकसो सत्ताणुमा द्वारमां, तेओने केटली अने कइ कइ लेश्या होय ते कहेशे । एकसो अट्टाणुमा द्वारमां, तेओना अवधिज्ञाननुं प्रमाण, तथा कया कया देवोने केवुं केवुं अवधिज्ञान होय ते वर्णवशे । द्वार १९४ थी १९८ ।

उत्पत्तीए तहुवट्टणाए विरहो इमाण संखा य । जम्मि य एयाण गई, जत्तो वा आगई एसिं ॥ ४६ ॥

एकसो नवाणुमा द्वारमां, भवनपति विगेरे चारे निकायना देवोनी उत्पत्तिनो विरहकाल दर्शावशे । बसोमा द्वारमां, तेओना च्यवननो विरहकाल कहेशे । बसोने पहेला द्वारमां, तेओ एकसमयमां केटला उपजे तथा एकसमयमां केटला च्यवे ते कहेशे । बसोने बीजा द्वारमां, चार निकायना देवो जे गतिमां जाय ते बतावशे । बसोने त्रीजा द्वारमां, जे गतिमांथी जीवोने देवगति प्राप्त थाय ते कहेशे । द्वार १९९ थी २०३ ।

१ भवनपति-व्यन्तर-ज्योतिष्क-विमानवासिदेवानाम् । स्थितिभवनदेहमानं, लेश्या अवधिज्ञानं च ॥ ४५ ॥

२ उत्पत्त्यास्तथोद्भूतनाया विरह एषां संख्या च । यस्मिंश्चैतेषां गतिर्यस्माद्वाऽऽगतिरेषाम् ॥ ४६ ॥

विरहो सिद्धिर्गईए, जीवाणाहारग्रहणऊसासा । निन्नि सया तेसट्टी, पासंडीणऽट्ट य पमाया ॥ ४७ ॥

बसो चोथा द्वारमां, सिद्धिगतिमां जता जीवोना गमननो विरहकाल दर्शावशे । बसो पांचमा द्वारमां, जीवोना आहारग्रहणं तथा आसोक्क्यासनुं स्वरूप वर्णवशे । बसो छट्ठा द्वारमां, पाखंडीओना त्रणसो त्रेसठ भेद बतावशे । बसो सातमा द्वारमां, आठ प्रकारना प्रमाद कहेशे । द्वार २०४ थी २०७ ।

भरहाहिवा हलहरा, हरिणो पडिवासुदेवरायाणो । रयणाइं चउदस नव, निहीओ तह जीवसंखाओ ॥ ४८ ॥

बसोने आठमा द्वारमां, भरतक्षेत्रना चक्रवर्तीओनां नाम कहेशे । बसो नवमा द्वारमां, भरतक्षेत्रना बलदेवोनां नाम कहेशे । बसो दसमा द्वारमां, भरतक्षेत्रना वासुदेवोनां नाम कहेशे । बसो अग्यारमा द्वारमां, भरतक्षेत्रना प्रतिवासुदेवोनां नाम कहेशे । बसो बारमा द्वारमां, चक्रवर्तीना चौदरत्नोनां नाम तथा स्वरूप वर्णवशे । बसो तेरमा द्वारमां, नव निधाननां नाम तथा तेओनुं स्वरूप वर्णवशे । बसो चौदमा द्वारमां, एक भेदथी लइने एकसो छेंतालीश भेद पर्यन्त जुदी जुदी रीते समस्त जीवोना भेद दर्शावशे । द्वार २०८ थी २१४ ।

कैम्माइं अट्ट तेसिं, उत्तरपयडीण अट्टवन्नसयं । बंधोदयाणुदीरणसत्ताण य किंपि हु सरूवं ॥ ४९ ॥

१ विरहः सिद्धिर्गतेर्जीवानामाहारग्रहणोच्छ्वासः । त्रीणि शतानि त्रिषष्टिः, पाखण्डिनामष्टौ च प्रमादाः ॥ ४७ ॥

२ भरताधिपा हलधरा, हरयः प्रतिवासुदेवराजाः । रत्नानि चतुर्दश नव, निधयस्तथा जीवसंख्याः ॥ ४८ ॥

३ कर्माण्यष्टौ तेषामुत्तरप्रकृतीनामष्टपञ्चाशच्छतम् । बन्धो-दययोरुदीरणा-सत्तयोश्च किमपि खलु स्वरूपम् ॥ ४९ ॥

बसो पंदरमा द्वारमां, आठ कर्मनां नाम कहेशे । बसो सोळमा द्वारमां, ते आठ कर्मनी एकसो अट्ठावन उत्तरप्रकृति छे, तेओनां नाम तथा स्वरूप वर्णवशे । बसो सत्तरमा द्वारमां, कर्मना बन्धनुं उदयनुं उदीरणानुं तथा सत्तानुं स्वरूप दर्शवशे । द्वार २१५ थी २१७ ।

कम्मट्ठिई साबाहा, बायालीसा य पुन्नपयडीओ । बासी य पावपयडी, भावछक्कं सपडिभेयं ॥ ५० ॥

बसो अट्ठारमा द्वारमां, कर्मनो अवाधाकाल तथा कर्मनी स्थिति कहेशे । बसो ओगणीशमा द्वारमां, बेतालीश पुण्यप्रकृति वर्णवशे । बसो वीशमा द्वारमां, बाशी पापप्रकृति दर्शवशे । बसो एकवीशमा द्वारमां, औपशमिकादि छ भावनुं स्वरूप प्रतिभेद सहित जणावशे । द्वार २१८ थी २२१ ।

जीवाणमजीवाणं, गुणाण तह मग्गणाण पत्तेयं । चउदसगं उवओगा, बारस जोगा य पन्नरस ॥ ५१ ॥

बसो बावीशमा द्वारमां, जीवोना चौद भेद दर्शवशे । बसो त्रेवीशमा द्वारमां, अजीवोना चौद भेद कहेशे । बसो चोवीशमा द्वारमां, गुणस्थानकना चौद भेद तथा तेओनुं स्वरूप वर्णवशे । बसो पञ्चीशमा द्वारमां, मार्गणाना चौद भेद कहेशे । बसो छव्वीशमा द्वारमां, बार प्रकारना उपयोग वर्णवशे । बसो सत्यावीशमा द्वारमां, पंदर योगनां नाम कहेशे । २२२ थी २२७ ।

पैरलोयगई गुणठाणएसु तह ताण कालपरिमाणं । नरय-तिरि-नर-सुराणं, उक्कोसविउव्वणाकालो ॥ ५२ ॥

१ कर्मस्थितिः साबाधा, द्विचत्वारिंशच्च पुण्यप्रकृतयः । द्यशीतिः पापप्रकृतयो, भावषट्कं सप्रतिभेदम् ॥ ५० ॥

२ अनुदय काल । ३ जीवानामजीवानां, गुणानां तथा मार्गणानां प्रत्येकम् । चतुर्दशकमुपयोगा, द्वादश योगाश्च पञ्चदश ॥ ५१ ॥

४ परलोकगतिः गुणस्थानकेषु तथा तेषां कालपरिमाणं । नरक-तिर्यग्-नर-सुराणाम्, उत्कृष्टविकुर्वणाकालः ॥ ५२ ॥

વસો અઠ્યાવીશમા દ્વારમાં, જીવ પરલોકમાં જતાં તેની સાથે જે જે ગુણઠાળા જાય તે દર્શાવશે । વસો ઓગળત્રીશમા^૧ દ્વારમાં, ચૌદ ગુણઠાળાનું કાલપરિમાણ કહેશે । વસો ત્રીશમા દ્વારમાં—નારકી, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવને વૈક્રિયશરીર સંબંધી જે ઉત્કૃષ્ટ વિકુર્વણાકાલ છે તે બતાવશે ॥ ૨૨૮ થી ૨૩૦ ।

સત્તં સમુદ્ઘાયા છપ્પજ્જત્તીઓ અણહારયા ચરો । સત્તં ભયદ્ઘાણાઈં, છબ્ભાસા અપ્પસત્થાઓ ॥ ૫૩ ॥

વસો એકત્રીશમા દ્વારમાં, સાત સમુદ્ઘાતનું સ્વરૂપ વર્ણવશે । વસો વત્રીશમા દ્વારમાં, છ પર્યાપ્તિનું સ્વરૂપ જણાવશે । વસો તેત્રીશમા દ્વારમાં, ચાર અનાહારકનાં નામ કહેશે । વસો ચોત્રીશમા દ્વારમાં, ભયનાં સાત સ્થાનક દર્શાવશે । વસો પાંત્રીશમા દ્વારમાં, અપ્રેશસ્ત છ ભાષાઓ કહેશે । દ્વાર ૨૩૧ થી ૨૩૫ ।

ભંગાં ગિહિવયાણં, અદ્ધારસ પાવઠાણગાઈંપિ । મુણિગુણસત્તાવીસા, ઇગવીસા સાવયગુણાણ ॥ ૫૪ ॥

વસો છત્રીશમા દ્વારમાં, ગૃહસ્થના વ્રતના ભાંગા દર્શાવશે । વસો સાડત્રીશમા દ્વારમાં, અદાર પાપસ્થાનક કહેશે । વસો આડત્રીશમા દ્વારમાં, મુનિના સત્યાવીશ ગુણ વર્ણવશે । વસો ઓગળવાલીશમા દ્વારમાં, શ્રાવકના એકવીશ ગુણ પ્રરૂપશે । દ્વાર ૨૩૬ થી ૨૩૯ ।

૧ સત્તં સમુદ્ઘાતાઃ ષડ્ પર્યાપ્તયોઽનાહારકાશ્વત્વારઃ । સત્તં ભયસ્થાનાનિ, ષઢ્ ભાષા અપ્રેશસ્તાઃ ॥ ૫૩ ॥ ૨ કર્મબંધનું કારણ—દોષવાળી ।

૩ ભક્તો ગૃહિવ્રતાનામ્, અષ્ટાદશ પાપસ્થાનકાન્યપિ । મુણિગુણસત્તવિંશતિઃ, એકવિંશતિઃ શ્રાવકગુણાનામ્ ॥ ૫૪ ॥

તેરિ'ચ્છીણુક્કિટ્ટા, ગઁભટ્ટિઈ તહ ય સા મણુસસીણં । ગઁભસસ ય કાયટ્ટિઈ, ગઁભટ્ટિયજીવઆહારો ॥ ૫૫ ॥

બસો ચાલીશમા દ્વારમાં, તિર્યંચ સ્ત્રીએ ધારણ કરેલા ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દર્શાવશે । બસો એકતાલીશમા દ્વારમાં, મનુષ્ય સ્ત્રીએ ધારણ કરેલા ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કહેશે । બસો બેંતાલીશમા દ્વારમાં, મનુષ્ય સ્ત્રીએ ધારણ કરેલા ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ કાયસ્થિતિ કહેશે । બસો ત્રેંતાલીશમા દ્વારમાં, ગર્ભમાં રહેલા જીવો જે આહાર ગ્રહણ કરે તે કહેશે । દ્વાર ૨૪૦ થી ૨૪૩ ।

રિઁરુહિર-સુક્કજોણ, જેત્તિયકાલેણ ગઁભસંભૂઈ । જેત્તિયપુત્તા ગઁભે, જેત્તિયપિયરો ય પુસસ ॥ ૫૬ ॥

બસો ચુમ્માલીશમા દ્વારમાં—ઋતુ સમયે સ્ત્રીનું રુધિર અને પુરુષનું વીર્ય, એ બન્નેનો યોગ થતાં જેટલે કાળે ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય તે બતાવશે । બસો પીસ્તાલીશમા દ્વારમાં, ગર્ભને વિષે જેટલા પુત્ર થાય તે દર્શાવશે । બસો છેંતાલીશમા દ્વારમાં, પુત્રને જેટલા પિતા થાય તે કહેશે । દ્વાર ૨૪૪ થી ૨૪૬ ।

મૈહિલા ગઁભઅજોગા, જેત્તિયકાલેણઽબીયઓ પુરિસો । સુક્કાઈણ સરીરટ્ટિયાણ સવાણ પરિમાણં ॥ ૫૭ ॥

બસો સુઢતાલીશમા દ્વારમાં, સ્ત્રી ગર્ભધારણ કરવાને અયોગ્ય કેટલા કાળે થાય ? તથા પુરુષ અબીજ એટલે ગર્ભધાન યોગ્ય વીર્ય-

૧ તિરશ્ચીનામુત્કૃષ્ટા, ગર્ભસ્થિતિસ્તથા ચ સા માનુષીણામ્ । ગર્ભસ્ય ચ કાયસ્થિતિર્ગર્ભસ્થિતજીવાહારઃ ॥ ૫૫ ॥

૨ ઋતુરુધિર-શુક્રયોગે, યાવત્કાલેન ગર્ભસંભૂતિઃ । યાવત્પુત્રા ગર્ભે, યાવત્પિતરશ્ચ પુત્રસ્ય ॥ ૫૬ ॥

૩ મહિલા ગર્ભાઽયોગ્યા, યાવત્કાલેનાઽબીજકઃ પુરુષઃ । શુક્રાદીનાં શરીરસ્થિતાનાં સર્વેષાં પરિમાણમ્ ॥ ૫૭ ॥

प्रवचन-
सारोद्धारे

॥ १३ ॥

रहित केटले काळे थाय ? ते जणावशे । बसो अडतालीशमा द्वारमां, शरीरमां रहेला वीर्य-रुधिरादिनुं परिमाण कहेशे । द्वार २४७—२४८ ।

सम्मत्ताईणुत्तमगुणाण लाहंतरं जमुक्कोसं । न लहन्ति माणुसत्तं, सत्ता जेऽणंतरुवट्ठा ॥ ५८ ॥

बसो भोगणपचासमा द्वारमां, सम्यक्त्वादिक उत्तम गुणोनो लाभांतर उत्कृष्टो जीवने केटले काळे थाय ? एटले सम्यक्त्व पाम्या पछी केटले काळे श्रावकपणुं पामे ?, श्रावक पणुं पाम्या पछी केटले काळे चारित्र पामे ?, इत्यादि क्रम वर्णवशे । बसो पचासमा द्वारमां, क्यांथी नीकळेला जीव अनंतर मनुष्यपणुं न पामे, ते कहेशे । द्वार २४९—२५० ।

सुवंगपरिमाणं, माणं पुवस्स लवणसिहमाणं । उत्सेह-आयअंगुल-प्पमाणअंगुलपमाणाइं ॥ ५९ ॥

बसो एकावनमा द्वारमां, पूर्वांगनुं परिमाण जणावशे । बसो बावनमा द्वारमां, पूर्वनुं परिमाण कहेशे । बसो त्रेपनमा द्वारमां, लवण-समुद्रनी शिखानुं परिमाण बतावशे । बसो चोपनमा द्वारमां, उत्सेधांगुल आत्मांगुल अने प्रमाणांगुल ए त्रण जातनां अंगुलनां प्रमाण वर्णवशे । द्वार २५१ थी २५४ ।

तमैकायसरूपमणंतच्छक्कगं अट्ठगं निमित्ताणं । माणुम्माणपमाणं, अट्टारस भक्ख-भोज्जाइं ॥ ६० ॥

१ सम्यक्त्वादीनामुत्तमगुणानां लाभान्तरं यदुत्कृष्टम् । न लभन्ते मानुषत्वं, सत्त्वा येऽनन्तरमुद्भूताः ॥ ५८ ॥

२ पूर्वाङ्गपरिमाणं, मानं पूर्वस्य लवणशिखामानम् । उत्सेधा-ऽऽत्माङ्गुल-प्रमाणाङ्गुलप्रमाणानि ॥ ५९ ॥

३ तमैकायस्वरूपमनन्तपट्कमष्टकं निमित्तानाम् । मानोन्मानप्रमाणं, अष्टादश भक्ष्य-भोज्यानि ॥ ६० ॥

द्वारसं-
ख्यानिरू-
पणम्

॥ १३ ॥

बसो पंचावनमा द्वारमां, तमस्कायनुं स्वरूप वर्णवशे । बसो छप्पनमा द्वारमां, छ अनंता कहेशे । बसो सत्तावनमा द्वारमां, आठ प्रकारनां निमित्त दर्शावशे । बसो अट्ठावनमा द्वारमां, मान उन्मान अने प्रमाण प्ररूपशे । बसो ओगणसाठमा द्वारमां, अठार प्रकारनां भक्ष्य तथा भोज्ये बतावशे । द्वार २५५ थी २५९ ।

छट्ठाणवुद्धिहाणी, अवहरिउं जाइ नेव तीरन्ति । अंतरदीवा जीवाऽजीवाण अप्पबहुयं च ॥ ६१ ॥

बसो साठमा द्वारमां, वस्तुओनी छ स्थाने वृद्धि अने हानि दर्शावशे । बसो एकसठमा द्वारमां, अन्य देशांतरादिमां जेओनुं हरण करवाने देवादि पण समर्थ न बने ते जणावशे । बसो बासठमा द्वारमां, छप्पन अंतर द्वीपनी वक्तव्यता आवशे । बसो त्रेसठमा द्वारमां, जीवोनुं अने अजीवोनुं अल्प-बहुत्व वर्णवशे । द्वार २६० थी २६३ ।

संखां निस्सेसजुगप्पहाणसूरीण वीरजिणतित्थे । उस्सप्पिणिअंतिमजिणतित्थअविच्छेयमाणं च ॥ ६२ ॥

बसो चोसठमा द्वारमां, वीर जिनेन्द्रना तीर्थमां समग्र युगप्रधान आचार्योनी संख्या कहेशे । बसो पांसठमा द्वारमां, आगामी उत्सर्पिणीने विषे अंतिम जिनेन्द्रना तीर्थनुं अविच्छेद मान कहेशे । द्वार २६४—२६५ ।

१ गोळ धान्य विगेरे । २ शालि ओदन विगेरे ।

३ षट्स्थानवृद्धिहाणी, अपहर्तुं यानि नैव शक्यन्ते । अन्तरद्वीपा जीवाऽजीवानामल्पबहुत्वं च ॥ ६१ ॥

४ संख्या निःशेषयुगप्रधानसूरीणां वीरजिनतीर्थे । उत्सर्पिण्यन्तिमजिनतीर्थाऽविच्छेदमानं च ॥ ६२ ॥

देवानां प्रविचारो, स्वरूपमदृग् कण्हराईणं । सज्ज्ञायस्स अकरणं, नन्दीसरदीवठिइभणनं ॥ ६३ ॥

बसो छासठमा द्वारमां, देवोना मैथुननुं स्वरूप कहेशे । बसो सडसठमा द्वारमां, आठ कृष्णराजिनुं स्वरूप वर्णवशे । बसो अडसठमा द्वारमां, अस्वाध्याय क्यारे होय ! ते विस्तारथी जणावशे । बसो ओगणोतेरमा द्वारमां, नन्दीश्वर द्वीपनी स्थिति कहेशे । द्वार २६६ थी २६९ ।

लंछीओ तवा पायालकलस आहारगस्सरुवं च । देसा अणारिया आरिया य सिद्धेगतीसगुणा ॥ ६४ ॥

बसो शीत्तेरमा द्वारमां, आमर्षौषधि विगेरे अठ्यावीश तथा अणुत्व-महत्त्वादि लब्धिओ विस्तारथी वर्णवशे । बसो एकोतेरमा द्वारमां, इंद्रियजयादि तप दर्शवशे । बसो बौतेरमा द्वारमां, लवणसमुद्रनी अंदर रहेला पातालकलशनी वक्तव्यता आवशे । बसो तौतेरमा द्वारमां, आहारक शरीरनुं स्वरूप कहेशे । बसो चुम्भोतेरमा द्वारमां, अनार्य देशोनां नाम आवशे । बसो पंचोतेरमा द्वारमां, साडीपचीश आर्य देशोनां नाम दर्शवशे । बसो छौतेरमा द्वारमां, सिद्ध भगवंतना एकत्रीश गुण विस्तारथी वर्णवशे । द्वार २७० थी २७६ ।

सिद्धान्तथी उद्धरेला उपर जणावेला बसो छौतेर द्वारो पैकी, प्रत्येक द्वारनुं नामकथनपूर्वक विस्तारथी विवरण-व्याख्यान आ शास्त्र

समाप्त थशे त्यां सुधीमां करवामां आवशे ।

॥ इति पीठिका ॥

१ देवानां प्रविचारः, स्वरूपमदृग् कृष्णराजीनाम् । स्वाध्यायस्याऽकरणं, नन्दीश्वरद्वीपस्थितिभणनम् ॥ ६३ ॥

२ लब्धयस्तपांसि पातालकलशा आहारकस्वरूपं च । देशा अनार्या आर्याश्च सिद्धैकत्रिंशद्गुणाः ॥ ६४ ॥

३ समयसमुद्भूतानाम्, आशास्त्रसमाप्ति एषां द्वाराणाम् । नामोत्कीर्तनपूर्वां, तद्विषयविचारणा नेया ॥ ६५ ॥

चैत्यवंदनद्वार १ ।

दर्शन-समकितनी शुद्धिने माटे चैत्य एटले तीर्थकरनी प्रतिमाओने वंदन करवुं जोइए. जो कोइ महर्दिक राजा विगेरे होय तो तेणे चैत्यमां केवी विधिए जवुं जोइए, ते जणाववाने आगममां कहुं छे के—

“सव्वाए इट्ठीए, सव्वाए दित्तीए, सव्वाए जुईए, सव्वबलेणं, सव्वपोरिसेणं”

एटले “छत्र चामरादि राजचिह्नरूप सर्व ऋद्धि वडे, सर्व आडंबर वडे, आभरणादि संबंधी सर्व कांति वडे, चतुरंगी सेना-रूप सर्व बल वडे, सर्व पौरुष वडे” ए वचनथी जिनशासननी प्रभावना निमित्ते पोतानी महा समृद्धि युक्त चैत्यादिमां जाय. अने जो सामान्य स्थितिनो पुरुष होय तो उद्धताइ अने लोकोना उपहासनो परिहार करीने चैत्यादिमां जाय. चैत्यमां प्रवेश करवा पहेलां पुरुषे शुं करवुं, तेने माटे भगवती सूत्रमां कहुं छे के—

“सचित्ताणं दव्वाणं विउसरणयाए, अचित्ताणं दव्वाणं अविउसरणयाए, एगहसाडिएणं, उत्तरासंगेणं, चक्खुप्फासे अंजलियग्गहेणं, मणसो एगत्तीकरणेणं”

एटले, पुष्प तांबूल विगेरे सचित्त द्रव्यनो त्याग करी, कडां कणदोरो बाजुबंध हार विगेरे उचित अचित्त द्रव्यनो त्याग नहीं करी, एक वस्त्र पहेरी, बीजा उपला वस्त्र वडे उत्तरासण करी, वीतरागनी प्रतिमानुं चक्षुथी दर्शन थतां मस्तके भाव-पूर्वक अंजलि करी, मननी एकाग्रताए पांच अभिगमपूर्वक जिनमंदिरमां प्रवेश करवो. आ विधि पुरुषने आश्रीने जाणवो.

पण जो स्त्री होय तो पोतानुं शरीर सारी रीते ढांकीने, जिनेन्द्रनी प्रतिमानुं दर्शन थतां मस्तके अंजलि करी, मननी एकाग्रताए, पांच अभिगमपूर्वक जिनमंदिरमां प्रवेश करे ।

पूर्वोक्त कोइक महर्द्विक राजादि ज्यारे जिन मंदिरमां प्रवेश करे त्यारे तेणे तत्काल मुगट विगेरे राजचिह्ननो त्याग करवो जोइए । कहुं छे के—

“अवहट्टु रायककुहाइं, पंच वररायककुहरूवाइं । खगं छत्तोवाणह—मउडं तह चामराओ य” ॥ १ ॥

राजचिह्ननो त्याग करीने जिनमंदिरमां प्रवेश करवो । राजचिह्न पांच छे—खड्ग, छत्र, मोजडी, मुगट अने चामर ।

दस प्रकारनां त्रिक वडे चैत्यवंदन करवुं जोइए, ते दर्शावे छे—

तिन्नि निंसीही तिन्नि उ, पयाहिणा तिन्नि चेव य पणामा । तिविहा पूया य तहा, अवत्थतियभावणं चेव ६६
तिदिसिं निरिक्खणविरई, तिविहं भूमिपमज्जणं चेव । वन्नाइतियं मुद्दातियं च तिविहं च पणिहाणं ॥ ६७ ॥
इय दहतियसंजुत्तं, वंदणयं जो जिणाण तिक्कालं । कुणइ नरो उवउत्तो, सो पावइ निज्जरं विउलं ॥ ६८ ॥
नैषेधिकी त्रिक, प्रदक्षिणा त्रिक, प्रणाम त्रिक, पूजा त्रिक, अवस्था त्रिक, त्रिदिश निरीक्षणविरति त्रिक, भूमि प्रमार्जन त्रिक,

१ तिस्रो नैषेधिक्यस्तिस्त्रस्तु, प्रदक्षिणास्त्रय एव च प्रणामाः । त्रिविधा पूजा च तथा, अवस्थात्रिकभावनं चैव ॥ ६६ ॥

२ त्रिदिशि निरीक्षणविरतिः, त्रिविधं भूमिप्रमार्जनं चैव । वर्णादित्रिकं मुद्रात्रिकं च त्रिविधं च प्रणिधानम् ॥ ६७ ॥

३ इति दशत्रिकसंयुक्तं, वन्दनकं यो जिनानां त्रिकालम् । करोति नर उपयुक्तः, स प्राप्नोति निर्जरां विपुलाम् ॥ ६८ ॥

વર્ણાદિ ત્રિક, મુદ્રા ત્રિક, અને દસમું પ્રણિધાન ત્રિક । જે ઉપયોગયુક્ત મનુષ્ય ઉપર બતાવેલા દસ ત્રિક વડે શ્રીજિનેન્દ્રોને વંદન કરે છે, તે સર્વ કર્મનો ક્ષય કરનારી અને મોક્ષલક્ષ્મી આપનારી વિપુલ નિર્જરાને પામે છે.

પહેલું નૈષેધિકી ત્રિક—જિનમંદિરમાં પ્રવેશ કરતાં કયે કયે સ્થળે કહ કહ સાવચ ક્રિયાનો નિષેધ કરવો ? તે દર્શાવે છે—

ઘર-જિનહર-જિનપૂઆવાવારચાયઓ નિસીહિતિગં ।

સાવચ ક્રિયાનો મન, વચન અને કાયાએ કરી નિષેધ કરવો તેને નિસીહિ કહીએ । દેરાસરમાં પ્રવેશ કરતો ભવિક ત્રણ નિસીહિ (નૈષેધિકી) કહે । પ્રથમ નિસીહિ—દેરાસરનાં મૂલ બારણે દરવાજામાં પેસતાંજ પોતાના ઘર દુકાન પરિવારાદિ સંબંધી સર્વ સાંસારિક સાવચવ્યાપારને ત્યાગવા રૂપ પ્રથમ નિસીહિ કહેવી. આ વચ્ચે દેરાસર સંબંધી સાવચ ક્રિયાનો નિષેધ નથી, તેથી દેરાસરમાં સમારકામ કરાવવું વિગેરે સંબંધી તથા પૂજાની સામગ્રી સંબંધી સાવચ ક્રિયાને આદરે । બીજી નિસીહિ—દેરાસરના મધ્ય ગભારામાં પેસતાં, દેરાસરમાં સમારકામ કરાવવું, પાપાણ ઘડાવવા, વિગેરે દેરાસર સંબંધી સર્વ સાવચક્રિયાને નિષેધવા રૂપ ત્રીજી નિસીહિ કહેવી. આ વચ્ચે દેરાસર સંબંધી સર્વ સાવચક્રિયાનો ત્યાગ કરવો, અને દ્રવ્યપૂજા-દિનો પ્રારંભ કરવો । ત્રીજી નિસીહિ—ચૈત્યવંદન કરવાને અવસરે પુષ્પ, ફલ, દીપક વિગેરે લાવવા-મૂકવા સંબંધી દ્રવ્યપૂજા-રૂપ સાવચ ક્રિયાનો પણ ત્યાગ કરવો, એટલે કે જિનેન્દ્રની પૂજા કર્યા પછી ત્રીજી નિસીહિ કહીને ચૈત્યવંદન કરવું. આ અવસરે સર્વ દ્રવ્યપૂજાનો ત્યાગ કરી એકાગ્રચિત્તે ભાવપૂજા રૂપ ચૈત્યવંદન-સ્તવન-સ્તુતિ વિગેરેનો પાઠ કરવો.

અથવા દેરાસરના દરવાજામાં પેસતાં જ મન, વચન અને કાયાએ કરી ઘરસંબંધી વ્યાપાર નિષેધવા રૂપ ત્રણ નિસીહિ કહેવી । તથા ગભારામાં પેસતાં મન, વચન અને કાયાએ કરી દેરાસરસંબંધી સાવધ ક્રિયા ત્યાગવા રૂપ ત્રણ નિસીહિ કહેવી । તેમજ ચૈત્યવંદનાદિ કહેવાને અવસરે પળ મન, વચન અને કાયાએ કરી જિનપૂજા વ્યાપાર ત્યાગ રૂપ ત્રણ નિસીહિ કહેવી । આવી રીતે દરેક વચ્ચે મન, વચન અને કાયાના યોગે કરી ત્રણ ત્રણ નિસીહિ કહેવી ।

અથવા દરેક વચ્ચે એકજ નિસીહિ કહેવી, પરંતુ ‘ઘર સંબંધી દેરાસર સંબંધી અને જિનપૂજા સંબંધી સાવધ વ્યાપારનો નિષેધ કરીએ છીએ’ એમ સમજી દેરાસરમાં પેસતાંજ ત્રણે નિસીહિ કહી દેવી નહીં ।

મૂળ સૂત્રકારે સર્વ ત્રિકને વર્ણવ્યા નથી, પણ જે જે ત્રિક વિષય છે તેને જ વર્ણવ્યા છે. તેથી મૂળ સૂત્રકારે નહીં વર્ણવેલા ત્રિકને ટીકાનુસારે કહીએ છીએ—

બીજું પ્રદક્ષિણા ત્રિક—

મવભ્રમણને ટાલવારૂપ શુભભાવનાએ કરી, અનુક્રમે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની આરાધનાને માટે સૃષ્ટિના નિયમ મુજબ શ્રીજિનપ્રતિમાદિની જમણી બાજુથી ત્રણ ફેરા ફરવા એ બીજું ‘પ્રદક્ષિણા ત્રિક’ સમજવું । જગતના વ્યવહારમાં પણ એવો નિયમ છે કે—કલ્યાણની ઇચ્છાવાળા પુરુષો સર્વ શુભકાર્ય જમણી બાજુએ જ કરે છે ।

ત્રીજું પ્રણામ ત્રિક—

મક્તિનો અતિશય જણાવવાને જિનપ્રતિમા સન્મુખ મસ્તક વડે ભૂમિને સ્પર્શવા રૂપ ત્રણ પ્રમાણ કરવા ।

ચોથું પૂજા ત્રિક-

પુ'પ્ફ-ડક્ષય-થુઈહિં, તિવિહા પૂયા મુણેયવા ॥ ૬૯ ॥

રમણીય અને સુગંધી પુષ્પો, ગોરોચન, કેસર, કસ્તુરી, અને મનોહર ઘરેણાં વિગેરે વડે પહેલી જિનેન્દ્રની 'અંગપૂજા' કરવી । ત્યાર પછી અક્ષત, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય વિગેરેને જિનેન્દ્રની આગળ ઢોકવા-મૂકવા રૂપ બીજી 'અગ્રપૂજા' કરવી । ત્યાર પછી ફરિયાવહી પડિકમવા પૂર્વક ચૈત્યવંદન નમુત્થુણં વિગેરે કહી, ઉત્તમ સ્તોત્રો-સ્તવનો વડે જિનેન્દ્રગુણના વર્ણન રૂપ ત્રીજી 'ભાવપૂજા' કરવી । મગવંતના શરીરનું, ક્રિયાનું, અને જ્ઞાનાદિ લોકોત્તરગુણનું વર્ણન કરનારા, ગંભીર અર્થવાળા, વિવિધ પ્રકારના વર્ણયુક્ત, આશયને નિર્મલ બનાવનારા, વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરનારા, જેમાં પોતાના આત્માના પાપનું વર્ણન હોય તેવા, મહા બુદ્ધિમાન પુરુષોએ રચેલા, અને અસ્ખલિતાદિ ગુણયુક્ત સ્તોત્રો વડે ભાવપૂજા કરવી । આ પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારની પૂજા કરવી ।

ઉપલક્ષણ વડે અષ્ટ પ્રકારી પૂજા પણ જાણી લેવી, તેને માટે કહ્યું છે કે-

“વરધૂવ-ગંધ-ચોક્ષ્વક્ષ્વર્ણિ કુસુમેહિં પવરદીવેહિં । નેવજ્જ-ફલ-જલેહિં ય, જિણપૂયા અદ્દહા હોઈ” ॥ ૧ ॥

મનોહર ધૂપ, ગંધ, અક્ષત, પુષ્પ, દેદીપ્યમાન દીપક, નૈવેદ્ય, ફલ અને જલ વડે આઠ પ્રકારની જિનપૂજા થાય છે । આ અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવાથી આઠ પ્રકારનાં કર્મ નષ્ટ થાય છે । આવી રીતે અન્ય પૂજાઓ પણ ઉપલક્ષણથી સમજી લેવી ।

૧ પુષ્પાડક્ષતસ્તુતિભિન્નિવિધા પૂજા જ્ઞાતવ્યા ॥ ૬૯ ॥ ૨ જલ ચંદન પુષ્પ ધૂપ દીપ અક્ષત નૈવેદ્ય અને ફલ, આ ક્રમે હાલમાં અષ્ટપ્રકારી પૂજા થાય છે ।

हवे मूल सूत्रकार गाथाना पूर्वार्द्धे वडे पांचमा अवस्था त्रिकुणं वर्णन करे छे—

होइ छउमत्थ-केवलि-सिद्धत्तेहिं जिणे अवत्थतिगं ।

जिनेन्द्रने विषे छद्मस्थपणुं, कैवल्य, अने सिद्धपणुं ए प्रमाणे त्रण अवस्था यथास्वरूपे भाववी । छद्मस्थावस्थाए पिंडस्थ-
अवस्था भाववी—तीर्थकरनुं पिंड एटले शरीर तीर्थकर नामकर्म योग्य छे, ए प्रमाणे भाववुं । कैवल्यावस्थाए पदस्थअवस्था
भाववी, एटले केवलज्ञान प्राप्त थया पल्ली प्रभु पदस्थ थया ए प्रमाणे भाववुं । सिद्धपणानी अवस्थाए रूपातीत अवस्था भाववी,
एटले सिद्धपणुं रूपथी अतीत छे, ए प्रमाणे भावना भाववी ।

जिनेश्वरनी पखाल पूजादि अवसरे पखाल—पूजादि करनारा पुरुषे जिनेश्वरनी छद्मस्थ अवस्था भाववी । छद्मस्थावस्थाना
त्रण भेद छे—जन्मावस्था राज्यावस्था अने श्रमणावस्था । तेमां प्रभुनी पखाल विगेरे करतां जन्मावस्था भाववी, मेरुपर्वतनी
उपर जन्ममहोत्सव भाववो ते पण जन्मावस्थाज जाणवी । पुष्प केसर चंदन अने अलंकारादि चडावतां राज्यावस्था
भाववी । केश दाढी तथा मूल रहित मस्तक अने मुख देखी श्रमणावस्थानी भावना भाववी । पहेली छद्मस्थ अवस्था
आवी रीते भाववी—

“विस्फूर्जन्मदवारिवारणघटं रङ्गचतुरङ्गोद्भटं, हर्षोल्लासिविलासिनीव्यतिकरं निःसीमसम्पद्भरम् ।

राज्यं प्राज्यमुखं विमुच्य भगवान् निःसङ्गतां योऽप्रहीद्, धन्यैर्भक्त्यजनैरचिन्त्यमहिमा विश्वप्रभुर्वीक्ष्यते” ॥ १ ॥

જેની અંદર મદહરતા હાથીઓનો સમૂહ ગર્જના કરી રહ્યો હતો, જે ક્રીડા કરતા પવનવેગી ઘોડાઓથી રમણીય બનેલું હતું, જેની અંદર આનંદની ઊર્મિઓથી છલકાતી અને વિલાસ કરતી કમનીય મનોહર પ્રેમદાઓ હતી, જે અસ્ખટ સંપત્તિથી ભરપૂર હતું, જેની અંદર અપાર સુખ મળી શકતું, આવા પ્રકારના સર્વ સુખની સામગ્રીઓથી ભરપૂર એવા મનોહર રાજ્યને છોડીને જે ભગવંતે નિઃસંગપણું ગ્રહણ કર્યું, તે અચિન્ત્ય મહિમાવાળા જગતના નાથનું ભાગ્યશાળી ભવ્ય પ્રાણીઓજ દર્શન કરેછે ।

“ધર્મેધ્યાનનિવદ્ધબુદ્ધિરસુહૃદ્ભક્તેષ્વભિન્નાશયો, જાગ્રદ્જ્ઞાનચતુષ્ટયસ્તૃણમણિસ્વર્ણોપલાદૌ સદૃક્ ।

નિઃસન્નં વિહરન્ નિદાનરહિતં કુર્વન્ વિચિત્રં તપઃ, સત્પુણ્યૈરવલોક્યતે ત્રિજગતીનાથઃ પ્રશાન્તાકૃતિઃ” ॥ ૧ ॥

જેને ધર્મધ્યાનમાં જ પોતાના ચિત્તને પરોવ્યું છે, જે ભક્તો અને શત્રુઓમાં સમભાવ રાખેછે, જેને ચાર જ્ઞાન પ્રકાશી રહ્યાં છે, જે તૃણ અને મણિમાં તથા સુવર્ણ અને પથ્થરમાં સમાન દૃષ્ટિવાળા છે, જે કોઈની પળ સંગતિ રહિત વિહરે છે, જે કાંઈ પળ કામ-ભોગાદિ સુખની ઇચ્છા વિના ઉગ્ર તપસ્યા કરે છે, આવા શાંત આકૃતિવાળા ત્રિજગત્પ્રભુનું પુણ્યશાળી પુરુષોજ દર્શન કરેછે ।

બીજી કૈવલ્ય અવસ્થાની ભાવના આવી રીતે ભાવવી—

“રાગાદ્યુત્કટશત્રુસંહૃતિકરં યદ્વિક્રમક્રીડિતં, લોકાલોકવિલોકનૈકરસિકં યજ્ઞાનવિસ્ફૂર્જિતમ્ ।

મૂલોન્મૂલિતવિશ્વસંશયશતં યદ્ધારતીવલ્ગિતં, ધન્યૈરેવ જનૈર્જગત્રયગુરુઃ સોઽયં સમાલોક્યતે” ॥ ૧ ॥

જેના અદ્ભુત પરાક્રમની ક્રીડા રાગાદિ ઉત્કટ શત્રુઓનો સંહાર કરનારી થઈ, જેના જ્ઞાનનો દેદીપ્યમાન પ્રકાશ લોક

પ્રવચન-
સારોદ્ધારે

॥ ૧૮ ॥

તથા અલોકને દેખવા માટે રસિક થયો, જેની વાણીનો વિલાસ જગતના સંકડો સંશયોને મૂઢથી નષ્ટ કરનારો થયો, તે ત્રણ જગતના ગુરુનું દર્શન ભાગ્યશાલી પુરુષોજ કરે છે ।

ત્રીજી સિદ્ધાવસ્થાની ભાવના આવી રીતે ભાવવી—

“યસ્ય જ્ઞાનમનન્તમપ્રતિહતં જ્ઞેયસ્થિતૌ દર્શનં, દોષત્યક્તમનન્તમુત્તમતપોઽનન્તઃ સુખાનાં ચયઃ ।

વીર્યસ્યાઽનુપમઃ સ કોઽપિ મહિમાઽનન્તસ્ત્રિલોકાદ્દુતઃ, સિદ્ધત્વે પ્રથિતઃ પ્રભુઃ સ ભગવાન્ ધન્યૈઃ સદા ધ્યાયતે” ॥ ૧ ॥

જેનું જ્ઞાન અનંત અને અસ્ખલિત છે, જેનું અનંત દર્શન જ્ઞેય પદાર્થોને તથાસ્વરૂપે જાણે છે, જેનો અનંત ઉત્તમતપ દોષ રહિત છે, જેને અનન્ત સુખનો સમૂહ છે, જેનો ત્રણે લોકને ચકિત કરનારો વીર્યનો અનન્ત અને અનુપમ મહિમા છે, તે સિદ્ધપણાને વિષે રહેલા ભગવાનનું ધ્યાન ભાગ્યશાલી પુણ્યાત્માઓજ કરે છે ।

ત્રણ દિશિ જોવાથી નિવર્તવાનું હટું ત્રિક કહે છે—

ચૈત્યવંદન સમયે જે દિશામાં તીર્થકરની પ્રતિમા હોય તે દિશાએજ નિરખવું, અર્થાત્ પ્રતિમાજીની સામું જ જોવું, બાકીની ત્રણ દિશા તરફ નજર ન કરવી. કારણ કે, બીજી દિશાઓ તરફ જોઈએ તો ચૈત્યવંદનમાં ધ્યાન નહીં રહેવાથી તેનો અનાદર થાય । માટે કાયાએ કરી બે હાથ મસ્તકે લગાડી, જિનેન્દ્રના મુખને વિષે પોતાની દૃષ્ટિને સ્થાપન કરી, એકાગ્ર ચિત્તે ભગવંતનું ધ્યાન કરતો, અને મધુરવાણી વડે વીતરાગ પ્રભુના ગુણોને સ્તવતો થકો જે દિશાએ પ્રતિમા હોય તે દિશાએજ જોવે ।

ચૈત્યવંદન-
નદ્વાર ૧

॥ ૧૮ ॥

સાતમું ભૂમિપ્રમાર્જન ત્રિક—

ચૈત્યવંદન કરવાની ઇચ્છાવાળાએ હરિયાવહિ પહિકમતાં તથા ચૈત્યવંદન કરતાં જીવોની જયણાને માટે સમ્યક્ પ્રકારે દૃષ્ટિ વડે જોઈને, જો ગૃહસ્થ હોય તો વસ્ત્રના છેડાએ કરીને અને મુનિરાજ અથવા સાધ્વીજી હોય તો રજોહરણે કરીને પોતાના પાદને સ્થાપવાની ભૂમિનું ત્રણ વાર પ્રમાર્જન કરવું ।

આઠમું વર્ણાદિત્રિકનું સ્વરૂપ પ્રસ્થકાર ગાથાના ઉત્તરાર્ધ વડે કહે છે—

વૈભવત્યાલંબણઓ, વન્નાઈતિયં વિયાણેજ્ઞા ॥ ૭૦ ॥

વર્ણ, અર્થ અને આલંબન એ વર્ણાદિ ત્રિક જાણવું । ચૈત્યવંદન કરતાં નમુત્થુણં વિગેરે સૂત્રો બોલતી વસ્તુ તેમાં આવતા અકાર-કકારાદિ અક્ષરો અને લઘુ-ગુરુ વર્ણો ન્યૂનાધિક રહિત યથાવસ્થિત બોલવા, તથા સંપદા વિગેરેનું બરાબર ચિંતન રાખવું । નમુત્થુણં વિગેરે સૂત્રો તથા બીજાં સ્તોત્રાદિ બોલતાં તેનો અર્થ હૃદયમાં ભાવવો । જિન પ્રતિમા, સ્થાપના તથા ભાવ-અરિહંત વિગેરેના સ્વરૂપનું આલંબન કરવું । આ પ્રમાણે વર્ણ અર્થ અને આલંબન એ ત્રણેને વિષે ઉપયોગ યુક્ત થવું જોઈએ । તેને વિષે આલંબન આઘી રીતે—

“અઘ્ઘામિઃ પ્રાતિહાર્યૈઃ કૃતસકલજગદ્વિસ્મયઃ કાન્તકાન્તિઃ, સિશ્વન્ પીયૂષપૂરૈરિવ સદસિ જનં સ્મેરદૃષ્ટિપ્રપાતૈઃ ।

નિઃશેષશ્રીનિદાનં નિશ્ચિલનરસુરૈઃ સેવ્યમાનઃ પ્રમોદાદ્, અર્હન્નાલમ્બનીયઃ સ્ફુરદુરુમહિમા વન્દમાનેન દેવઃ” ॥ ૧ ॥

૧ વર્ણાર્થાલમ્બનતો, વર્ણાદિત્રિકં વિજાનીયાત્ ॥ ૭૦ ॥

आठ महा प्रातिहार्य वडो सकल जगतने विस्सय पमाडनारा, मनोहर कांतिवाळा, अमृतना झरणा जेवों सितदृष्टिपात वडे सभामां बेठेला जीवोने सिंचन करता, समग्र कल्याणनुं कारण, सर्व मनुष्यो अने देवो वडे सेवाता, स्फुरायमान विशाल महि-
मावाळा, आवा अलौकिक गुणयुक्त श्रीअरिहंत देवनुं वंदन करता पुरुषे आलंबन करवुं जोइए ।

नवमुं मुद्रात्रिक अने दसमुं प्रणिधानत्रिक कहे छे—

जिणमुद्दा जोगमुद्दा, मुत्तासुत्ती उ तिन्नि मुद्दाओ । काय-मणो-वयणनिरोहणं च पणिहाणतियमेयं ॥ ७१ ॥
जिनमुद्दा योगमुद्दा, अने मुक्ताशुक्तिमुद्दा, ए प्रमाणे त्रण मुद्दा जाणवी । अशुभ एवा मन वचन अने कायनो निरोध करवो, अने ए त्रणेने शुभ प्रवर्ताववा, तेने प्रणिधानत्रिक कहे छे । एटले कायना सुसंवृतपणे करकमल जोडीने, अलौकिक पवित्र चरित्रवाळा श्रीअरिहंत प्रभुने मनमां स्थापीने, मधुर वाणी वडे स्तवन करवुं, ए त्रिविध प्रणिधान जाणवुं ।

त्रण मुद्राने विषे कइ मुद्रा वडे शुं करवुं, ते कहे छे—

पंचंगो पणिवाओ, थवपाढो होइ जोगमुद्दाए । वंदण जिणमुद्दाए, पणिहाणं मुत्तसुत्तीए ॥ ७२ ॥
पांचे अंगे नमन करवुं तेने पंचांग प्रणिपात कहे छे, चैत्यवंदननी आदिमां अने अंतमां 'इच्छामि खमासमणो' नो पाठ बोलतां पंचांग मुद्रा वडे प्रणिपात करवो जोइए । शक्रस्तव (नमुत्थुणं) विगेरे रूप स्तवपाठ योगमुद्दा वडे थाय छे । 'अरि-

१ जिनमुद्रा योगमुद्रा, मुक्ताशुक्तिस्तु तिन्नि मुद्राः । कायमनोवचननिरोधनं च प्रणिधानत्रिकमेतत् ॥ ७१ ॥

२ पञ्चाङ्गः प्रणिपातः, स्तवपाठो भवति योगमुद्रया । वन्दनं जिनमुद्रया, प्रणिधानं मुक्ताशुक्त्या ॥ ७२ ॥

‘હંતચેદ્યાણં’ इत्यादि वंदन एटले चैत्यवंदन विगेरे जिनमुद्रा वडे थाय छे। जिनमुद्रा पगने आश्रीने थाय छे, अने योगमुद्रा हस्ता-
श्रित थाय छे, माटे चैत्यवंदनमां बन्नेनो व्यापार होवो जोइए। ‘जय वीयराय’ विगेरे प्रणिधान मुक्ताशुक्ति मुद्रा वडे थाय छे।

हवे पंचांग प्रणिपातनुं लक्षण दर्शाववा पूर्वक आ त्रण मुद्रानुं लक्षण वर्णवे छे—

दो जाणू दोन्नि करा, पंचमंगं होइ उत्तमंगं तु । सम्मं संपणिवाओ, नेओ पंचंगपणिवाओ ॥ ७३ ॥

अन्नोन्नंतरअंगुलिकोसागारेहिं दोहिं हत्थेहिं । पिटोवरि कुप्परसंठिएहिं तह जोगमुदत्ति ॥ ७४ ॥

चैत्तारि अंगुलाइं, पुरओ ऊणाइं जत्थ पच्छिमओ । पायाणं उस्सग्गो, एसा पुण होइ जिणमुदा ॥ ७५ ॥

मुक्तासुत्ती मुदा, जत्थ समा दोवि गन्धिया हत्था । ते पुण निलाडदेसे, लग्गा अन्ने अलग्गत्ति ॥ ७६ ॥

बे ठींचण बे हस्त अने मस्तक, आ पांचे अंग सम्यक् प्रकारे पृथ्वीने लगाडी श्रीभगवंत आगळ नमन करवुं तेने पंचांग प्रणिपात कहे छे। बे हाथनी दस आंगळीओ मांहोमांहे अंतरित करीने, कमळना डोडाने आकारे बन्ने हाथ जोडी, पेट उपर कोणी स्थापित करवाथी योगमुद्रा थाय छे। जेने विषे बन्ने पगना आगळना भागनी वच्चे चार अंगुल आंतरं होय,

१ द्वे जानुनी द्वौ करौ, पञ्चमाङ्गं भवति उत्तमाङ्गं तु । सम्यक् संप्रणिपातो, नेयः पञ्चाङ्गप्रणिपातः ॥ ७३ ॥

२ अन्योन्यान्तराङ्गुलिकोशाकाराभ्यां द्वाभ्यां हस्ताभ्याम् । उदरोपरि संस्थापितकूर्पराभ्यां तथा योगमुद्रेति ॥ ७४ ॥

३ चत्वार्यङ्गुलानि, पुरत ऊनानि यत्र पश्चिमतः । पादयोरुत्सर्ग, एसा पुनर्भवति जिनमुद्रा ॥ ७५ ॥

४ मुक्ताशुक्तिमुद्रा, यत्र समौ द्वावपि गर्भितौ हस्तौ । तौ पुनर्ललाटदेशे, लग्नौ अन्येऽलगाविति ॥ ७६ ॥

अने पाछळना भागमां चार अंगुलथी कांडक ओछुं आंतरुं राखुं होय, एवी रीते पग राखीने वंदन काउसग विगेरे क्रिया करवी तेने जिनमुद्रा कहे छे । जेने विषे बन्ने हाथने उल्लास सहित भेळा करी गैर्भितपणे राखीने ललाट प्रदेशमां लगाडवा तेने मुक्ताशुक्ति मुद्रा कहे छे । केटलाएक आचार्यो कहे छे के—ललाट प्रदेशने बन्ने हाथ अडकाडवा नहीं । आंगळीओना छिद्र विना, जेम मोतीनी छीपनां पडल मळेलां होय तेवा आकारे हाथ राखवा, ए मुक्ताशुक्ति मुद्रानुं लक्षण छे ।

पुरुषोए तथा स्त्रीओए कइ कइ दिशामां रहीने, अने प्रतिमाथी केटला हाथ दूर रहीने चैत्यवंदन करवुं ?—

दाहिण-वामंगठिओ, नर-नारिगणोऽभिवंदए देवे । उक्किट्ट सट्टिहत्थुग्गहे जहन्नेण करनवगे ॥ ७७ ॥

पुरुषो मूळनायकनी जमणी दिशामां रहीने चैत्यवंदन करे, कारण के स्त्री-पुरुषोमां पुरुषो प्रधान छे । अने स्त्रीओ डावी बाजुए रहीने चैत्यवंदन करे । उच्छवास निःश्वासादि आशातना दूर करवा माटे चैत्यवंदन करतां प्रतिमाथी उत्कृष्ट आंतरुं साठ हाथनुं होवुं जोइए, अने जघन्यथी नव हाथ आंतरुं होवुं जोइए । नव हाथथी वधारे अने साठ हाथथी ओछे आंतरे चैत्य-वंदन करे तो मध्यम अवग्रह—आंतरुं कहेवाय ।

* हथेलीने हथेली लगाडवी नहीं, मात्र आंगळीओनो उपरनो भाग अने हथेलीओनो बन्ने बाजुनो भाग एक बीजानी साथे लागी रहेवो जोइए; एटले के जोडेला हाथनी वच्चे जरा पोलाण रहेवुं जोइए ।

१ दक्षिण-वामाङ्गस्थितो, नर-नारीगणोऽभिवन्दते देवान् । उत्कृष्टं षट्त्रिंशत्तावग्रहे जघन्येन करनवके ॥ ७७ ॥

હવે નવકાર ઇરિયાવહિ નમુત્થુણં વિગેરે સૂત્રોની સંપદા કહે છે—

અઢ-ડઢ-નવ-ડઢ ય અઢવીસ સોલસ ય વીસ વીસામા । કમસો મંગલ-ઈરિયા-સક્કથયપમુહદંડેસુ ॥ ૭૮ ॥
સંપદા એટલે વિશ્રામસ્થાન, જેને વિષે કંઠ વિશ્રામ પામે તેને વિશ્રામસ્થાન કહીયે । જે જે સૂત્રમાં જ્યાં જ્યાં સુધી સંપદા કહેવામાં આવે તે તે સ્થાન પ્રાપ્ત થતાં જરા અટકવું જોઈએ । મંગલ એટલે નવકારને વિષે આઠ સંપદા । ‘ઈરિયાવહિ’ સૂત્રમાં આઠ સંપદા છે । શકસ્તવ એટલે ‘નમુત્થુણં’ સૂત્રમાં નવ સંપદા છે । ‘અરિહંતચેહ્યાણં’ એ સૂત્રમાં આઠ સંપદા છે । ‘લોગસ્સ ડજ્જોઅગરે’ એ સૂત્રમાં અઠ્યાવીશ સંપદા છે । ‘પુવ્વચરવરદીવહે’ એ સૂત્રમાં સોઠ સંપદા છે । અને ‘સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં’ એ સૂત્રમાં વીશ સંપદા એટલે વિશ્રામસ્થાન છે ।

પંચપરમેષ્ઠિમંતે, પણ પણ સત્ત સંપયા કમસો । પજ્જંતસત્તરસક્કચરપમાણા અઢમી ભણિયા ॥ ૭૯ ॥
પંચ પરમેષ્ઠી મંત્રમાં વધા મઠીને નવ પદ છે, તેમાં ક્રમથી પ્રથમના સાત પદની સાત સંપદા છે, ‘મંગલાણં ચ સવેસિં, પઢમં હવહ મંગલં’ એ પ્રમાણે સત્તર અક્ષરવાળા છેલ્લા બે પદની આઠમી એક સંપદા કહી છે ।
કેટલાએક આચાર્યો આઠ સંપદા આવી રીતે કહે છે—ક્રમથી પ્રથમના પાંચ પદની પાંચ સંપદા, ‘એસો પંચ નમુક્કારો,

૧ અઢ-ડઢૌ નવા-ડઢૌ ચ અઢાવિંશતિઃ ષોડશ ચ વિંશતિર્વિશ્રામાઃ । કમસો મંગલ-ઈરિયા-શકસ્તવપ્રમુહદંડેષુ ॥ ૭૮ ॥

૨ પંચપરમેષ્ઠિમંત્રે, પદે પદે સપ્ત સમ્પદઃ કમસઃ । પર્યન્તસપ્તદશાક્ષરપ્રમાણા અષ્ટમી ભણિતા ॥ ૭૯ ॥

સઘપાવપ્પણાસણો' એ પ્રમાણે સોઠ અક્ષરવાળા બે પદની છઠ્ઠી એક સંપદા, 'મંગલાણં ચ સઘેસિં' એ પદની સાતમી સંપદા, અને 'પદમં હવહ મંગલં' એ પ્રમાણે નવ અક્ષરવાળા પદની અઠમી સંપદા ।

ઈચ્છ-ગમ-પાણ-ઓસા-જેમે-એગિંદિ-અભિહયા-તસ્સ । ઈરિયાવિસ્સામેસું, પદમપયા હુન્તિ દદ્ધવા ॥ ૮૦ ॥

જેમ મીમસેનને બદલે ફક્ત મીમ શબ્દ પણ બોલવામાં આવે છે, તેમ મૂળ ગાથામાં 'ઈચ્છામિ પઢિકમિઉં' વિગેરે પદને બદલે 'ઈચ્છ' વિગેરે આદિના જ શબ્દો કહ્યા છે । ઈરિયાવહિ સૂત્રમાં આઠ સંપદા એટલે વિશ્રામસ્થાન છે । 'ઈચ્છામિ પઢિકમિઉં, ઈરિયાવહિયાએ, વિરાહણાએ' એ પહેલી સંપદા-એટલું બોલીને જરા અટકવું । 'ગમણાગમણે' એ બીજી સંપદા । 'પાણકમણે બીયકમણે હરિયકમણે' એ ત્રીજી સંપદા । 'ઓસાઉત્તિંગ પળગદગ મટ્ટિમકકડા સંતાણા સંકમણે' એ ચોથી સંપદા । 'જે મે જીવા વિરાહિયા' એ પાંચમી સંપદા । 'એગિંદિયા બેહંદિયા તેહંદિયા ચઝરિંદિયા પંચિંદિયા' એ છઠ્ઠી સંપદા । 'અભિહયા વત્તિયા'થી આરંભી 'તસ્સ મિચ્છામિ દુકકડં' સુધી સાતમી સંપદા । 'તસ્સ ઉત્તરીકરણેણં'થી 'ઠામિ કાઉસગં' સુધી આઠમી સંપદા ।

અરિહં-આહગ-પુરિસો-લોગો-ડમય-ધમ્મ-અપ્પ-જિણ-સઘ્વા । સક્રત્થયસંપયાણં, પદમુલ્લિંગણપયા નેયા ॥ ૮૧ ॥

શક્રસ્તવ નમુત્થુણં સૂત્રને કહે છે । શ્રીજિનેન્દ્રના જન્માદિ સમયે શક્રેન્દ્ર આ સ્તવન વડે જિનેન્દ્રની સ્તુતિ કરે છે તેથી તેને શક્રસ્તવ કહેવાય છે । શક્રસ્તવની સંપદા જણાવવાને આ ગાથામાં આદિના પદ કહ્યા છે, તેની અંદર નવ સંપદા છે; તેમાં

૧ ઈચ્છ ગમ પાણ ઓસા જેમે એગિંદિ અભિહયા તસ્સ । ઈર્યાવિશ્રામેષુ, પ્રથમપદાનિ ભવન્તિ દ્રષ્ટવ્યાનિ ॥ ૮૦ ॥

૨ અરિહં-આહગ-પુરિસો-લોગો-ડમય-ધમ્મ-અપ્પ-જિણ-સઘ્વા । શક્રસ્તવસંપદાં, પ્રથમોલ્લિંગનપદાનિ જ્ઞેયાનિ ॥ ૮૧ ॥

પ્રથમ પદ જે ‘નમ્મુત્થુણં’ છે તે ક્રિયાને સૂચવતું હોવાથી તેની સંપદામાં ગણત્રી નથી । ‘અરિહંતાણં ભગવંતાણં’ એ પહેલી સંપદા । ‘આઙ્ગરાણં તિત્થયરાણં સંયંસંબુદ્ધાણં’ એ બીજી સંપદા । ‘પુરિસુત્તમાણં પુરિસસીહાણં પુરિસવરપુંડરીયાણં પુરિસવરગંધહત્થીણં’ એ ત્રીજી સંપદા । ‘લોગુત્તમાણં લોગનાહાણં લોગહિયાણં લોગપર્ફવાણં લોગપજ્જોઅગરાણં’ એ ચોથી સંપદા । ‘અમયદયાણં ચક્કુદયાણં મગ્ગદયાણં સરણદયાણં બોહિદયાણં’ એ પાંચમી સંપદા । ‘ધમ્મદયાણં ધમ્મદેસયાણં ધમ્મનાયગાણં ધમ્મસારહીણં ધમ્મવરચાજરંતચક્કવટ્ટીણં’ એ છઠી સંપદા । ‘અપ્પહિહયવરનાણંદંસણધરાણં વિયટ્ટછુમાણં’ એ સાતમી સંપદા । ‘જિણાણં જાવયાણં, તિન્નાણં તારયાણં, બુદ્ધાણં બોહયાણં, મુત્તાણં મોઅગાણં’ એ આઠમી સંપદા । ‘સવ્વન્નૂણં’ થી જિયમયાણં’ સુધી નવમી સંપદા । ત્યાર પછી—“જે અ અર્હઆ સિદ્ધા, જે અ ભવિસ્સંતણાગે કાલે । સંપદે અ વટ્ટમાણા, સવ્વે તિવિહેણ વંદામિ” ॥ ૧ ॥ એ ગાથા આવે છે તે પળ અવશ્ય બોલવીજ જોઈએ, કારણ કે તે ગાથા પૂર્વના મહાશ્વરૂતધરોએ કહેલી છે, અને તેને આગમના જાણકાર નિરભિમાની મહાગીતાર્થ આચાર્યોએ આદરેલી છે, જેથી આપણે પણ તેનો અવશ્ય આદર કરવોજ જોઈએ ।

અરિહંતચેડયાણં અને અન્નત્થ ઝસસિણંની સંપદા કહે છે—

અરિહં-વંદણ-સદ્ધા, અન્નત્થ-સુહુમ-એવ-જા-તાવ । અરિહંતચેડયથે, વિસ્સામાણં પયા પદમા ॥ ૮૨ ॥
અર્હચૈત્યસ્તવ—અરિહંતચેડયાણંની સંપદા જણાવવાને આ ગાથામાં તે તે સંપદાઓનાં આદિપદ કહ્યા છે । ‘અરિહંતચેડયાણં કરેમિ કાઝસ્સગ્ગં’ એ પહેલી સંપદા । ‘વંદણવત્તિયાએ પૂઅણવત્તિયાએ સક્કારવત્તિયાએ સમ્માણવત્તિયાએ બોહિલાભવત્તિયાએ નિરુવસગ્ગવત્તિયાએ’ એ બીજી સંપદા । ‘સદ્ધાએ મેહાએ ધિડે ધારણાએ અણુપ્પેહાએ વટ્ટમાણીએ ઠામિ કાઝસ્સગ્ગં’ એ ત્રીજી

પ્રવચન-
સારોદ્ધારે

॥ ૨૨ ॥

સંપદા । ‘અન્નત્થ ડસસિણં નીસસિણં સ્વાસિણં છીણં જંમાહણં ઉડ્ડુણં, વાયનિસગ્ગેણં મમલીએ પિત્તમુચ્છાએ’ એ ચોથી સંપદા । ‘સુહુમેહિં અંગસંચાલેહિં સુહુમેહિં સ્વેલસંચાલેહિં સુહુમેહિં દિટ્ઠિસંચાલેહિં’ એ પાંચમી સંપદા । ‘એવમાહિએહિં આગારેહિં અમગ્ગો અવિરાહિઓ હુજ્જ મે કાઉસસગ્ગો’ એ છઠ્ઠી સંપદા । ‘જાવ અરિહંતાણં મગવંતાણં નમુકારેણં ન પારેમિ’ એ સાતમી સંપદા । ‘તાવ કાયં ઠાણેણં મોણેણં જ્ઞાણેણં અપ્પાણં વોસિરામિ’ એ આઠમી સંપદા ।

લોગસ્સ ડજ્જોઅગરે, પુક્કસ્સરવરદીવઢ્ઢે, અને સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં, એ ત્રણ સૂત્રમાં આવતી સંપદાઓની સંખ્યા એકજ ગાથા વડે કહેછે—

અઢ્ઢાવીસા સોલસ, વીસા ય જહ્કમેણ નિદ્ધિઢ્ઢા । નામજિણથવણાહસુ, વીસામા પાયમાણેણ ॥ ૮૩ ॥

નામજિનસ્તવ જે લોગસ્સ, શ્રુતસ્તવ જે પુક્કસ્સરવરદીવઢ્ઢે, અને સિદ્ધસ્તવ જે સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં; એ ત્રણે સૂત્રોને વિષે તે તે સૂત્રના પાદની સંખ્યા પ્રમાણે અઢ્ઢાવીશ સોઠ અને વીશ સંપદા જાણવી । ‘લોગસ્સ ડજ્જોઅગરે’ એ સૂત્રમાં સાત ગાથા છે, પ્રત્યેક ગાથાના ચાર પાદ હોય, તેથી તેના સર્વે મઠ્ઠીને અઢ્ઢાવીશ પાદ થાય છે; તેજ પ્રમાણે તેની સંપદાઓ પણ અઢ્ઢાવીશ સમજવી । ‘પુક્કસ્સરવરદીવઢ્ઢે’ એ સૂત્રની અંદર ચાર ગાથા છે, પ્રત્યેક ગાથાના ચાર પાદને હીસાએ વધા મઠ્ઠીને સોઠ પાદ થાયછે; તેજ પ્રમાણે તેની સંપદાઓ પણ સોઠ જાણવી । ‘સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં’ સૂત્રમાં પાંચ ગાથા હોવાથી વધા મઠ્ઠીને વીશ પાદ થાયછે, તેજ પ્રમાણે તેની સંપદાઓ પણ વીશ છે ।

૧ અષ્ટાવિંશતિઃ ષોડશ, વિંશતિશ્ચ યથાક્રમેણ નિર્દિષ્ટાઃ । નામજિનસ્તવનાદિષુ, વિશ્રામાઃ પાદમાનેન ॥ ૮૩ ॥

ચૈત્યવંદ-
નદ્વાર ૧

॥ ૨૨ ॥

बार अधिकार, कोणकोण सूत्रमां केटला अधिकार आवे ते जणावे छे—

दुंझेगं दुंझि दुगं, पंचेव क्रमेण हुन्ति अहिगारा । सक्खत्थयाइसु इहं, थोयव्विसेसविसयाओ ॥ ८४ ॥

जेओने आश्रीने चैत्यवंदन कराय ते अधिकार कहेवाय—नमुत्थुणं विगरे सूत्रमां जेटला जेटला पाठ सुधी स्तुति करवा योग्य अधिकार एटले प्रस्ताव विशेष छे ते दर्शावे छे । शक्रस्तव—नमुत्थुणं, चैत्यस्तव—अरिहंतचेइयाणं, चतुर्विंशतिजिननामस्तव—लोगस्स, श्रुतस्तव—पक्खरवरदीवङ्के, अने सिद्धस्तव—सिद्धाणं बुद्धाणं नी अंदर बधा मलीने बार प्रस्ताव—अधिकार छे । तेओमां कया कया सूत्रमां केटला केटला अधिकार छे ते आ गाथामां जणाव्युं छे । नमुत्थुणं नी अंदर बे अधिकार, अरिहंतचेइयाणं नी अंदर एक अधिकार, लोगस्स नी अंदर बे अधिकार, पक्खरवरदीवङ्केमां बे अधिकार, अने सिद्धाणं बुद्धाणं नी अंदर पांच अधिकार छे ।

बार अधिकारनां आदिनां पद कहे छे—

पढमं नमुत्थु जेअईयसिद्ध अरिहंतचेइयाणंति । लोगस्स सबलोए, पुक्खर तमतिमिर सिद्धाणं ॥ ८५ ॥

जो देवाणवि उज्झितसेल चत्तारि अट्ट दस दो य । वेयावच्चगराण य, अहिगारुल्लिगणपयाइं ॥ ८६ ॥

अधिकारने जणावनारां ते ते सूत्रोनां आ प्रमाणे आदिनां पद छे—पहेला अधिकारनुं आदिनुं पद नमुत्थुणं छे, एटले के नमुत्थुणंथी ‘जियभयाणं’ सुधी पहेलो अधिकार समजवो । ‘जे अ अईया सिद्धा’ ए संपूर्ण गाथा बीजो अधिकार छे । ‘अरिहंतचेइयाणं’ ए त्रीजा अधिकारनुं आदिनुं पद जाणवुं । ‘लोगस्स उज्जोअगरे’ ए चोथा अधिकारनुं प्रथम पद समजवुं । ‘सबलोए

अरिहंतचेइयाणं' ए पांचमा अधिकारनुं प्रथम पद जाणवुं । 'पुक्खरवरदीवङ्गे' ए छट्ठा अधिकारनुं आदिनुं पद जाणवुं । 'तम-
तिमिरपडलविद्धंसणस्स' ए सातमा अधिकारनुं प्रथम पद जाणवुं । 'सिद्धाणं बुद्धाणं' ए आठमा अधिकारनुं प्रथम पद जाणवुं ।
'जो देवाणवि देवो' ए नवमा अधिकारनुं आदिनुं पद जाणवुं । 'उज्जितसेलसिहरे' ए दसमा अधिकारनुं आदिनुं पद जाणवुं ।
'चत्तारि अट्ठ दस दो य' ए अगीयारमा अधिकारनुं आदिनुं पद जाणवुं । अने 'वेयावच्चगराणं' ए बारमा अधिकारनुं
आदिनुं पद जाणवुं ।

जे जे अधिकारमां जेने जेने वंदन कराय छे—जेनी जेनी स्तुति कराय छे ते सूत्रकार जणावे छे—

पहमे छट्ठे नवमे, दसमे इक्कारसे य भावजिणे । तह्यम्मि पंचमम्मि य, ठवणजिणे सत्तमे नाणं ॥ ८७ ॥

अट्ठम-बीय-चउत्थेसु, सिद्ध-द्वारिहंत-नामजिणे । वेयावच्चगरसुरे, सरेमि बारसमहिगारे ॥ ८८ ॥

पहेला छट्ठा नवमा दसमा अने अगीयारमा अधिकारमां भावअरिहंतोनी स्तवना करीछे, हुं ते भावअरिहंतोनुं वंदनीयपणे
स्मरण करुंछुं । जेओ सिद्धिने अथवा केवलज्ञानने पाમ्या होय ते भावअरिहंत, एटले के—अपार संसार समुद्रमां बूडता भव्य
प्राणीओने तारवा माटे वहाण समान, कामघट चिंतामणि अने कल्पवृक्षादि करतां पण अधिक महिमावाळा, निर्मळ केवल-
ज्ञान वडे लोकालोकने प्रकाशनार, अने त्रणे लोकमां अतिशयवाळी अष्ट महाप्रातिहार्यादिरूप अद्भुत विभूतिने अनुभवता तीर्थ

१ प्रथमे षष्ठे नवमे, दशमे एकादशे च भावजिनान् । तृतीये पञ्चमे च, स्थापनाजिनान् सप्तमे ज्ञानम् ॥ ८७ ॥

२ अष्टम-द्वितीय-चतुर्थेषु, सिद्ध-द्रव्यार्हद्-नामजिनान् । वेयावृत्त्यकरसुरान्, स्मरामि द्वादशाधिकारे ॥ ८८ ॥

કરો । ‘નમુત્થુણ’થી ‘જિયમયાણ’ સુધી પહેલો અધિકાર છે, તેની અંદર સદ્ગત ગુણકીર્તના વડે ભાવજિનોની સ્તુતિ કરી છે । ‘પુલ્લસરવરદીવદ્ધે’ એ સંપૂર્ણ ગાથા છટ્ટો અધિકાર છે, તેની અંદર પુલ્લસરવરદ્વીપ જંબૂદ્વીપ અને અર્ધા ધાતકીચંડની અંદર વર્તતા સીમંધરસ્વામી વિગેરે ભાવઅરિહંતોની સ્તુતિ કરી છે । ‘જો દેવાણવિ દેવો’ અને ‘ઈક્કોવિ નમુકારો’ એ બે ગાથા નવમો અધિકાર છે । આ અધિકારમાં વર્તમાનતીર્થના પ્રવર્તાવનારા આસન્નઉપકારી ભગવાન્ શ્રીમહાવીરની સ્તુતિ કરી છે, તથા તેમને નમસ્કાર કરવાનું ફલ બતાવ્યું છે । ‘ઉર્જિતસેલસિહરે’ એ ગાથા દસમો અધિકાર છે, આ અધિકારને વિષે અતુલપ્રભાવશાલી ત્રણ જગતમાં તિલક સમાન પ્રશ્ન શ્રીનેમિનાથની સ્તુતિ કરી છે । ‘ચત્તારિ અટ્ઠ દસ દો ય’ એ ગાથા અગીયારમો અધિકાર છે । આ અધિકારમાં સિદ્ધિગતિની માગણી કરવા પૂર્વક ચોવીશે જિનેન્દ્રોને નમસ્કાર કર્યો છે ।

ત્રીજા અને પાંચમા અધિકારમાં સ્થાપના જિનને વંદન કર્યું છે । ‘અરિહંતચેહયાણં’ એ દંડક ત્રીજો અધિકાર છે, તેની અંદર જે જિનમંદિરાદિમાં સ્થાપિત કરેલા જિનબિંબોને વંદન કરવાનો આરંભ કર્યો હોય તેઓને વંદન કરેલું હોવાથી સ્થાપનાર્હદંડન નામનો એ ત્રીજો અધિકાર છે । ‘સવલોએ અરિહંતચેહયાણં’ इत्यादि पांचमो अधिकार છે, તેને વિષે ભુવનપતિ વ્યંતર જ્યોતિષી વૈમાનિક નન્દીશ્વર મંદરાચલ અષ્ટાપદ સમેતશિશ્વર શત્રુંજય આબુ ગિરનાર વિગેરે સ્વર્ગ મૃત્યુ અને પાતાલરૂપ ત્રણ લોકમાં જિનમંદિરોને વિષે સ્થાપિત જે શાશ્વતા અને અશાશ્વતા જિનબિંબો છે તેઓને વંદન કર્યું છે, તે જિનબિંબોનું હું વંદનીયપણે સ્મરણ કરું છું ।

સાતમા અધિકારમાં શ્રુતજ્ઞાનને હું વંદન કરું છું । ‘તમતિમિરપડલ’થી આરંભી ‘સુઅસસ ભગવઓ’ પર્યંત સાતમો અધિકાર છે, તેની અંદર શ્રુતજ્ઞાનની સ્તુતિ કરી છે ।

આઠમા અધિકારમાં સિદ્ધોનું હું વંદનીય પળે સ્મરણ કરું છું । આઠમો અધિકાર ‘સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં’ એ સંપૂર્ણ ગાથા છે, તેની અંદર તીર્થસિદ્ધ અતીર્થસિદ્ધ વિગેરે પંદર ભેદવાળા સિદ્ધોને નમસ્કાર કર્યો છે ।

બીજો અધિકાર નમુત્થુણંની અંદર આવતી ‘જે અ અઈયા સિદ્ધા’ એ છેલ્લી ગાથા છે, તેમાં દ્રવ્ય જિનોની સ્તુતિ કરી છે । જેઓ અતી-તકાળે સિદ્ધ થયા, જેઓ આગામીકાળે સિદ્ધ થશે, અને વર્તમાનકાળે વિદ્યમાન એવા સર્વ દ્રવ્યજિનોને આ ગાથામાં વંદન કર્યું છે ।

ચોથો અધિકાર ‘લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે’ સંપૂર્ણ છે, તેની અંદર, આ અવસર્પિણીને વિષે ભવ્ય પ્રાણીઓનાં સાંસારિક દુઃખને દૂર કરનાર હોવાથી આસન્ન ઉપકારી ચોવીશ તીર્થકરોને નામકીર્તન પૂર્વક વંદન કરેલું છે, અને તેથી તે જિનનામોત્કીર્તન નામનો અધિકાર કહેવાય છે ।

બારમો અધિકાર ‘વેયાવચ્ચગરાણં’ છે, તેની અંદર વૈયાવૃત્ય કરનારા સમકિતદૃષ્ટિ દેવોની સ્તુતિ કરી છે ।

મુનિઓ અને શ્રાવકોએ અહોરાત્રમાં કેટલી વસ્ત્રત ચૈત્યવંદન કરવું ? તે દર્શાવે છે—

સાઠ્ઠુણ સત્ત વારા, હોઈ અહોરત્તમજ્ઞયારમ્મિ । ગિહિણો પુણ ચિયવંદણ, તિય પંચ સત્ત વા વારા ॥૮૯॥
મુનિઓએ અહોરાત્રમાં સાત વસ્ત્રત ચૈત્યવંદન કરવું જોઈએ, અને શ્રાવકોએ સાત પાંચ અથવા ત્રણ વસ્ત્રત ચૈત્યવંદન કરવું જોઈએ ।

साधुओने सात वखत, अने श्रावकोने सात पांच अथवा त्रण वखत चैत्यवंदन केंवी रीते होय ते जणावे छे—

पडिकमणे चेइहरे, भोयणसमयम्मि तह य संवरणे । पडिकमण-सुयण-पडिबोहः सत्तहा जइणो ॥ ९० ॥

पडिकमओ गिहिणो वि हु, सत्तविहं पंचहा उ इयरस्स । होइ जहन्नेण पुणो, तीसु वि संझासु य तिविहं ॥ ९१ ॥

मुनिराज पहेलुं चैत्यवंदन सवारना प्रतिक्रमणने छेडे 'विशाललोचन' कहे । बीजुं चैत्यवंदन जिनमंदिरमां भगवंत आगळ करे । त्रीजुं चैत्यवंदन आहार समये पञ्चक्खाण पारे त्यारे करे । आहार करी रह्या पछी दिवसचरिमं पञ्चक्खाण कर्या पहेलां चोथुं चैत्यवंदन करे । संध्याना प्रतिक्रमणना प्रारंभमां पांचमुं चैत्यवंदन करे । छट्ठुं चैत्यवंदन सूती वखते संथारा पोरिसी भणावतां करे । सातमुं चैत्यवंदन पाछली रात्रे जाग्या पछी कुसुमिण दुसुमिण काउसग्ग कर्या पछी करे ।

सवार अने सांज एम बन्ने वखत प्रतिक्रमण करनारा श्रावकने मुनिनी जेम सात वखत चैत्यवंदन थाय छे—बन्ने प्रतिक्रमणमां बे चैत्यवंदन, सूती वखते एक चैत्यवंदन, निद्रानो त्याग कर्या पछी एक चैत्यवंदन, अने त्रण संध्यानी पूजा कर्या बाद त्रण चैत्यवंदन । जेओ प्रतिक्रमण करता नथी तेओने पांच वखत चैत्यवंदन थाय छे—सूती वखते एक चैत्यवंदन, निद्रानो त्याग कर्या पछी एक चैत्यवंदन, अने त्रणे संध्याना त्रण चैत्यवंदन । श्रावकने जघन्यथी प्रभात मध्याह्न अने सांज ए त्रण संध्याना त्रण चैत्यवंदन होय छे ।

१ प्रतिक्रमणे चैत्यगृहे, भोजनसमये तथा च संवरणे । प्रतिक्रमण-स्वपन-प्रतिबोधकालिकं सप्तधा यतेः ॥ ९० ॥

प्रतिक्रामतो गृहिणोऽपि खलु, सप्तविधं पञ्चधा तु इतरस्य । भवति जघन्येन पुनस्त्रिष्वपि सन्ध्यासु च त्रिविधम् ॥ ९१ ॥

જઘન્ય, મધ્યમ, અને ઉત્કૃષ્ટ એ ત્રણ પ્રકારે ચૈત્યવંદન થાય છે; તે જણાવે છે—

નૈવકારેણ જહન્ના, દંડગથુદ્જુઅલમજ્જિમા નેયા । ઉક્કોસા વિહિપુવ્વગસક્કત્થયપંચનિમ્માયા ॥ ૧૨ ॥

જઘન્ય ચૈત્યવંદન—‘નમો અરિહંતાણં’ ઇત્યાદિ પદ વડે નમસ્કાર કરવો, અથવા કોઈ શ્લોક સ્તોત્રાદિ વડે ભગવંતની સ્તુતિ કરવી, અથવા પ્રણામ માત્ર કરવો તેને જઘન્ય ચૈત્યવંદન કહે છે । પ્રણામ પાંચ પ્રકારે થાય છે—એકલું શિર નમાવવું તે એકાંગ પ્રણામ, બન્ને હાથ નમાવવા તે ઢંગ પ્રણામ, શિર અને બન્ને હાથ નમાવવા તે ત્ર્યંગ પ્રણામ, બન્ને ઢીંચણ અને બન્ને હાથ નમાવવા તે ચતુરંગ પ્રણામ, અને બે હાથ બે ઢીંચણ તથા શિર નમાવવું તે પંચાંગ પ્રણામ કહેવાય છે ।

મધ્યમ ચૈત્યવંદન—શક્રસ્તવ, અરિહંતચેડયાણં, ઇત્યાદિ દંડક અને થોડ તે રૂપ યુગલ વડે મધ્યમ ચૈત્યવંદન થાય છે, એટલે નમુત્થુણં વિગેરે કહી, ઉમા થઈ, અરિહંતચેડયાણં અને અન્નત્થ ઝસસિણં કહી, કાઝસગ્ગ કરી એક થોડ કહેવી તે મધ્યમ ચૈત્યવંદન કહેવાય । અન્ય આચાર્યો આવી રીતે વ્યાખ્યા કરે છે—નમુત્થુણં વિગેરે પાંચ દંડક તથા સ્તુતિનું યુગલ—સિદ્ધાન્તની ભાષા વડે ચાર થોડ, તે વડે જે વંદન તે મધ્યમ ચૈત્યવંદન કહેવાય છે ।

૧ નમસ્કારેણ જઘન્યા, દંડકસ્તુતિયુગલમધ્યમા જ્ઞેયા । ઉત્કૃષ્ટા વિધિપૂર્વકશક્રસ્તવપદ્ધતિનિર્મિતા ॥ ૧૨ ॥

૨ નમુત્થુણં, અરિહંતચેડયાણં, લોગસ, પુક્કસરવરદીવદ્ધે અને સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં, એ પાંચ દંડક ।

૩ ચાર થોડની અંદર પ્રથમની ત્રણ થોડ વંદન-સ્તુત્યાદિ રૂપ દ્વોવાર્થા એકજ ગણાય છે, અને ચોથી થોડ શિક્ષારૂપ દ્વોવાર્થા તેથી ભિન્ન ગણાય છે, આવી રીતે ચાર થોડ હોવા છતાં તેને સ્તુતિ યુગલ કહ્યું ।

उत्कृष्ट चैत्यवंदन करवानी इच्छावाळो साधु अथवा श्रावक चैत्यगृहादिमां जइ, यथोचित भूमिनुं उपयोगपूर्वक प्रतिलेखन-प्रमार्जन करी, जिनविबने विषे दृष्टि अने चित्तने एकाग्र करी, संवेग-वैराग्य वडे रोमांचित शरीरवाळो, 'भगवंतना चरणारवि-दनुं अतिदुर्लभ नमन महापुण्ययोगे मने प्राप्त थयुं छे' ए प्रमाणे हृदयमां हर्षित चित्ते मानतो थको, योगमुद्रा वडे भगवंतनी सन्मुख विनीतभावे रह्यो छतो, विधिपूर्वक अस्खलितादि गुण युक्त नमुत्थुणं विगेरे पांच दंडक वडे चैत्यवंदन करे । केटला-एक आचार्यों कहे छे के-उत्कृष्ट चैत्यवंदनमां पांच नमुत्थुणं बोलवा जोइए ।

॥ इति चैत्यवन्दनद्वारम् ॥

वन्दनक द्वार २ ।

मुह्रणंतय-देहा-ऽऽवस्सएसु पणवीसं होइ पत्तेयं । छ द्वाणा छच्च गुणा, छच्चेव हवन्ति गुरुवयणा ॥ ९३ ॥
अहिगारिणो य पंच उ, इयरे पंचेव पंच पडिसेहा । इक्कावग्गह पंचा-ऽभिहाण पंचेव आहरणा ॥ ९४ ॥

१ मुखानन्तक-देहा-ऽऽवश्यकेषु पञ्चविंशतिर्भवति प्रत्येकम् । षट् स्थानानि षट् च गुणाः, षट् चैव भवन्ति गुरुवचनानि ॥ ९३ ॥

अधिकारिणश्च पञ्च तु, इतरे पञ्चैव पञ्च प्रतिषेधाः । एकाऽवग्रहः पञ्चाऽभिधानानि पञ्चैवाऽऽहरणानि ॥ ९४ ॥

प्रवचन-
सारोद्धारे

॥ २६ ॥

आंसायणतेत्तीसं, दोसा बत्तीस कारणा अट्ट । बाणउयसयं ठाणाण वंदणे होइ नायवं ॥ ९५ ॥

वंदनने विषे एकसो बाणुं स्थान छे । ते आवी रीते-मुखनुं अनंतक-वस्त्र ते मुखानंतक, एटले मुहपत्तिनी पच्चीश पडिलेहणा, शरीरनी पच्चीश पडिलेहणा, पच्चीश आवश्यक, वांदणानी अंदर छ स्थान, छ गुण, गुरुनां छ वचन, आचार्यादि वांदवा योग्य अधिकारी पांच, इतर एटले अनधिकारी-अवंदनीय पासत्थादि पांच, प्रतिषेध पांच-पांच स्थानके वांदणां न देवां, अवग्रह एक, वंदननां पांच नाम, वंदन उपर पांच दृष्टान्त, तेत्रीश आशातना, चत्रीश दोष, अने वांदणा देवानां आठ कारण । ९३-९४-९५ ।

मुहपत्तिनी पच्चीश पडिलेहणा—

दिट्ठिपडिलेहणेगा, नव अक्खोडा नवेव पक्खोडा । पुरिमल्ला छच्च भवे, मुहपत्ती होइ पणविसा ॥ ९६ ॥

वांदणा देवानी इच्छावालो भव्यप्राणी पहेलां खमासणुं दइ, गुरुमहाराजनी आज्ञा मागी, उत्कटिक (उभडक) आसने बेसी, प्रथम मुहपत्ति उखेली तेने बे पासे जोतां “सूत्र अर्थ तच्च करी सहहुं (श्रद्धापूर्वक हृदयमां धारण करुं)” एम चिंतवे, ते एक दृष्टिपडिलेहणा थइ । त्यार पछी छ पुरिम करवा. एटले मुहपत्तिने फेरवी बे हाथे साहीने एकेका हाथे नचाववा रूप त्रण त्रण पुरिम करवा. तेमां डाबे हाथे खंखेरतां “सम्यक्त्व मोहनीय, मिश्र मोहनीय, मिथ्यात्व मोहनीय परिहरुं (त्याग

१ आशातनात्रयस्त्रिंशद्, दोषा द्वित्रिंशन् कारणान्यष्टौ । द्विनवतशतं स्थानानां वन्दने भवति ज्ञातव्यम् ॥ ९५ ॥

२ दृष्टिप्रतिलेखनैका, नव आस्फोटा नवैव प्रस्फोटाः । पुरिमाः षट् च भवेयुः, मुखपोतिकाया भवति पञ्चविंशतिः ॥ ९६ ॥

वन्दनक
द्वार २

॥ २६ ॥

કરું)” એમ ચિંતવવું, અને જમણે હાથે યંત્રેરતાં “કામરાગ સ્નેહરાગ દષ્ટિરાગ પરિહરું” એમ ચિંતવવું. એ મુહપત્તિ યંત્રેરવા રૂપ છ પુરિમ-પડિલેહણા થઈ, તેની સાથે પ્રથમની એક દષ્ટિપડિલેહણા મેઢવતાં સાત પડિલેહણા થઈ ।

પછી જમણા હાથની અંગુલીના આંતરા વચ્ચે મુહપત્તિ ભરાવી, ડાબા હાથનું સવલું તલ અણસ્પર્શતાં અંદર લેતાં ‘સુદેવ સુગુરુ સુધર્મ આદરું’ એમ ચિંતવતાં ત્રણ અઘોડા કરે, અને તેજ તલને હસ્તની તરફ મુહપત્તિ વડે યતના પૂર્વક ઘસી કાઢતાં ‘કુદેવ કુગુરુ કુધર્મ પરિહરું’ એમ ચિંતવતાં ત્રણ પઘોડા કરે । બીજી વચ્ચત એજ મુજબ ‘જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર આદરું’ અને ‘જ્ઞાન-વિરાધના દર્શનવિરાધના ચારિત્રવિરાધના પરિહરું’ એમ ચિંતવતાં ત્રણ અઘોડા અને ત્રણ પઘોડા કરવા । તેજ પ્રકારે ત્રીજી વચ્ચત ‘મનગુપ્તિ વચનગુપ્તિ કાયગુપ્તિ આદરું’ અને ‘મનદંડ વચનદંડ કાયદંડ પરિહરું’ એમ ચિંતવતાં ત્રણ અઘોડા અને ત્રણ પઘોડા કરવા । આવી રીતે નવ અઘોડા અને નવ પઘોડાની અઢાર પડિલેહણા સાથે પૂર્વની સાત પડિલેહણા મેઢવતાં સર્વ મઢી મુહપત્તિની પચીશ પડિલેહણા થઈ ।

દેહની પચીશ પડિલેહણા—

બાહુ-સિર-મુહ-હિય, પાએસું તિન્નિ તિન્નિ પત્તેયં । પિટ્ટીઈ હ્રુન્તિ ચરો, એસા પુણ દેહપણવીસા ॥ ૧૭ ॥

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે મુહપત્તિની પચીશ પડિલેહણા કર્યા બાદ, જમણા હાથની અંગુલીના આંતરા વચ્ચે ભરાવેલી મુહપત્તિ વડે ‘હાસ્ય રતિ અરતિ પરિહરું’ એમ ચિંતવતાં, ડાબી યુજાના મધ્ય જમણા અને ડાબા ભાગની ક્રમ વડે પડિલેહણા કરવી. એ

पहेलुं त्रिक । पछी जमणा हाथ प्रमाणे डाबा हाथमां मुहपत्ति पकडी ते वडे 'भय शोक दुगंछा परिहरुं' एम चिंतवतां डाबी भुजानी जेम जमणी भुजानी पडिलेहणा करवी. ए बीजुं त्रिक । पछी मुहपत्तिना बन्ने छेडा बे हाथे पकडी, 'कृष्णलेश्या नील-
लेश्या कापोतलेश्या परिहरुं' एम चिंतवतां, मस्तकना मध्य जमणा अने डाबा भागनी क्रम वडे पडिलेहणा करवी. ए त्रीजुं त्रिक । एवीज रीते 'ऋद्धिगारव रसगारव सातागारव परिहरुं' एम चिंतवतां मुखनी त्रण पडिलेहणा करवी. ए चोथुं त्रिक । पछी 'मायाशल्य नियाणाशल्य मिथ्यात्वशल्य परिहरुं' एम चिंतवतां हृदयनी त्रण पडिलेहणा करवी. ए पांचमुं त्रिक । पछी जमणा हाथमां रहेली मुहपत्ति वडे जमणा खभा उपर, डाबा हाथमां रहेली मुहपत्ति वडे डाबा खभा उपर, डाबा हाथमां रहेली मुहपत्ति वडे जमणा खभानी नीचेना प्रदेशमां—जमणी कांखनी नीचे, अने जमणा हाथमां रहेली मुहपत्ति वडे डाबा खभानी नीचेना प्रदेशमां—डाबी कांखनी नीचे, आवी रीते चार पडिलेहणा करतां 'क्रोध मान माया अने लोभ परिहरुं' एम चिंतवतुं । पछी मुहपत्ति नाभिथी नीचे न लइ जवाय तेथी रजोहरण अथवा चरवळा वडे डाबा अने जमणा पगनी पडिलेहणा करवी. तेमां डाबा पगना अनुक्रमे मध्य जमणा अने डाबा भागनी पडिलेहणा करतां 'पृथ्वीकाय अप्काय तेउकायनी जयणा करुं' एम चिंतवतुं. तेवीज रीते जमणा पगनी पडिलेहणा करतां 'वाउकाय वनस्पतिकाय त्रसकायनी जयणा करुं' एम चिंतवतुं । आवी रीते सर्व मळी शरीरनी पच्चीश पडिलेहणा थइ । स्त्रीओने तो मस्तक, हृदय, तथा बन्ने खभानी उपरनो अने नीचेनो भाग गोप्य होवाथी तेनी दस पडिलेहणा बाद करतां, बे भुजा मुख अने बन्ने पग ए पांचेनी त्रण त्रण पडिलेहणा छे. तेथी स्त्रीओने शरीरनी पंदर पडिलेहणा समजवी ।

પચ્ચીશ આવશ્યક—

દુંઓણયં અહાજાયં, કિહકમ્મં બારસાવયં । ચડસિરં તિગુત્તં ચ, દુપવેસં એગનિક્કમણં ॥ ૧૮ ॥

વાંદણાને વિષે બે અવનત એટલે મસ્તક વડે બે વાર નમન કરાય છે । પ્રથમ ‘ઇચ્છામિ સ્વમાસમણો વંદિઉં જાવણિજ્ઞાએ નિ-
સીહિઆએ અણુજાણહ’ એ પદોથી અવગ્રહમાં પેસવા માટે આજ્ઞા માગી ત્યાં મસ્તક નમાવવું, એ એક અવનત. એમ બીજી વાર
પૂર્વની પેઠે વાંદણા દેતાં બીજું અવનત થાય, આ પ્રમાણે બે અવનત રૂપ બે આવશ્યક થયા ૨ । ત્રીજું યથાજાત આવશ્યક—જેમ
ફક્ત રજોહરણ મુહપત્તિ અને ચોળપટ્ટા વડે શ્રમણ થાય છે તેમ થઈને, તથા જેમ વાઠક કરસંપુટ મસ્તકે લગાડી ગર્ભમાંથી
જન્મે છે તેમ ‘સ્વમણિઝો મે’ इत्यादि કહેતાં કરસંપુટ રચી મસ્તકે લગાડી વંદન કરવું, તેને યથાજાત આવશ્યક કહે છે ૩ ।
સૂત્રાભિધાનગર્ભિત અને શરીરના વ્યાપાર રૂપ બાર આવર્ત જેમાં આવે તે દ્વાદશાવર્ત વંદન કહેવાય । પ્રથમ વાંદણે છ
આવર્ત થાય. તેમાં પ્રથમ ત્રણ આવર્ત ‘અહો, કાયં, કાય’ એ વચ્ચે અક્ષરે થાય, તથા બીજા ત્રણ આવર્ત ‘જત્તા મે,
જવણિ, જં ચ મે’ એ ત્રણ પદ ઉચ્ચારતાં થાય । આવી રીતે ત્રીજી વખત વાંદણું દેતાં બીજા છ આવર્ત મઠી કુલ બાર આવર્ત
થાય । દસ અંગુલી મેગી કરી ગુરુને—સ્થાપેલી મુહપત્તિને જેમ થાપો મારતાં દસે આંગળી અડે છે તેમ હઠવેથી સ્પર્શવી, તેમ
કરતાં ‘અ’ અક્ષર બોલવો, પછી દસ અંગુલી સહિત ઉત્તાન હાથને લલાટે લગાડતાં ‘હો’ અક્ષર ઉચ્ચારવો । તેવીજ રીતે ‘કા’
અને ‘યં’ તથા ‘કા’ અને ‘ય’ ઉચ્ચારવા । ‘જત્તા મે’ વિગેરે ત્રીજા ત્રણ આવર્તમાં પણ ‘જ’ અક્ષર બોલતાં મુહપત્તિને પૂર્વની જેમ

૧ દ્વિવનતં યથાજાતં, કૃતિકર્મ દ્વાદશાવર્તમ્ । ચતુઃશિરસ્ત્રિગુપ્તં ચ, દ્વિપ્રવેશમેકનિક્કમણમ્ ॥ ૧૮ ॥

स्पर्शवी, 'त्ता' अक्षर बोलतां उत्तान हाथ वच्चे अधर रहे, अने 'भे' अक्षर बोलतां ते हाथने ललाटे लगाडवो। एवीज रीते 'ज' 'व' 'णि' तथा 'जं' 'च' 'भे' अक्षरो उच्चारवा। आवश्यक १५ थया।

चतुःशिरोवंदनक एटले वांदणा देतां चार वखत मस्तक नमाववुं। पहेलां शिष्य गुरु महाराजने कहे के 'खामेमि खमास-मणो देवसियं वइकमं—हे क्षमाश्रमण ! दिवस संवंधी मारा अपराधने हुं खामुं छुं' ए प्रमाणे बोलतां शिष्ये मस्तक नमाववुं, ते वखते 'अहमवि खामेमि तुमे—हुं पण तुंने खामुं छुं' ए प्रमाणे बोलतां आचार्ये मस्तक नमाववुं। आवी रीते बीजे वांदणे मळी चार वखत मस्तक नमन थाय। अथवा 'संफासं' पद बोलीने उत्तान हाथ मुहपत्ति पर स्थापी तेमां माथुं अडे तेम मूकवुं ते एक, तथा 'खामेमि खमासमणो' इत्यादि बोलतां पण मस्तक अडाडवुं एम बे, आवी रीते बीजी वारना वांदणाना गणतां चार शिरोनमन थाय। सर्व मळी १९ आवश्यक थया।

त्रण गुप्ति एटले मन वचन अने काया ए त्रणने अन्य क्रियाथी निवर्तावी वंदन करती वखते सारी रीते गोपवी राखवा। मननी एकाग्रताए, वाणीथी अस्खलित अक्षरोने उच्चारतो छतो, अने काय वडे आवर्तोनी विराधना नहीं करतो छतो वंदन करे। कुल आवश्यक २२। तथा 'द्वि प्रवेश' एटले बे वांदणामां बे वार गुरुनी आज्ञा मागी अवग्रहमां प्रवेश करवा रूप बे आवश्यक। प्रथम 'अणुजाणह मे मिउग्गहं' कही वंदन करतां गुरुनी आज्ञा पामी अवग्रहमां प्रवेश करवो, एवीज रीते अवग्रहमांथी नीक-ळीने बीजे वांदणे बीजी वखत प्रवेश करवो। कुल आवश्यक २४। प्रथम वंदन करती वखते 'आवस्सियाए' कहीने अवग्रह-

માંથી બહાર નીકળવું તે એક નિષ્ક્રમણ સમજવું, કારણકે વીજી વારને વાંદળે પાછા નીકળવું નથી । કુલ આવશ્યક ૨૫ ॥
આવી રીતે દ્વાદશાવર્ત વંદન કરતી વચ્ચે પચીશ આવશ્યક સાચવવાં જોઈએ ।

છ સ્થાનક—

ઈચ્છા ય અણુણવણા, અવાવાહં ચ જત્ત જવણા ય । અવરાહસ્વામણાવિ ય, છ ટ્ઠાણા હુન્તિ વંદણ ॥ ૧૯ ॥
વાંદળાની અંદર છ સ્થાનક આવે છે—ઈચ્છા, અનુજ્ઞાપના, અવ્યાવાધ, યાત્રા, યાપના, અને અપરાધક્ષામણા । ‘ઈચ્છામિ
સ્વમાસમણો વંદિતં જાવણિજ્ઞાણે નિસીહિઆણે’ એ પાંચ પદનું ઈચ્છારૂપ પ્રથમ સ્થાનક સમજવું. આ સ્થાનકમાં જ્ઞાનાદિની અભિ-
લાષારૂપ પ્રશસ્તિ ભાવઈચ્છાનો અધિકાર છે । ‘અણુજાણહ મે મિઉગ્ગહં’ એ ત્રણ પદનું અનુજ્ઞાપનારૂપ વીજું સ્થાનક છે. આ સ્થા-
નકમાં આચાર વિગેરે પ્રશસ્તિ ભાવની અનુજ્ઞા ગ્રહણ કરવી । ગુરુ મહારાજને નિરાવાધપણું પૂછવા માટે અવ્યાવાધરૂપ ત્રીજું સ્થાનક
‘બહુસુમેણ મે’ इत्यादि पद वडे सभजवुं. વ્યાવાધ એટલે પીડા જે પ્રકારે હોય છે—દ્રવ્યથી અને ભાવથી. શસ્ત્રાદિના પ્રહાર વિગે-
રેથી થયેલી પીડા દ્રવ્યવ્યાવાધ, અને મિથ્યાત્વાદિથી થયેલ પીડા ભાવવ્યાવાધ. આ બન્ને પ્રકારના વ્યાવાધ રહિતપણું અવ્યા-
વાધ સ્થાનકમાં પૂછાય છે । ચોથું યાત્રા સ્થાનક ‘જત્તા મે’ એ બે પદનું સમજવું । યાત્રાના બે ભેદ છે, દ્રવ્યયાત્રા અને ભાવ-
યાત્રા, તાપસાદિ મિથ્યાત્વીઓને પોતાની ક્રિયાની વૃદ્ધિ તે દ્રવ્યયાત્રા, અને સાધુઓને તપ નિયમ સ્વાધ્યાય સંયમરૂપ પોતાની
ક્રિયાની વૃદ્ધિ તે ભાવયાત્રા, અહીં આ બન્ને યાત્રાઓમાંથી ભાવયાત્રા સમજવી । શરીરની સમાધિ—સુખશાન્તિ પૂછવા રૂપ

૧ ઈચ્છા ચાડનુજ્ઞાપના, અવ્યાવાધં ચ યાત્રા યાપના ચ । અપરાધક્ષામણાડપિ ચ, ષટ્ સ્થાનાનિ ભવન્તિ વંદનકે ॥ ૧૯ ॥

पांचमुं यापना स्थानक 'ज्वणिजं च मे' ए त्रण पदनुं समजवुं । सारा सात्त्विक पदार्थो तथा औषधादि वापरवा वडे शरीरनी समाधि ते द्रव्ययापना, अने पांचे इन्द्रियो तथा मनना उपशम वडे शरीरनी समाधि ते भावयापना समजवी । पोताना अपराधोने खमाववा रूप छट्टुं अपराधक्षामणा स्थानक 'खामेमि खमासमणो देवसियं वइक्कमं' ए चार पद वडे थाय छे । खामणा बे भेदे छे—द्रव्यथी अने भावथी. कषायोथी कलुषित चित्तवाळाए आ लोकना भयथी खामणा करवा ते द्रव्यखामणा, अने संसारथी भीरु बनेला संवेगी चित्तवाळाए खामणा करवा ते भावखामणा ।

वांदणा करनारने छ गुण थाय ते कहे छे—

विणओवयार माणस्स, भंजणा पूअणा गुरुजणस्स । तित्थयराण य आणा, सुयधम्माराहणाऽकिरिया ॥१००॥

आठ प्रकारना कर्मोने नष्ट करे ते विनय कहेवाय, ते विनय वडे गुरुमहाराजनी आराधना थाय ए पहेलो गुण । बीजो पोताना अभिमाननो भंग थाय । त्रीजो गुरुजननी पूजा थाय । चोथो सर्वकल्याणनुं मूलभूत श्रीतीर्थकर देवनी आज्ञानुं पालन थाय, कारण के भगवंते विनयमूल धर्म कह्यो छे । पांचमो श्रुतधर्मनी आराधना थाय, केमके वंदनपूर्वकज श्रुतग्रहण करवानुं कह्युं छे । वंदन करवाथी छट्टो परंपराए अक्रिया रूप गुण, एटले अक्रियाथी सिद्धिस्थानज प्राप्त थाय छे । आगममां पण कह्युं छे के—

“तहारूवाणं भंते ! समणं वा माहणं वा वंदमाणस्स वा पज्जुवासमाणस्स वा वंदणा पज्जुवासणा वा किंफला पन्नत्ता ?, गोयमा ! सवणफला । से णं सवणे किंफले पन्नत्ते ?, गोयमा ! नाणफले । से णं नाणे किंफले ?, गोयमा ! विन्नाण फले । विन्नाणे पक्खखाण-

फले । पञ्चक्खाणे संजमफले । संजमे अनण्हयफले । अनण्हए तवफले । तवे वोदाणफले । वोदाणे अकिरियाफले । अकिरिया सिद्धिगइफलत्ति” ।

“हे भगवन् ! तेवा प्रकारना श्रमण अथवा माहणने वंदन करनार अथवा पर्युपासना करनारने वंदन अथवा पर्युपासनानुं शुं फळ प्ररूप्युं छे ?, गौतम ! श्रवणरूप फळ । भगवन् ! श्रवणनुं शुं फळ ?, गौतम ! ज्ञानरूप फळ । भगवन् ! ज्ञाननुं शुं फळ ?, गौतम ! विज्ञान फळ । विज्ञाननुं पञ्चक्खाण फळ । पञ्चक्खाणनुं संयमफळ । संयमनुं संवररूप फळ । संवरनुं तप फळ । तपनुं निर्जराफळ । निर्जरानुं अक्रियाफळ । अने अक्रियानुं सिद्धिगतिरूप फळ मळे छे” ।

गुरुनां छ वचन—

छंदेण अणुजाणामि, तहत्ति तुब्भंपि वट्ठइ एवं । अहमवि खामेमि तुमे, वयणाइं वंदणरिहस्स ॥ १०१ ॥

गुरुमहाराजने वंदन करवानी इच्छावाळो शिष्य ज्यारे ‘इच्छामि खमासमणो वंदितुं जावणिजाए निसीहिआए’ ए प्रमाणे कहे त्यारे, गुरु जो व्याक्षेपादि बाधायुक्त होय तो चूर्णिकारने मते ‘प्रतीक्षस्व’ एटले जरा राह जुओ ए प्रमाणे कहे; अने वृत्तिकारने मते ‘त्रिविधेन’ एटले हुं मन वचन अने काय वडे प्रतिषेध करुं छुं ए प्रमाणे कहे. व्याक्षेपादिनुं कारण जो शिष्यने कहेवा योग्य होय तो कहे, नहिंतर न कहे. आ प्रमाणे ज्यारे व्याक्षेप युक्त गुरु महाराज होय त्यारे शिष्य संक्षेपथी वंदन करे. पण जो गुरुमहाराज व्याक्षेपादि रहित स्वस्थ होय तो वंदननी अनुमति आपवानी इच्छावाळा गुरु ‘छंदेण’ एटले मने तमे

વંદન કરો છો તે દષ્ટ છે એ પ્રમાણે કહે, એ પ્રથમ ગુરુવચન જાણવું । પછી જ્યારે શિષ્ય ‘અણુજાણહ મે મિડગાહં’ એ પ્રમાણે કહે ત્યારે ગુરુ ‘અણુજાણામિ’ એટલે હું તમોને અનુમતિ આપું છું—મારા અવગ્રહમાં પ્રવેશ કરો, એ પ્રમાણે કહે. એ વીજું ગુરુવચન । પછી જ્યારે શિષ્ય ‘નિસીહિ’ થી ‘દિવસો વડકંતો’ સુધી સૂત્ર કહે ત્યારે ગુરુ ‘તહત્તિ’ એટલે જેવી રીતે તમે કહો છો તે પ્રમાણે અમોને દિવસ વ્યતિક્રાન્ત થયો છે એ પ્રમાણે કહે. એ ત્રીજું ગુરુવચન । પછી જ્યારે શિષ્ય ‘જત્તા મે’ એ પ્રમાણે કહે ત્યારે ગુરુ ‘તુભંપિ વટ્ટહ ?’ એટલે અમોને જેવી રીતે તપ નિયમ સંયમ સ્વાધ્યાયાદિરૂપ યાત્રાની વૃદ્ધિ વર્તે છે તેવી રીતે તમોને પણ વર્તે છે ? એ પ્રમાણે કહે. એ ચોથું ગુરુવચન । પછી શિષ્ય ‘જણણિજં ચ મે’ એ પ્રમાણે કહે ત્યારે ગુરુ ‘એવમ્’ એટલે ઇન્દ્રિયો અને નોઈન્દ્રિયના ઉપશમ વડે મારા શરીરે સમાધિ વર્તે છે. એ પાંચમું ગુરુવચન । પછી શિષ્ય ‘સ્વામેમિ સ્વમાસમણો’ કહે ત્યારે ગુરુ ‘અહમવિ સ્વામેમિ તુમે’ એટલે હું પણ તમોને સમાવું છું, એ પ્રમાણે કહે. એ છઠું ગુરુવચન ।

વાંદવાને યોગ્ય પાંચ અધિકારી કહે છે—

આચરિયં ઉવજ્ઞાણ, પવત્તિ થેરે તહેવ રાયણિણ । એણસિં કિદ્ધકમ્મં, કાયવં નિજ્જરટ્ઠાણ ॥ ૧૦૨ ॥

પ્રથમ આચાર્ય એટલે જેઓ મૂત્ર અને અર્થના જાણકાર હોય, જેમનું શરીર સમસ્ત શ્રેષ્ઠ લક્ષણ યુક્ત હોય, અને જેઓ ગાંભીર્ય ધૈર્ય વિગેરે ગુણો વડે વિભૂષિત હોય । વીજા ઉપાધ્યાય એટલે જેમની પાસે અગીયાર અંગ, બાર ઉપાંગ, ચરણ સિત્તરી, કરણ સિત્તરી ભળીય; જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ રત્નત્રય યુક્ત, મૂત્ર અને અર્થના જાણકાર, તથા આચાર્યના સ્થાનને યોગ્ય હોય ।

ત્રીજા પ્રવર્તક ઇટલે જેઓ તપ સંયમ સ્વાધ્યાયાદિરૂપ પ્રશસ્ત યોગને વિષે સાધુસમુદાયને પ્રવર્તાવે, તથા ગચ્છની સંમાઠ કરનારા હોય । ચોથા સ્થવિર ઇટલે જેઓ જ્ઞાનાદિ ગુણને વિષે સીદાતા સાધુઓને રૂહલોક અને પરલોકના અપાય દેસાડી તે તે ગુણોને વિષે સ્થિર કરે—જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રથી સ્થલના પામતા સાધુઓને જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રથી પતિત થવાથી મોગવવા પડતા અસહ્ય દુઃખો દૃષ્ટાન્તાદિ દ્વારા સમજાવી તે તે ગુણોમાં સ્થિર કરે તે સ્થવિર કહેવાય । પાંચમા રત્નાધિક ઇટલે પર્યાયથી મોટા હોય । એ પાંચેને પોતાના કર્મની નિર્જેરા કરવા માટે વંદન કરવું જોઈએ ।

પાંચ અવંદનીય કહે છે—

પાસત્થો ઓસન્નો, હોઈ કુસીલો તહેવ સંસત્તો । અહચ્છંદોવિ ય એ, અવંદણિજ્ઞા જિણમયમ્મિ ॥ ૧૦૩ ॥
પાસત્થો, અવસન્ન, કુશીલ, સંસક્ત અને યથાછંદ એ પાંચ જિનેન્દ્રના મતમાં અવંદનીય છે । આ પાંચેને ગ્રંથકાર વિસ્તારથી જણાવે છે—

પાસત્થાનું લક્ષણ—

સો પાસત્થો દુવિહો, સવે દેસે ય હોઈ નાયવો । સવમ્મિ નાણ-દંસણ-ચરણાણં જો ઉ પાસમ્મિ ॥ ૧૦૪ ॥

૧ પાર્શ્વસ્થોઽવસન્નો, ભવતિ કુશીલસ્તથૈવ સંસક્તઃ । યથાચ્છંદોઽપિ ચૈતે, અવંદનીયા જિનમતે ॥ ૧૦૩ ॥

૨ સ પાર્શ્વસ્થો દ્વિવિધઃ, સર્વસ્મિન્ દેશે ચ ભવતિ જ્ઞાતવ્યઃ । સર્વસ્મિન્ જ્ઞાનદર્શનચરણાનાં યસ્તુ પાર્શ્વે ॥ ૧૦૪ ॥

देसंमि य पासत्थो, सेज्जायर-ऽभिहडं रायपिंडं च । नीयं च अग्गपिंडं, भुंजइ निष्कारणे चेव ॥ १०५ ॥
ज्ञान दर्शन अने चारित्रनी पासे रहे, पण तेओने सेवे नहीं; अथवा बंधना हेतुभूत मिथ्यात्वादि पाशमां-जाळमां रहे ते पासत्थो कहेवाय । पासत्थाना बे भेद छे, सर्वथी अने देशथी । सर्वपासत्थो ते कहेवाय के जे सर्वतः ज्ञान दर्शन अने चारित्रथी अलगो रहे, केवल लिंगधारी, वेष विडंबक, गृहस्थाचार धारण करनारो होय । देशपासत्थो ते कहेवाय के जे कारण विना शय्यातर पिंड, अभ्याहृत एटले कोइए सामो लावी दीधेलो पिंड, राजपिंड, नित्य पिंड एटले 'तमने आटलुं आपशुं, तमे हमेशां आव-जो' ए प्रमाणे निमंत्रण करे तेनी पासेथी पिंड ग्रहण करे, तथा अग्रपिंड एटले वासणमां रांधेला भात विगेरेने कोइए वापर्या विना तेनी उपरनो भाग ग्रहण करे । आवी रीते सबल कारण विना शय्यातर पिंड विगेरेने ग्रहण करी आहार करे । तथा 'आ कुल माराज भक्त छे' ए प्रमाणे ए कुल विगेरेनी निश्राए विचरे, गुरु विगेरेने योग्य जे विशेष भक्तियुक्त स्थापनाकुल होय त्यां निष्कारणे प्रवेश करे, कारण विना सरस आहार ले, सारा आहारनी लालचे मुखथी मागी ले, इत्यादि अनेक प्रकारे साधु लक्षणथी विपरीत होय तेने देशपासत्थो समजवो ।

अवसन्ननुं लक्षण—

ओसंनोवि य दुविहो, सव्वे देसे य तत्थ सव्वम्मि । उउबद्धपीढफलगो, ठवियगभोई य नायवो ॥ १०६ ॥

१ देशे च पार्श्वस्थः, शय्यातरा-ऽभ्याहृतं राजपिण्डं च । नित्यं चाऽग्रपिण्डं, भुङ्क्ते निष्कारणं चैव ॥ १०५ ॥

२ अवसन्नोऽपि च द्विविधः, सर्वस्मिन् देशे च तत्र सर्वस्मिन् । ऋतुबद्धपीढफलकः, स्थापनाभोगी च ज्ञातव्यः ॥ १०६ ॥

क्रियामार्गमां जे शिथिल थइ गयो होय—प्रमाद करतो होय ते अवसन्न कहेवाय । तेना बे भेद छे—सर्वथी अने देशथी । सर्वथी अवसन्न ते कहेवाय के, जे चोमासा विना पण पाट बाजोठ निष्कारणे संथारे सेवे, संथारो पाथर्यो राखे, पडिलेहणा करे नहीं, स्थापनापिंड जमे, इत्यादि लक्षणे सर्वअवसन्न जाणवो ।

आवस्सय—सज्झाए, पडिलेहण—भिक्षव—ज्झाण—भत्तट्ठे। आगमणे निर्गमणे, ठाणे च निसीयण—तुयट्ठे॥ १०७॥
आवस्सयाइयाइं, न करे अहवा विहीणमहियाइं। गुरुवयण वलाइं तथा, भणिओ देसावसन्नोत्ति ॥ १०८ ॥

प्रतिक्रमणादि आवश्यक, वाचना विगेरे स्वाध्याय, मुहपत्ति विगेरेनी पडिलेहणा, गोचरी, धर्मध्यानादि ध्यान, भक्तार्थ एटले भोजनमंडली, बहारथी उपाश्रयमां प्रवेश करवो, उपाश्रयथी बहार जवुं, काउसग्ग विगेरे माटे उभुं रहेवुं, बेसवुं, त्वग्वर्तन एटले शयन करवुं, आटलामां देशावसन्न थायछे । आवश्यक स्वाध्याय विगेरेने सर्वथा न करे, हीनाधिक करे, अथवा निषेध करेला काळमां करे ते देशावसन्न कहेवाय छे । प्रतिक्रमण विगेरे सर्वथा करे नहीं, अथवा हीनाधिकादि दोष युक्त करे । स्वाध्याय करे नहीं, अथवा निषेध करेला काळ विगेरे दोष युक्त करे । पडिलेहणा करे नहीं, अथवा दोषवाळी करे । सुखनी इच्छावाळो थइ प्रमादी बनी गोचरी माटे भमे नहीं, गोचरी माटे उपयोग विना भमे, अथवा अनेषणीय भिक्षाने ग्रहण करे । “मैं शुं शुभ

१ आवश्यक—स्वाध्याये, प्रतिलेखन—भिक्षा—ध्यान—भक्तार्थे । आगमने निर्गमने, स्थाने च निषदन—त्वग्वर्तने ॥ १०७ ॥

आवश्यकदिकानि, न करोत्यथवाऽपि हीनाधिकानि । गुरुवचनं बालयति तथा भणितो देशावसन्न इति ॥ १०८ ॥

कर्युं ? शुं करवानुं छे ? अने माराथी बनी शकतुं शुं नथी करतो ?” ए प्रमाणे आगली अथवा पाळली रात्रे शुभध्यान न करे, अथवा अशुभ ध्यान करे । मंडलीमां बेसीने आहार न करे, अथवा कोइकज वखत करे, अथवा मंडलीना संयोजनादि दोष-युक्त आहार करे, पञ्चक्खाण न करे, गुरुमहाराज पञ्चक्खाण करवानुं कहे तो तेमने सामो जवाब आपे, आक्रोश करे, अने उलटुं कांइ अनिष्ट संभळावे । उपाश्रयमां आवे त्यारे ‘निसीहि’ विगेरे सामाचारी न करे । उपाश्रयमांथी बहार जाय त्यारे आवश्यकादि सामाचारी न करे । उपाश्रयमांथी जतां आवतां काउसग्ग न करे, अथवा दोषयुक्त करे । बेसतां तथा संथारो करतां भूमिनुं प्रमार्जन विगेरे न करे । गुरु साधुधर्मने निर्दोष पाळवानी शिखामण आपे तो तेमना सामो जवाब आपे, अने अनिष्ट तथा आक्रोशवाळां वचनो कहे, पण गुरु महाराजना हितकर वचन प्रमाणे पोतानुं वर्तन सुधारे नहीं, इत्यादि दोष-युक्त होय ते देशावसन्न कहेवाय छे ।

कुशील कोण ? ते जणावे छे—

तिविंहो होइ कुसीलो, नाणे तह दंसणे चरित्ते य । एसो अवंदणिज्जो, पन्नत्तो वीयरगोहिं ॥ १०९ ॥
जेनो आचार कुत्सित—निंदापात्र होय ते कुशील कहेवाय । कुशीलना त्रण भेद छे—ज्ञानमां कुशील, दर्शनमां कुशील, अने चारित्रमां कुशील । आ त्रण प्रकारना कुशीलने वीतराग प्रभुए अवंदनीय कखा छे ।

નાળે નાળાંયારં, જો ડ વિરાહેહ કાલમાહેયં । દંસળે દંસળાયારં, ચરણકુસીલો હમો હોહ ॥ ૧૧૦ ॥

કાઠ વિનય વિગેરે આઠ પ્રકારના જ્ઞાનાચારની જે વિરાધના કરે તે જ્ઞાનકુશીલ કહેવાય છે । આઠ પ્રકારનો જ્ઞાનાચાર આ પ્રમાણે છે—જે કાઠે જે મળવાની આજ્ઞા હોય તે કાઠે તે મળવું તે કાઠ આચાર, જ્ઞાનીનું વિનય-વંદન વિગેરે સાચવવું તે વિનયઆચાર, જ્ઞાની ઉપર અંતરંગ પ્રેમ તે બૈહુમાન, સૂત્રો મળવા તપ વિશેષ કરવો તે ઉપધાન, મળાવનાર ગુરુને ન ઓઢવો તે અનિહંવ, સૂત્રના અક્ષરોનો શુદ્ધ ઉચ્ચાર કરવો તે વ્યંજન, સાચો અર્થ કરવો તે અર્થ, સૂત્ર અને અર્થ બન્ને શુદ્ધ મળવા તે તદુ-ભય; આ આઠ પ્રકારના જ્ઞાનાચારની જે વિરાધના કરે તે જ્ઞાનકુશીલ કહેવાય છે ।

નિઃશંકિતપણું વિગેરે આઠ પ્રકારના દર્શનાચારની જે વિરાધના કરે તે દર્શનકુશીલ કહેવાય છે. આઠ પ્રકારનો દર્શનાચાર આ પ્રમાણે છે—વીતરાગના વચનમાં શંકા ન કરવી તે નિઃશંકિત, જિનમત વિના અન્યમતની ઇચ્છા ન કરવી તે નિષ્કાંક્ષિત, સાધુ-સાધ્વીનાં મલિન વસ્ત્ર તથા ગાત્ર દેખી દુગંછા ન કરવી તે નિવિતિગિચ્છા, અથવા ધર્મના ફલમાં સંદેહ ન આણવો તે નિવિતિગિચ્છા, મિથ્યાત્વીના કષ્ટ મંત્ર ચમત્કાર દેખી તેનાથી વ્યામોહિત ન થવું તે અમૂઢદૃષ્ટિ, સમકિતધારીના અલ્પગુણની પણ શુદ્ધ મનથી પ્રશંસા કરવી તે ઉપબંધક, જિનધર્મ ન પામેલાને જિનધર્મમાં જોડવા તથા જિનધર્મ પામેલાને સ્થિર કરવા તે સ્થિરીકરણ, સાધર્મીં બંધુનું અનેક પ્રકારે હિતચિંતવન તે વાત્સલ્ય, અને અન્યદર્શની પણ જૈનશાસનની અનુમોદના કરે તેવા કાર્ય કરવા તે પ્રમાવર્ના । આ આઠ પ્રકારના દર્શનાચારની જે વિરાધના કરે તે દર્શનકુશીલ કહેવાય છે ।

* જ્ઞાને જ્ઞાનાચારં, યસ્તુ વિરાધયતિ કાઠમાદિકમ્ । દર્શને દર્શનાચારં, ચરણકુશીલોઽયં ભવતિ ॥ ૧૧૦ ॥

चारित्र कुशील कोण ? ते जणावे छे—

कोउय-भूइकम्मे, पसिणापसिणे निमित्तमाजीवं । कक्कुरुया य लक्खण, उवजीवइ विज्ज-मंताइ ॥ १११ ॥
सोहग्गाइनिमित्तं, परेसि न्हवणाइं कोउयं भणियं । जरियाइभूइदाणं, भूइकम्मं विणिदिट्ठं ॥ ११२ ॥
सुविणगविज्जाकहियं, आइंखण-घंटियाइकहियं वा । जं सीसइ अन्नेसिं, पसिणापसिणं हवइ एयं ॥ ११३ ॥
तीयाइभावकहणं, होइ निमित्तं इमं तु आजीवं । जाइ-कुल-सिप्प-कम्मे, तव-गण-सुत्ताइ सत्तविहं ॥ ११४ ॥
कक्कुरुया य माया, नियडीए डंभणं ति जं भणियं । थीलक्खणाइलक्खण, विज्जा-मंताइया पयडा ॥ ११५ ॥
कोतुक, भूतिकर्म, प्रश्नाप्रश्न, निमित्त, आजीविका, कल्ककुरुका, लक्षण, विद्या अने मंत्र विगेरे जे करे ते चारित्रकुशील
कहेवाय छे ।

सौभाग्य एटले लोकोमां माननीय थवुं, पति वश करवो विगेरे माटे स्त्री विगेरेने स्नानादि कराववुं ते कौतुक कहेवाय । जेमके

- * कोतुक-भूतिकर्मणी, प्रश्नाप्रश्नौ निमित्तमाजीवम् । कल्ककुरुकां च लक्षणं, उपजीवति विद्या-मन्त्रादि ॥ १११ ॥
सौभाग्यादिनिमित्तं, परेषां जपनादि कौतुकं भणितम् । ज्वरितादिभूतिदानं, भूतिकर्म विनिर्दिष्टम् ॥ ११२ ॥
स्वप्रकविद्याकथितं, कर्णपिशाचिका-घण्टिकादिकथितं वा । यत् शिष्यतेऽन्येषां, प्रश्नाप्रश्नं भवत्येतत् ॥ ११३ ॥
अतीतादिभावकथनं, भवति निमित्तमिदं तु आजीवम् । जाति-कुल-शिल्प-कर्म, तपो-गण-सूत्रादि सप्तविधम् ॥ ११४ ॥
कल्ककुरुका च माया, निकृत्वा दम्भनमिति यद् भणितम् । स्त्रीलक्षणादिलक्षणं, विद्यामन्त्रादिकाः प्रकटाः ॥ ११५ ॥

પતિ વિગેરેને વશ કરવા માટે અથવા સંતાનાદિ માટે સ્ત્રી વિગેરેને વિવિધ પ્રકારની ઔષધીયુક્ત જલથી સ્નાન કરાવવું, જડી બંધાવવી. અથવા આશ્ચર્યકારી કૃત્ય કરી દેઘાડવું, જેમકે-પોતાના મુખમાં ગોઠા નાખીને નાક-કાનમાંથી કાઢવા, મોઢામાંથી અગ્નિના મહકા દેઘાડવા, ઇત્યાદિ જે કૌતુક કરે તે ચારિત્રકુશીલ કહેવાય છે । કોઈને તાવ વિગેરે રોગ આવેલો હોય તેને શય્યાદિની ચારે દિશાએ મંત્રેલી રાશ્વ આપે તે ભૂતિકર્મ કહેવાય છે । કોઈએ ઇચ્છેલી વસ્તુ સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યો હોય અથવા ન પૂછ્યો હોય તો પણ તેને, પોતે જપેલી વિદ્યાએ સ્વપ્નમાં જે કાંઈ કહ્યું હોય તે કહેવું; અથવા કર્ણપિશાચિકા વિદ્યા વડે કોઈની ગુહ્ય વાત કહેવી, ઘંટિકાદિ મંત્રનો જાપ જપી કોઈએ ઇચ્છેલી વસ્તુનું શુભાશુભ કહેવું તે પ્રશ્નાપ્રશ્ન કહેવાય છે । ભૂત ભાવી અને વર્તમાન એ ત્રણે કાઢના લાભાલાભાદિ ભાવનું જે કથન કરવું તે નિમિત્ત કહેવાય છે । જાતિ કુલ શિલ્પ કર્મ તપ ગણ અને સૂત્રાદિ, આ સાત પ્રકારે આજીવિકા ચલાવે. માતૃપક્ષની જાતિ અને પિતૃપક્ષનું કુલ કહેવાય. કોઈ સમૃદ્ધિવાળાને મિલ્લમાલ જાતિનો દેઘી આહારાદિની લાલસાથી કહે કે ‘હું પણ મિલ્લમાલ જાતિનો છું. તથા કોઈને ઉગ્રકુલનો દેઘી પોતે કહે કે ‘હું પણ ઉગ્રકુલનો છું’. તથા આહાર-સન્માનાદિની લાલસાથી કહે કે ‘તમારું અને મારું એકજ શિલ્પ છે, એકજ કર્મ છે, તમારું અને મારું અનશનાદિ એકજ તપ છે, મહાગણ વિગેરે એકજ ગણ છે, અને કાલિક વિગેરે એકજ સૂત્ર છે’. સારો આહાર તથા સન્માન-પૂજા મેઢવવા પોતાની તપસ્યા પ્રગટ કરે, પોતાનો અભ્યાસ જણાવે, આવી રીતે ભિન્ન ભિન્ન યુક્તિઓથી પોતાની આજીવિકા ચલાવે. આદિ શબ્દથી આજીવિકા ચલાવવાને વીજા પણ અનેક પ્રપંચ કરે ।

* શિક્ષકદ્વારા મેઢવેલી કઢા તે શિલ્પ । † સ્વયં મેઢવેલી કઢા તે કર્મ ।

કલ્કકુરુકા ઇટલે માયા, તાત્પર્યકે-લુચ્છાદથી જે પારકાને ઠગી લેવો । કેટલાએક આવો અર્થ કરે છે—કલ્ક ઇટલે પ્રસૂતિ વિગેરે રોગમાં ક્ષારપાતન કરવું, અથવા પોતાના શરીરનું દેશથી યા સર્વથી ઉદ્વર્તન કરવું, અને કુરુકા ઇટલે દેશથી અથવા સર્વથી પોતાના શરીરે સ્નાન કરવું । સામુદ્રિક શાસ્ત્રમાં કહેલા સ્ત્રીઓના અને પુરુષોનાં લક્ષણ જણાવે, તથા જે વિદ્યા મંત્રાદિ કરે તે ચારિત્રકુશીલ સમજવો । આદિશબ્દથી મૂલકર્મ ચૂર્ણ વિગેરે લેવા. મૂલકર્મ ઇટલે પુરુષદ્વેષિણી સ્ત્રીને અપુરુષદ્વેષિણી કરવી, અપુરુષદ્વેષિણીને પુરુષદ્વેષિણી કરવી, ગર્ભ ઉત્પન્ન કરવાના ઉપાય બતાવવા, ગર્ભ પાઢી નાશવાના ઉપાય બતાવવા. તથા મંત્રેલા અને ઔષધીયુક્ત ચૂર્ણો બનાવી લોકોને આપે. નશ્વ કેશ અને શરીરની શોભા કરે, બહુ મૂલ્યવાળા વસ્ત્રાદિનો પરિગ્રહ કરે, નિષ્કારણ અપવાદ માર્ગ સેવે અને તેની પ્રરૂપણા કરે, વિગેરે જે ચારિત્રને મલિન કરનારાં કારણો સેવે તે ચારિત્ર-કુશીલ કહેવાય છે ।

સંસક્ત કોણ ? તે વર્ણવે છે—

સંસક્તો ડ ઇયાણીં, સો પુણ ગોભક્તલંદણ ચેવ । ઉચ્છિદ્ધમણુચ્છિદ્ધં, જં કિંચિ બુજ્જહ સવં ॥ ૧૧૬ ॥
એમેવ ય મૂલુત્તર-દોસા ય ગુણા ય જત્તિયા કેહ । તે તમ્મિ સન્નિહિયા, સંસક્તો ભણ્ણહ તમ્હા ॥ ૧૧૭ ॥
જેમ ગાયને સ્વાણીયે ઉચ્છિદ્ધ (ઇટું) અને અનુચ્છિદ્ધ ભાત, ધાન્ય, શ્વેત, કપાશિયા વિગેરે સર્વ એકટું નાશેલું હોય છે, અને

* સંસક્તસ્તુ ઇદાનીં, સ પુનર્ગોભક્તલિન્દકે ચૈવ । ઉચ્છિદ્ધમણુચ્છિદ્ધં, યત્ કિંચિત્ બુદ્ધ્યતે (પ્રાપ્યતે) સર્વમ્ ॥ ૧૧૬ ॥

એવમેવ ચ મૂલોત્તર-દોષાશ્ચ ગુણાશ્ચ યાવન્તઃ કેચિત્ । તે તસ્મિન્ સન્નિહિતાઃ, સંસક્તો ભણ્યતે તસ્માત્ ॥ ૧૧૭ ॥

ते सर्व एकठांज खाइ जाय, पण ते पदार्थोंने भिन्न भिन्न न करे, तेम जेने विषे केटलाएक मूल अने उत्तरगुणो-तथा केटला एक दोषो मिश्रित थयेला होय ते संसक्त कहेवाय छे । उपर जणावेल पासत्थ अवसन्न अने कुशीलनी जेम संसक्त पण अवंदनीय समजवो ।

सो दुविगप्पो भणिओ, जिणेहिं जियरागदोसमोहेहिं । एगो उ संकिलिट्टो, असंकिलिट्टो तहा अन्नो ॥ ११८ ॥
पंचासवप्पवत्तो, जो खलु तिहिं गारवेहिं पडिबद्धो । इत्थिगिहिसंकिलिट्टो, संसत्तो संकिलिट्टो उ ॥ ११९ ॥
पासत्थाइएसुं, संविग्गेषु य जत्थ मिलईओ । तहिं तारिसओ होइ, पियधम्मो अहव इयरो उ ॥ १२० ॥

जेमणे राग द्वेष अने मोह जीत्या छे एवा जिनेंद्र भगवंते संसक्त वे प्रकारनो कह्यो छे-एक संक्लिष्ट संसक्त अने बीजो असंक्लिष्ट संसक्त । जे प्राणातिपातादिमां प्रवर्तेलो होय, क्रद्धि रस अने शाता ए त्रणे गारवे सहित होय, स्त्रीसंक्लिष्ट एटले स्त्रीने सेवनार होय, गृहस्थ संक्लिष्ट एटले गृहस्थ संबंधी नोकर दासी घोडा गाय भैंस धन अने धान्यादिनी चिंता करनारो होय ते संक्लिष्ट संसक्त समजवो । जे पासत्थादि अप्रियधर्मी साथे मळे त्यारे तेवो थइ जाय, प्रियधर्मी संवेगी साधु साथे मळे

† स द्विविकल्पो भणितः, जिनेर्जितरागदोषमोहैः । एकस्तु संक्लिष्टः, असंक्लिष्टस्तथाऽन्यः ॥ ११८ ॥

पञ्चाश्रवप्रवृत्तः, यः खलु त्रिभिर्गौरवैः प्रतिबद्धः । स्त्रीगृहिसंक्लिष्टः, संसक्तः संक्लिष्टस्तु ॥ ११९ ॥

पार्श्वस्थादिकेषु, संविग्गेषु च यत्र मिलितः । तत्र तादृशो भवति, प्रियधर्मोऽथवा इतरस्तु ॥ १२० ॥

त्यारे तेवो थइ जाय, पोते प्रियधर्मी होय अथवा अप्रियधर्मी होय, लींबुना पाणीनी पेठे जेवो संयोग मळे त्यारे तद्रूप थइ जाय, ते रागादिना विशेष संक्लेश रहित होवाथी असंक्लिष्टसंसक्त समजवो ।

यथाच्छंदनुं लक्षण कहे छे—

उत्सुत्तमायरंतो, उत्सुत्तं चैव पन्नवेमाणो । एसो उ अहाच्छंदो, इच्छाच्छंदो त्ति एगट्ठा ॥ १२१ ॥

उत्सुत्तमणुवइट्ठं, सच्छंदविगप्पियं अणणुवाई । परतत्तिपवत्तो तित्तिणो य इणमो अहाच्छंदो ॥ १२२ ॥

सच्छंदमइ विगप्पिय, किंचि सुहसायविगइपडिबद्धो । तिहिं गारवेहिं मज्झइ, तं जाणाहि अहाच्छंदं ॥ १२३ ॥

जे जिनेन्द्रो तथा गणधरादिए उपदेशेल न होय, मात्र पोतानी मति कल्पना प्रमाणे कल्पेल होय, अने सिद्धांतथी विरुद्ध होय ते उत्सूत्र कहेवाय । आवा उत्सूत्रने जे आचरे, बीजानी पासे उत्सूत्रपणे प्ररूपणा करे, गृहस्थना कार्यमां करवा कराववा अने अनुमोदवा वडे प्रवर्तलो होय, पोते तित्तिण—चीडीयो होय, एटले कोइक साधुए थोडोज अपराध कर्यो होय छतां तेना उपर निरंतर रोष कर्या करे, आगमनी अपेक्षा राख्या विना पोतानी मतिकल्पना प्रमाणे 'अध्ययन' विगेरे कांइक आलंबन

* उत्सूत्रमाचरन्, उत्सूत्रं चैव प्रज्ञापयन् । एष तु यथाच्छन्द, इच्छाच्छन्द इत्येकार्थौ ॥ १२१ ॥

उत्सूत्रमनुपदिष्टं, स्वच्छन्दविकल्पितमननुपाति । परतस्मिप्रवृत्तस्तिन्तिणश्चाऽयं यथाच्छन्दः ॥ १२२ ॥

स्वच्छन्दमत्या विकल्प्य, किञ्चित् सुखाखादविकृतिप्रतिबद्धः । त्रिभिर्गौरवैर्माद्यति, तं जानीहि यथाच्छन्दम् ॥ १२३ ॥

પકડી બેસી સ્તિગ્ધ અને સ્વાદિષ્ટ પદાર્થોમાં આસક્ત થઈ સુખસ્વાદી બને, ઋદ્ધિ રસ અને શતાગારવ વડે અભિમાન ધરે તેને યથાહંદ સમજવો. તેનો બીજો પર્યાયવાચક શબ્દ ઇચ્છાહંદ પણ છે ।

પાંચ સ્થાનકે વાંદણાં ન દેવાં તે દર્શાવે છે—

વૈક્ષિત્ત પરાહુત્તે, પમત્તે મા કયાઈ વંદિજ્ઞા । આહારં વા કરિંતે, નીહારં વા જહ કરેઈ ॥ ૧૨૪ ॥

ગુરુમહારાજ અનેક ભવિક લોક સહિત સભામાં દેશનાદિ કરવાના શ્રમથી વ્યગ્રચિત્તવાળા હોય, કોઈ પણ કારણથી પોતાથી પરાહુમુખ હોય, ક્રોધાદિ વડે અથવા નિદ્રાદિથી પ્રમાદ સેવતા હોય, આહાર કરતા હોય અથવા કરવાની ઇચ્છાવાળા હોય, લઘુનીતિ વા વડીનીતિ કરતા હોય અથવા કરવાની ઇચ્છાવાળા હોય ત્યારે વંદન કરવું નહીં । ઉપર બતાવેલા પાંચ સ્થાનકે વંદન કરવાથી અનુક્રમે પાંચ દોષ જણાવ્યા છે—પહેલો ધર્માતરાય, બીજો અનવધારણ, ત્રીજો પ્રકોપ, ચોથો આહારાંતરાય, પાંચમો લજ્જાને વશ થવાથી શંકા ન ટળે અને ગુરુ મહારાજને રોગ થાય. એ પાંચ દોષ જાણી લેવા ।

ક્યારે વંદન કરવું તે કહે છે—

પસંતે આસણત્યે ય, ઉવસંતે ઉવટ્ટિણ । અણુન્નવિ તુ મેહાવી, કિહકમ્મં પઝંજણ ॥ ૧૨૫ ॥

* વ્યાક્ષિપ્તં પરાહુમુખં, પ્રમત્તં મા કદાચિદ્ વન્દેત । આહારં વા કુર્વન્તં, નીહારં વા યદિ કરોતિ ॥ ૧૨૪ ॥

† પ્રશાન્તમાસનસ્થં ચ, ઉપશાન્તમુપસ્થિતમ્ । અનુજ્ઞાપ્ય તુ મેહાવી, કૃતિકર્મ પ્રયુજ્ઞે ॥ ૧૨૫ ॥

व्यारे गुरुमहाराज प्रशांत एटले व्यग्र न होय, आसन उपर बेठा होय, क्रोधादि प्रमाद रहित होय, 'छंदेण—हुं अनुमतं' इत्यादि वचन कहेवाने तत्पर होय, त्यारे तेमनी आज्ञा मागीने बुद्धिमान् पुरुषे वंदन करवुं ।

हवे अवग्रह जणावे छे—

आयप्पमाणमित्तो, चउदिसिं होइ उगगहो गुरुणो । अणणुन्नायस्स सया, न कप्पए तत्थ पविसेउं ॥ १२६ ॥
गुरुमहाराजनो अवग्रह चारे दिशाए आत्मप्रमाण मात्र एटले साडा त्रण हाथ होयछे, तेटला अवग्रहमां गुरुनी आज्ञा लीघा विना सदा प्रवेश करवो कल्पे नहीं ।

वंदनना पांच नाम कहे छे—

वंदण-चिह्-~~वेत्तुं~~, पूयाकम्मं च विणयकम्मं च । वंदणयस्स इमाइं, हवन्ति नामाइं पंचेव ॥ १२७ ॥
वंदनकर्म चितिकर्म कृतिकर्म पूजाकर्म अने विनयकर्म, आ पांच नाम वंदननां छे । मन वचन अने कायना प्रशस्त व्यापारथी जे वडे गुरुने नमन—स्तुति कराय ते वंदन कहेवाय, वंदन रूपी क्रिया ते वंदनकर्म, तेना बे भेद छे—द्रव्यथी अने भाव-
थी, मिथ्यादृष्टि अने उपयोगरहित सम्यग्दृष्टिनुं जे वंदनकर्म ते द्रव्यवंदनकर्म, उपयोग युक्त सम्यग्दृष्टिनुं भाववंदनकर्म समजवुं । कल्याणकारी कार्यनी वृद्धि करवी ते चिति, अहीं कारणमां कार्यनो उपचार करवो, तेथी शुभ कार्यनी वृद्धिनुं

* आत्मप्रमाणमात्रः, चतुर्दिशि भवत्यवग्रहो गुरोः । अननुज्ञातस्य सदा, न कल्पते तत्र प्रवेष्टुम् ॥ १२६ ॥

† वन्दन-चिति-कृतिकर्म, पूजाकर्म च विनयकर्म च । वन्दनकस्येमानि, भवन्ति नामानि पञ्चैव ॥ १२७ ॥

કારણ જે રજોહરણાદિ ઉપધિનો સમૂહ તે ચિત્તિ, તેની જે ક્રિયા તે ચિત્તિકર્મ. તેના પળ બે ભેદ છે—દ્રવ્યચિત્તિકર્મ અને ભાવ-ચિત્તિકર્મ. તાપસાદિ લિંગગ્રહણની ક્રિયા અથવા ઉપયોગરહિત સમ્યગ્દષ્ટિની રજોહરણાદિની ક્રિયા તે દ્રવ્યચિત્તિકર્મ, અને ઉપયોગયુક્ત સમ્યગ્દષ્ટિની રજોહરણાદિ ઉપધિની ક્રિયા તે ભાવચિત્તિકર્મ । નમન વિગેરે ક્રિયા કરવી તે કૃત્તિકર્મ. નિહ-વાદિની અને ઉપયોગરહિત સમ્યગ્દષ્ટિની જે નમન વિગેરે ક્રિયા તે દ્રવ્યકૃત્તિકર્મ, અને ઉપયોગયુક્ત સમ્યગ્દષ્ટિની જે નમન વિ-ગેરે ક્રિયા તે ભાવકૃત્તિકર્મ । મન વચન અને કાયની શુભચેષ્ટા તે પૂજાકર્મ. કૃત્તિકર્મની જેમ પૂજાકર્મ પણ દ્રવ્યથી અને ભાવથી બે ભેદે સમજી લેવું । જે વડે આઠ પ્રકારનું કર્મ નષ્ટ કરાય તે વિનય, વિનયરૂપી ક્રિયા તે વિનયકર્મ, ઉપરની જેમ વિનયકર્મ પણ દ્રવ્યથી અને ભાવથી બે ભેદે સમજી લેવું ।

વંદનકર્મ ઉપર પાંચ દષ્ટાંત—

સીયલે खुडुए कणहे, सेवए पालए तहा । पंचेव इइ दिट्ठंता, किइकम्मे हुन्ति नायवा ॥ १२८ ॥

વંદનકર્મ ઉપર શીતલાચાર્યનું દષ્ટાંત છે, ચિત્તિકર્મ ઉપર ક્ષુલ્લકનું દષ્ટાંત છે, કૃત્તિકર્મ ઉપર કૃષ્ણનું દષ્ટાંત છે, પૂજાકર્મ ઉપર બે સેવકનું દષ્ટાંત છે, અને વિનયકર્મ ઉપર પાલકનું દષ્ટાંત છે. આવી રીતે વાંદળા ઉપર પાંચ દષ્ટાંત છે ।

ઉપર જણાવેલા પાંચે દષ્ટાંત સંક્ષેપથી આ પ્રમાણે સમજવા—

श्रीपुर नगरमां शीतल नामनो राजा हतो, तेने शृंगारमंजरी नामनी बहेन हती, शृंगारमंजरीने विक्रमसिंह नामना राजा

१ शीतलः क्षुल्लकः कृष्णः, सेवकः पालकस्तथा । पञ्चैवेति दृष्टान्ताः, कृतिकर्मणि भवन्ति ज्ञातव्याः ॥ १२८ ॥

साथे परणावी हती, तेणीने चार पुत्र थया हता. शीतल राजाए असार संसारथी वैराग्य पामी धर्मघोष स्वरि पासे दीक्षा लीधी. सिद्धांतमां पारगामी थयेला शीतल मुनिने गुरुमहाराजे आचार्य पदे स्थाप्या. कोइ वखते शृंगारमंजरीए पोताना पुत्रोने एकांतमां कहुं के—“हे पुत्रो ! आ जगतमां एक तमारो मामोज प्रशंसनीय छे जेणे साम्राज्यनो त्याग करी उत्तमव्रत अंगीकार कर्युं, वळी जेओ सिद्धांतना पारगामी थइ भव्य प्राणीओने प्रतिबोध आपी रहेला छे. हे वत्सो ! जेवी रीते तमारा मामाए आ दुःखमय असार संसारमांथी सारभूत व्रतरूपी फळ प्राप्त कर्युं तेवी रीते तमारे पण व्रत ग्रहण करवुं युक्त छे, कारण के—प्राणीओए करोडो वखत विषयो प्राप्त कर्या, हजारो वखत संपत्ति मेळवी, अने सेंकडो वखत राज्य भोगव्युं, पण सद्गति आपनार धर्म प्राप्त कर्यो नहीं” । आ प्रमाणे मातानां हितकर वचनो सांभळी पुत्रो वैराग्य पाम्या, अने पितानी आज्ञा लइ कोइ स्थविर पासे दीक्षा लीधी. तेओ क्रमे शास्त्र भणी गीतार्थ थया । कोइ वखते मामाने वंदन करवा उज्जयिनी गया, पण चालतां सांज पडी गइ जेथी नगरीनी बहार कोइ देवलमां रह्या. ते समये एक श्रावक नगरीमां जतो हतो ते द्वारा शीतलाचार्यने पोतानुं आगमन जणाव्युं. हवे ते चारे भाइओने शुभ ध्यान धरतां रात्रे केवलज्ञान उत्पन्न थयुं, तेथी तेओ कृतकृत्य थयेला होवाथी त्यांज रह्या. सवार थइ जवा छतां ते चारे साधुओ पोतानी पासे नहीं आववाथी शीतलाचार्य तेओने मळवा माटे उत्कंठित थया. पहोर दिवस चडी गया पछी आचार्य पोतेज तेओनी पासे गया, परंतु तेओए पोताने बांधा नहीं, तेथी अनादर करता जाणी इरियावहि पडिकमी आलोचीने कहुं के—‘तमोने हुं केम बांदुं ?’ । तेओए कहुं—‘तमोने ते अनुमत छे’ । त्यारे ‘अरे ! आ दुष्ट उद्धत अविनयी निर्लज्ज शिष्यो छे’ एम विचारता छता क्रोधथी धमधमी रहेला आचार्ये ते चारेने वंदन कर्युं.

ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે—‘તમોએ હમણાં કષાય યુક્ત થઈ દ્રવ્યથી વંદન કર્યું. પણ હવે ભાવથી વંદન કરો’ । આચાર્યે પૂછ્યું—‘મેં દ્રવ્યથી વંદન કર્યું કે ભાવથી કર્યું તે પણ શું તમે જાણો છો ?’ । તેઓએ કહ્યું—‘હા, અમે જાણીએ છીએ’ । આચાર્યે પૂછ્યું—‘કેવી રીતે ?’ । તેઓએ કહ્યું ‘જ્ઞાનથી’ । આચાર્યે પૂછ્યું—‘કેવા જ્ઞાનથી ?’ । તેઓએ કહ્યું—‘કેવલજ્ઞાનથી’ । તે સાંભળી શીતલાચાર્ય પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યા કે—‘અહો ! પાપી એવા મેં કેવલીની આશાતના કરી’ । આવી રીતે આત્મનિંદા કરતાં અને અનુક્રમે ચોથા કેવલીને વાંદતાં તે શીતલાચાર્યને અપૂર્વકરણાદિ વડે કેવલજ્ઞાન થયું । અહીં શીતલાચાર્યનું પ્રથમ દ્રવ્યવંદનકર્મ હતું, પછી ભાવવંદનકર્મ થયું ।

ચિતિકર્મ ઉપર શુલ્લકનું દૃષ્ટાંત—કોઈક મોટા ગચ્છમાં ગુણસુંદર નામના વૃદ્ધ આચાર્યે અંતસમયે શુભલક્ષણવાળા એક શુલ્લકને (લઘુ સાધુને) શ્રીસંઘની સંમતિથી પોતાને પદે સ્થાપ્યો. ત્યારથી તે શુલ્લકની આજ્ઞા સર્વ સાધુઓ માનવા લાગ્યા. ગીતાર્થ સ્થવિરો પાસે શુલ્લક અભ્યાસ કરતો. એકદા મોહનીય કર્મના ઉદયથી શુલ્લક ભગ્નપરિણામી થયો. સાધુઓ ગોચરી માટે ગયા ત્યારે દીક્ષા મૂકી દેવાની ઇચ્છાવાળો તે એક સાધુને લઈ સ્થંડિલને બહાને બહાર ગયો. સાથે આવેલા સાધુને એક સ્થળે બેસવાનું કહી પોતે આગળ ચાલ્યો, અને ચાલતાં ચાલતાં વૃક્ષો આડા આવી જવાથી સાધુ ન દેખી શકે તેટલે ગયા પછી નાસી જવા માટે પોતે દોડ્યો. આગળ ચાલતાં ફઠ ફૂલવાળા વૃક્ષોથી વ્યાપ્ત એક વનમાં થાકેલા બેઠો. તે વનમાં ચારે તરફ પીઠક (ચોતરો) બાંધી લીધેલા એક નીરસ સ્ત્રીજડાના જાડની પૂજા કરતા લોકોને જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“વકુલ ચંપક આંબા નારંગી વિગેરે ઉત્તમ વૃક્ષો વિદ્યમાન છતાં જે આ શુદ્ધ જાડની લોકો પૂજા કરેછે તે સ્વર્ગસ્થ તેની ચારે

તરફ વડિલોએ કરેલા પીઠકનોજ પ્રભાવ છે. જેમ આ સ્ત્રીજડાનું વૃક્ષ નીરસ છે તેમ હું પણ ગીતાર્થ સાધુઓમાં ક્ષુદ્ર છું, પરંતુ જે દરેક સાધુઓ અને લોકો મારી પૂજા કરેછે, અને મારી આજ્ઞા માને છે તે સ્વચ્છ ગુરુમહારાજના આસનાદિનોજ પ્રભાવ છે. જુવાનીના મદમાં આવી જઈ મેં જે દીક્ષાને ત્યાગવાનો વિચાર કર્યો તે વધુ સ્વચ્છ કર્યું.” આ પ્રમાણે વિચારી તે ક્ષુદ્રક પાછો પોતાના ઉપાશ્રયમાં આવ્યો, અને દીક્ષાની ક્રિયાવિધિને શલ્યરહિત ચિત્તે યથાસ્થિત પાઠવા લાગ્યો. ગીતાર્થ સ્થિતિરોને એકાંતમાં પોતાની સઘડી હકીકત સત્ય કહી આલોચી પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું । અહીં ક્ષુદ્રકનું પ્રથમ દ્રવ્યથી ચિત્તિકર્મ હતું, અને પાછ-
ઠથી માવચિત્તિકર્મ થયું ।

કૃતિકર્મ ઉપર કૃષ્ણનું અને વીરા શાઠ્ઠવીનું દૃષ્ટાન્ત—દ્વારકા નગરીમાં કૃષ્ણ વાસુદેવ રાજ્ય કરતા હતા, તે સમયે વીરો નામનો શાઠ્ઠવી કૃષ્ણનો અતિશય દૃઢ ભક્ત હતો, એટલે સુધી કે કૃષ્ણનું દર્શન કર્યા વિના તે કદાપિ ભોજન કરતો નહીં । એક વખતે શ્રીનેમિનાથ પ્રમુ ગિરનાર ઉપર સમોસર્યા, તેમને વંદન કરવા કૃષ્ણ પરિવાર સહિત ગયા. ત્યાં કૃષ્ણ હર્ષિત હૃદયે મક્તિપૂર્વક અઠાર હજાર સાધુઓને દ્વાદશાવર્ત વંદન કરવા લાગ્યા, કૃષ્ણની સાથે આવેલા રાજાઓ તો થાકી થાકીને બેસી ગયા, પણ વીરા શાઠ્ઠવીએ કૃષ્ણને સારું લગાડવા તેની સાથે અઠારે હજાર સાધુઓને વંદન કર્યું. ત્યાર પછી કૃષ્ણે પ્રમુને કહ્યું કે—‘સ્વામી ! આજે મને જેટલો શ્રમ થયો છે તેટલો શ્રમ ત્રણસોને સાઠ યુદ્ધો કરવામાં પણ થયો નહોતો’ । ભગવંતે બોલ્યા કે—‘વાસુદેવ ! તમે આજે ઘણું પુણ્ય, ક્ષાયિક સમકિત, અને તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું છે. વઠી સાતમી નરકને યોગ્ય કર્મપુદ્ગલોને સ્વપાવી ત્રીજા નરકને યોગ્ય તમે આયુષ્ય બાંધ્યું છે’ । કૃષ્ણે કહ્યું—‘ભગવન્ ! હવે ફરી વાર સર્વમુનિને વંદના કરું,

के जेथी पूर्वनी जेम मारुं नरकनुं आयुष्य मूळमांथीज क्षय थइ जाय' । प्रभु बोल्या के—'हे धर्मशील ! हवे जे वंदना करो ते द्रव्यवंदना थशे, अने फळ तो भाववंदनाथी मळे छे, अन्यथा मळतुं नथी' । पछी कृष्णे वीरा वणकरे करेली मुनिवंदनानुं फळ पूछ्युं, त्यारे वीतराग बोल्या के—'एने वंदना करवानुं फळ मात्र तेना शरीरने क्लेश थयो तेज थयुं छे, कारण के तेणे तो तमारा अनुयायीपणाथी भाव विना वंदन कर्तुं छे' । अहीं वीरा शाळवीनुं द्रव्यथी कृतिकर्म अने कृष्णनुं भाव कृतिकर्म समजवुं ।

पूजाकर्म उपर बे सेवकनुं उदाहरण—एक राजाना बे सेवक हता. तेओ नजीक नजीक गामना होवाथी ते बन्नेने पोतपो-तानी हृद माटे विवाद थयो. विवाद दूर करवा माटे ते बन्ने जणा राजानी पासे जता हता, तेवामां मार्गने विषे सन्मुख आवता एक मुनिराज देख्या. तेओमां एक जणाए कह्युं के—'साधुनुं दर्शन थवाथी निश्चय कार्यनी सिद्धि थशे' एम कही मुनिराजने एकाग्र चित्ते भक्तिथी बांधा, पण बीजा सेवके तो उलटी हांसी रूपे व्यवहार मात्रे वंदन कर्तुं. त्यांथी राजा पासे गया पछी पहेला सेवकनो विजय थयो अने बीजानो पराजय थयो, अहीं प्रथम सेवकनुं भावथी पूजाकर्म अने बीजानुं द्रव्यथी पूजाकर्म समजवुं ।

विनयकर्म उपर शांभ अने पालकनुं दृष्टान्त—द्वारका नगरीमां कृष्ण वासुदेवने शांभ पालक विगेरे घणा पुत्रो हता. एक वखते श्रीनेमिनाथ गिरनार उपर समोसर्या त्यारे कृष्णे समग्र कुमारोने कह्युं के—'काले श्रीनेमीश्वर भगवंतने जे प्रथम वंदन करशे तेने इच्छित आपीश' । ते सांभळी दुष्टबुद्धिवाळा अभव्य पालके रात्रिमांज घोडा उपर चडी जलदी जइ प्रभुने वंदन

कर्युं, पण शांबकुमारे तो प्रातःकाले शय्यामांथी उठी घरमांज रहीने भक्तिपूर्वक भावथी वंदन कर्युं । कृष्णे प्रभु पासे जहने पूछ्युं के—‘स्वामी ! आपने प्रथम कोणे वंदना करी ?’ । प्रभु बोल्या के—‘पालके द्रव्यथी अने शांवे भावथी प्रथम वंदना करी छे । अहीं पालकनुं द्रव्यथी विनयकर्म अने शांबनुं भावथी विनयकर्म समजवुं ।

हवे तेन्नीश आशातना दर्शावे छे—

पुंरओ पक्खोसंने, गंता चिट्ठण^१-निसीअणा-यमणे । आलोयण-^२पडिसुणणे, पुंवा^३लवणे य आलोए ॥ १२९ ॥
तह उवदंस निमंतेण, खंद्धा^४ययणे तहा अपडिसुणणे । खंद्धस्ति य तेत्थ गए, किं^५ तुम तेज्जाय नो सुमणे ॥ १३० ॥
नो सरसि कहं छित्तां, परिसं भित्ता अणुट्टियाइ केहे । संथार^६पायघट्टण, चिट्ठु^७समांसणे यावि ॥ १३१ ॥
शिष्य गुरुमहाराजनी अथवा रत्नाधिकनी आगळ चाले १, पडखे चाले २, पाछळ नजीक-अडकतो चाले ३, आगळ उभो रहे ४, पडखे उभो रहे ५, पाछळ नजीक-ढूंकडो उभो रहे ६, आगळ बेसे ७, पडखे बेसे ८, पाछळ नजीक बेसे ९, बहार खंडिल जह पहेलुं आचमन करे १०, इरियावहि पहेलुं पडिकमे ११, रात्रिए बोलव्या छतां प्रत्युत्तर न आपे १२, श्रावकादिने गुरुनी पहेलां बोलावे १३, गुरु अथवा रत्नाधिक होय छतां प्रथम बीजासाधु पासे अशनादि आहार आलोचे १४,

† पुरतः पक्षासन्ने, गन्ता स्थान-निषदना-^१पडिसुणणे । आलोचना-^२प्रतिश्रवणे, पूर्वाल्पने चा^३पडिसुणणे ॥ १२९ ॥

तथोपदर्शे निमन्त्रणे, खंद्धा (विपुला) यदने तथा^४प्रतिश्रवणे । खंद्धमिति च तत्र गते, किं त्वं तज्जातो नो सुमनाः ॥ १३० ॥

नो सरसि कथां छेत्ता, पर्षदं भेत्ता अनुत्थितायां कथयेत् । संथारपादघट्टनं, स्थानोच्चसमासने चा^६पि ॥ १३१ ॥

અશનાદિ આહાર બીજાને દેઘાડે ૧૫, બીજા સાધુને પ્રથમ નિમંત્રણ કરીને પછી ગુરુને બોલાવે ૧૬, ગુરુને પૂછ્યા વિના બીજા સાધુને ઘણો આહાર આપી દે, અને મિષ્ટ પદાર્થો સ્વરાવે ૧૭, પોતે સ્વાદિષ્ટ મનોહર અને મિષ્ટ ઘણું સ્વાય ૧૮, દિવસે રત્નાધિક બોલાવે છતાં પ્રત્યુત્તર ન આપે ૧૯, ગુરુને કઠોર વચન બોલે ૨૦, પોતાના આસન ઉપર બેઠો બેઠો ઉત્તર આપે ૨૧, ગુર્વાદિક બોલાવે ત્યારે કહે કે—‘શું કહો છો ? શું છે ?’ ઇત્યાદિ વિનયહીન બોલે ૨૨, ‘તું’ ઇત્યાદિ તોછડા શબ્દોથી બોલે ૨૩, ગુરુ હિતવચનો કહે ત્યારે તેને તેજ વચનોથી પ્રત્યુત્તર આપે ૨૪, ગુરુનો ધર્મોપદેશ સાંભળી હર્ષિત મનવાળો ન થાય ૨૫, ‘તમને સાંભરતું નથી’ એમ કહે ૨૬, કથાનો છેદ કરે ૨૭, સમાનો મંગ કરે ૨૮, સમા ઉઘ્યા અગાઉ ગુરુ કહેલી કથાને પોતાની ચતુરાઈ બતાવવા ફરીથી કહે ૨૯, ગુરુને સંથારે પગ લગાડે ૩૦, ગુરુની શય્યા સંથારો કે આસન ઉપર બેસે ૩૧, ગુરુથી ઉંચા આસને બેસે ૩૨, ગુરુના સમાન આસને બેસે ૩૩, આ પ્રમાણે શિષ્યને તેત્રીશ આશાતના લાગે ।

ઉપર જણાવેલી તેત્રીશ આશાતનાને વિસ્તારથી વર્ણવે છે—

પુરુઓ અગ્ગપણે, પક્ષે પાસમ્મિ પચ્છ આસન્ને । ગમણેણ તિન્નિ ઠાણેણ, તિન્નિ તિન્નિ ય નિસીયણે ॥૧૩૨॥
વિણયબ્ભંસાદ્ગદૂસણાઓ આસાયણાઓ નવ ણ્યા । સેહસ્સ વિચારગમ્મે, રાયણિયપુવ્વમાયમણે ॥ ૧૩૩ ॥

† પુરતોઽગ્રપ્રદેશે, પક્ષે પાશ્વે પશ્ચાદાસન્ને । ગમનેન તિસ્રઃ સ્થાનેન તિસ્રસ્તિસ્રશ્ચ નિષદને ॥ ૧૩૨ ॥

વિનયબ્રંશાદિકદૂષણાદ્ આશાતના નવૈતાઃ । શૈક્ષસ્ય વિચાર(ભૂમિ)ગતે, રત્નાધિકપૂર્વમાચમને ॥ ૧૩૩ ॥

पुंवं गमणागमणालोए सेहस्स आगयस्स तओ । राओ सुत्तेसु जागरस्स गुरुभणियऽप्पडिसुणणे ॥ १३४ ॥
आलवणाए अरिहं, पुवं सेहस्स आलवेंतस्स । रायणियाओ एसा, तेरसमासायणा होइ ॥ १३५ ॥
असणाईयं लद्धं, पुवं सेहे तहेव रायणिए । आलोए चउदसमीं, एवं उवदंसणे नवरं ॥ १३६ ॥
एवं निमंतणेवि, लद्धं रयणाहिगेण तह सद्धिं । असणाइ अपुच्छाए, खद्धंति बहुं दलंतस्स ॥ १३७ ॥
संगहगाहाए जो, न खद्धसदो निरुविओ वीसुं । तं खद्धाययणपए, खद्धत्ति विभज्ज जोएज्जा ॥ १३८ ॥
एवं खद्धाययणे, खद्धं बहुयंति अयणमसणंति । आईसदा डागं, होइ पुणो पत्तसागंतं ॥ १३९ ॥
वण्णाइजुयं उसदं, रसियं पुण दाडिमंबगाईयं । मणइट्ठं तु मणुण्णं, मन्नइ मणसा मणामं तं ॥ १४० ॥

* पूर्व गमनागमनालोचे शैक्षस्यागतस्य ततः । रात्रौ सुषेपु जाग्रतो गुरुभणिताऽप्रतिश्रवणे ॥ १३४ ॥
आलापनाया अर्ह, पूर्व शैक्षस्याऽऽलपतः । रत्नाधिकाद् एषा, त्रयोदश्याशातना भवति ॥ १३५ ॥
अशनादिकं लब्ध्वा, पूर्व शैक्षे तथैव रत्नाधिके । आलोचे चतुर्दशी, एवमुपदर्शने नवरम् ॥ १३६ ॥
एवं निमन्त्रणेऽपि, लब्ध्वा रत्नाधिकेन तथा सार्द्धम् । अशनाद्यपृच्छाए, खद्धमिति बहु ददतः ॥ ३७ ॥
संग्रहगाथायां यो, न खद्धशब्दो निरूपितो विध्वक् । तं खद्धायदनपदे, 'खद्ध' इति विभज्य युजीत ॥ १३८ ॥
एवं खद्धायदने, खद्धं बहुकमिति अदनमशनमिति । आदिशब्दाद्वाकं, भवति पुनः पत्रशाकान्तम् ॥ १३९ ॥
वर्णादियुतमुच्छ्रितं, रसितं पुनर्दाडिमाऽऽम्रकादिकम् । मनइष्टं तु मनोज्ञं, मन्यते मनसा मनामं तत् ॥ १४० ॥

निद्धं नेहवगाढं, रुक्खं पुण नेहवज्जियं जाण । एवं अप्पडिसुणणे, नवरमिणं दिवसविसयंति ॥ १४१ ॥
 खद्धंति बहु भणंते, खरकक्कसगुरुसरेण रायणियं । आसायणा उ सेहे, तत्थ गए होइमा अन्ना ॥ १४२ ॥
 सेहो गुरुणा भणिओ, तत्थ गओ देइ सुणइ उल्लावं । एवं किंति च भणइ, न मत्थएणं तु वंदामि ॥ १४३ ॥
 एवं तुमंति भणइ, कोसि तुमं मज्झ चोयणा देसि । एवं तज्जाएणं, पडिभणणासायणा सेहे ॥ १४४ ॥
 अज्जो किं न गिलाणं, पडिजग्गसि पडिभणाइ किं न तुमं । रायणिए कहयंते, कहं च एवं असुमणस्सि ॥ १४५ ॥
 एवं नो सरसि तुमं, एसो अत्थो न होइ एवंति । एवं कहमाछिंदिय, सयमेव कहेउमारभइ ॥ १४६ ॥
 तह परिसं पि य भिंदइ, तह किंचि भणइ जह न सा मिलइ । ताए अणुट्ठियाए, गुरुभणियं सवित्थरं भणइ ॥ १४७ ॥

निग्धं नेहावगाढं, रुक्खं पुनः स्नेहवर्जितं जानीहि । एवमप्रतिश्रवणे, नवरमिदं दिवसविषयमिति ॥ १४१ ॥
 खद्धमिति बहु भणति, खरकर्कशगुरुसरेण रत्नाधिकम् । आशातना तु शैक्षे, तत्र गते भवतीयमन्या ॥ १४२ ॥
 शैक्षो गुरुणा भणितस्तत्र गतो ददाति शृणोत्युल्लापम् । एवं किमिति च भणति, न मस्तकेन तु वन्दे ॥ १४३ ॥
 एवं त्वमिति भणति, कोऽसि त्वं मम चोदनां ददासि ? । एवं तज्जातेन, प्रतिभणनाऽऽशातना शैक्षे ॥ १४४ ॥
 आर्य ! किं न ग्लानं, प्रतिजागर्षि प्रतिभणति किं न त्वम् । रत्नाधिके कथयति, कथां चैवम् असुमना इति ॥ १४५ ॥
 एवं नो स्मरसि त्वं, एषोऽर्थो न भवत्येवमिति । एवं कथामाच्छिद्य, स्वयमेव कथयितुमारभते ॥ १४६ ॥
 तथा पर्वदमपि च भिनत्ति, तथा किञ्चिद् भणति यथा न सा मिलति । तस्यामनुत्थितायां, गुरुभणितं सविस्तरं भणति ॥ १४७ ॥

सेज्जा संथारं वा, गुरुणो संघट्टिऊण पाएहिं । खामेइ न जो सेहो, एसा आसायणा तस्स ॥ १४८ ॥
गुरुसेज्जासंथारग-चिट्ठणनिसियणतुयट्ठणेऽहऽवरा । गुरुउच्चसमासणचिट्ठणाइकरणेण दो चरिमा ॥ १४९ ॥
शिष्य गुरुमहाराजनी आगळ कारणविना चाले तो विनयभंगादि दोष थवाथी शिष्यने आशातना लागे. परंतु मार्ग विषम होय, अथवा गुरुने मार्ग देखाडवो होय, विगेरे कारणे आगळ चाले तो आशातना न लागे, ए पहेली आशातना १ । बीजी गुरुनी पडखे चाले तो आशातना थाय २ । गुरुनी पाछळ हुंकडो—अडकतो चाले तो श्वास छीक श्लेष्म उधरस विगेरे दोष थवाथी त्रीजी आशातना लागे ३ । माटे जेटले भूमिभागे आशातना न लागे तेटले दूर रही गमन करवुं । एवी रीते आगळ बेसे ४, पडखे बेसे ५, पाछळ नजीक—अडकतो बेसे ६, आगळ उभो रहे ७, पडखे उभो रहे ८, पछवाडे नजीक उभो रहे तो शिष्य आशातनावाळो थाय ९ । आ प्रमाणे विनय भंगादि दोषथी नव आशातना लागे । गुरु विगेरे रत्नाधिक साथे थंडिल जइ तेमनी पहेलां पोताना हाथ-पग साफ करे तो शिष्यने दसमी आशातना लागे १० । गुरुनी साथे बहार गयेलो शिष्य गुरुनी पहेलां इरियावहि पडिकमे तो आशातना लागे ११ । गुरु विगेरे रत्नाधिक रात्रिए बोलावे के—‘कोण सूइ गयुं छे ? कोण जागे छे ?’ ते वखते पोते जागतो होय छतां जाणे उंची गयो होय तेम उत्तर न आपे तो बारमी आशातना लागे १२ । गुरु विगेरे रत्नाधिक वडे बोलाववा योग्य श्रावकादि आवे त्यारे तेओने अनुकूल करवा माटे

शय्यां संस्तारं वा, गुरोः संघट्टय पादाभ्याम् । क्षमयति न यः शैक्षः, एषाऽऽशातना तस्य ॥ १४८ ॥

गुरुशय्यासंस्तारक-स्थाननिषेदनत्वग्वर्तनेऽथाऽपरा । गुरुच्चसमासनस्थानादिकरणेन द्वे चरमे ॥ १४९ ॥

ગુરુની પહેલાં પોતેજ બોલાવે તો શિષ્યને તેરમી આશાતના લાગે ૧૩ । અશન પાન શ્વાદિમ અને શ્વાદિમરૂપ ચાર પ્રકારનો આહાર લાવી પ્રથમ કોઈ બીજા શિષ્યાદિ પાસે આલોચીને પછી રત્નાધિક આગઠ આલોચે તો આશાતના લાગે ૧૪ । આહાર લાવી રત્નાધિકને દેખાડ્યા પહેલાં બીજા સાધુને દેખાડે, એ પંદરમી આશાતના ૧૫ । આહાર લાવી ગુરુને નિમંત્રણ કર્યા પહેલાં બીજા સાધુને નિમંત્રણ કરે એ સોઠમી આશાતના ૧૬ । ગુર્વાદિ રત્નાધિકને પૂછ્યા વિના જેની સાથે મન માને તેને અશ્વનાદિ પુષ્કલ આપે તે સત્તરમી આશાતના । જો કે એકસો ત્રીશમી સંગ્રહ ગાથામાં ‘પુષ્કલ’ અર્થવાળો ‘સ્વદ્ધ’ શબ્દ અલગ જણાવ્યો નથી, પણ અઢારમી આશાતના જે ‘સ્વદ્ધાદ્યદન’ છે તે પદમાંથી સ્વદ્ધ શબ્દ અલગ કરી સત્તરમી આશાતના સમજવી । અઢારમી આશાતના—સ્વદ્ધાદ્યદન, એટલે ઘણું ખાય. આદિ શબ્દથી સારી રીતે સંસ્કાર કરેલા શાક ખાય, વઢી દેખાવડા શ્વાદિષ્ટ સુગંધી ઊંચા પ્રકારના અને કોઈ પણ પ્રકારે અચિત્ત કરેલા ઢાઢમ આમ્ર વિગેરે ખાય, પોતાના મનને ઇષ્ટ હોય—મનને જે સારા લાગતા હોય તેવા પદાર્થો વાપરે, જે ઘીથી ભરપૂર હોય તેવા મિષ્ટાન્નાદિ જમે, તથા જે પોતાને ઇષ્ટ રુચ્છ—ઘૃતાદિ રહિત પદાર્થો હોય તે વાપરે ૧૮ । રત્નાધિક દિવસે સાદ કરે ત્યારે જાણે ન સાંભઠતો હોય તેમ ઉત્તર આપે નહીં. રાત્રે ઉત્તર ન આપે એ બારમી આશાતના અને દિવસે ઉત્તર ન આપે તે આ ઓગળીશમી આશાતના, આ પ્રમાણે બન્નેનો ભેદ સમજવો ૧૯ । ગુર્વાદિ રત્નાધિક સાદ કરે ત્યારે તેમને અત્યંત કઠોર અને મોટે સ્વરે પ્રત્યુત્તર આપે, જેમ તેમ બડબડે, અને બોલે કે—‘અરે ! આ તો જંપવાજ દેતા નથી’ ઇત્યાદિ બોલે તે વીશમી આશાતના ૨૦ । રત્નાધિકે બોલાવેલો શિષ્ય જ્યાં હોય ત્યાંજ રહ્યો છતો ઉત્તર આપે, પણ સમીપમાં આવીને ઉત્તર ન આપે, એ એકવીશમી આશાતના ૨૧ । રત્નાધિક શિષ્યને બોલાવે ત્યારે

तेणे 'मत्थएण वंदामि—हुं मस्तकवडे वंदन करुं छुं' एम बोलवुं जोइए. परंतु ए प्रमाणे न बोलतां 'शुं कहो छो?' इत्यादि कहे तो शिष्यने बावीशमी आशातना लागे २२। शिष्य गुरुने तोछडा शब्दथी बोलवे, 'तुं मने शुं प्रेरणा करे छे?' इत्यादि डुंकाराना शब्दो बोले, गुरु महाराजने शिष्ये 'आप, भगवंत, श्रीपूज्य, तमे' इत्यादि मान वाचक शब्दो बोलवा जोइए. पण मान वाचक शब्दो नहीं बोलतां तोछडा शब्दो बोलनार शिष्यने त्रेवीशमी आशातना लागे २३। चोवीशमी आशातना—गुर्वादिक रत्नाधिक शिष्यने कहे के, 'तमे ग्लान तथा वृद्ध साधुनुं वैयावच्च केम नथी करता?, आळसु न थाओ'। त्यारे शिष्य कहे के—'तमे बेठा बेठा शुं करो छो?, आळसु तो तमे पण छो.' एवी रीतनां वचनो बोली गुरुनी तर्जना करतो शिष्य आशातनावाळो थाय छे २४। पच्चीशमी आशातना—गुर्वादि धर्मकथा कहेता होय ते सांभळी हर्षित मनवाळो न थाय, 'अहो! पूज्य गुरुमहाराजे सारो उपदेश आप्यो' एम प्रशंसा न करे २५। छवीशमी आशातना—गुरु धर्मकथा कहेता होय त्यारे कहे के—'तमने ए अर्थ सांभरतो नथी, आनो अर्थ आम नहीं पण बीजी रीते छे, तमे भूली गया छो' एवी रीते कहेता आशातना लागे २६। गुरु धर्मकथा कहेता होय तेनी वचमां पोतानुं डहापण जणाववा माटे श्रोताओने कहे के—'हुं आ कथा पछी तमने समजावीश' एम कही कथानो छेद करवाथी आशातना लागे, अथवा वचमां कथा कहेवानो आरंभ करे तो आशातना लागे २७। अठ्ठावीशमी आशातना—गुरु धर्मोपदेश आपता होय, अप्रतिबद्ध उपदेश चाली रह्यो होय, रस जाम्यो होय, श्रोताओ एकाग्र चित्ते सांभळी रह्या होय, ते वखते वचमां आवीने बोले के—'गोचरीनो वखत थयो छे, आहारनो समय थइ गयो छे. अथवा सूत्रपोरिसीनो वखत थइ गयो छे' एम कही पर्षदानो भंग करे तो आशातना लागे २८। ओगणत्रीशमी आशातना—गुर्वादिक धर्मकथा कही रह्या पछी

हजु समा न उठी होय तेवामां पोतानी चतुराइ जणाववा तेज कथाने विस्तारथी चर्ची देखाडे तो आशातना थाय २९। त्रीशमी आशातना—गुरुमहाराजनी शय्या अथवा संधाराने पोताना पादादिके करी संघटी खमावे नहीं तो आशातना लागे ३०। एकत्रीशमी आशातना—गुरुनी शय्या संधारो अथवा आसन उपर उभो रहे, बेसे, अथवा आळोटे तो आशातना थाय. ३१। बत्रीशमी आशातना—गुरुमहाराज विगेरे रत्नाधिक करतां उंचे आसने बेसे तो आशातना थाय ३२। तेत्रीशमी आशातना—गुरुमहाराजनी समान आसने बेसे तो आशातना लागे ३३।

बत्रीश दोष रहित वंदन करवुं जोइए, ते बत्रीश दोष दर्शवे छे—

अणाढियं च थंढं च, पविद्धं परिपिण्डियं । टोलंगइ अंकुसं चैव, तहा कच्छभरिगियं ॥ १५० ॥
मच्छुवत्तं मणसा, पंडुं तह य वेइयांढं । भयसा चैव भयंतं मिंत्ती-गौरव-कारणं ॥ १५१ ॥
तेणियं^{१६} पण्डियं चैव, रुंढं तज्जियंमेव च । सणं च^{१७} हीलियं चैव, तहा विपलिउंचियं ॥ १५२ ॥
दिंढमदिंढं च तहा, सिंगं^{१८} च कर-मोचणं । आलिद्धमणालिद्धं, ऊणं उत्तरचूलियं ॥ १५३ ॥

* अनादृतं च स्तब्धं च, प्रविद्धं परिपिण्डितम् । टोलगति अंकुशं चैव, तथा कच्छपरिक्लितम् ॥ १५० ॥
मत्स्योद्धतं मनसा, प्रदुष्टं तथा च वेदिकाबद्धम् । भयेनैव भजन्तं मैत्री-गौरव-कारणम् ॥ १५१ ॥
स्तैन्यं प्रत्यनीकं चैव, रुष्टं तर्जितमेव च । शठं च हीलितं चैव, तथा विपरिकुञ्चितम् ॥ १५२ ॥
दृष्टमदृष्टं च तथा, शृङ्गं च कर-मोचनम् । आलिष्टमनालिष्टं, ऊनम् उत्तरचूलिकम् ॥ १५३ ॥

मूयं च ढँहरं चेव, चुँडिलियं अपच्छिमं । बत्तीसदोसपरिसुद्धं, किङ्कम्मं पउंजए ॥ १५४ ॥
अनादृत दोष, स्तब्धदोष, प्रविद्धदोष, परिपिंडितदोष, टोलगतिदोष, अंकुशदोष, कच्छपरिगित दोष, मत्स्योद्धृत दोष, मनप्रदुष्ट दोष, वेदिकाबद्ध दोष, भय दोष, भजंत दोष, मैत्री दोष, गौरव दोष, कारण दोष, सैन्य दोष, प्रत्यनीक दोष, रुष्ट दोष, तर्जित दोष, शठ दोष, हीलित दोष, विपरिकुंचित दोष, दृष्टादृष्ट दोष, शृंग दोष, कर दोष, मोचन दोष, आश्लिष्ट अनाश्लिष्ट दोष, न्यून दोष, उत्तरचूलिक दोष, मूक दोष, ढहर दोष, अने बत्रीशमो चुडिलिक दोष, साधु ए बत्रीश दोषभी रहित वंदन करे ।

हवे ए बत्रीश दोषने विस्तारथी वर्णवे छे—

आयरंकरणं आढा, तद्विवरीयं अणाढियं होइ । दवे भावे थद्धो, चोभंगो दवओ भइओ ॥ १५५ ॥
आदरपूर्वक वंदन ते आदृत, तेथी विपरीत-अनादर वडे वंदन करवुं ते अनादृत नामनो पहेलो दोष ? । जाति विगेरेना मदथी स्तब्धपणुं राखी वंदन करवुं ते स्तब्ध दोष । तेना चार भांगा छे—द्रव्यथी स्तब्ध भावथी नहीं, भावथी स्तब्ध द्रव्यथी नहीं, द्रव्यथी अने भावथी स्तब्ध, द्रव्यथी स्तब्ध नहीं अने भावथी पण स्तब्ध नहीं । वायु विगेरेथी अकडाइ गयेला शरीर-वाळो शरीरथी वंदन न करी शकतो होवाथी द्रव्यथी स्तब्ध छे, पण ते वंदन करवाना भाववाळो होय तो भावथी अस्तब्ध छे,

† मूकं च ढहरं चेव, चुडिलिकम् अपश्चिमम् । द्वात्रिंशदोषपरिसुद्धं, कृतिकर्म प्रयुज्जीत ॥ १५४ ॥

* आदरकरणमादृतं, तद्विपरीतमनादृतं भवति । द्रव्ये भावे स्तब्धः, चतुर्भङ्गो द्रव्यतो भाव्यः ॥ १५५ ॥

ए पहेलो भांगो । चित्तनी विलतावाळो शरीरथी वंदन करे तो ते भावथी स्तब्ध अने द्रव्यथी अस्तब्ध छे, ए बीजो भांगो । शरीरथी अने भावथी एम बन्ने प्रकारे वंदन न करनार द्रव्यथी स्तब्ध अने भावथी स्तब्ध कहेवाय, ए त्रीजो भांगो । चित्तनी एकाग्रताए भावपूर्वक शरीरथी वंदन करनार द्रव्यथी अस्तब्ध अने भावथी अस्तब्ध कहेवाय, ए चौथो भांगो । आ चार भांगाओमां चौथो भांगो शुद्ध छे, शेष भांगाओमां भावथी स्तब्ध दोषितज छे, द्रव्यथी स्तब्धमां भजना छे—निर्दोष पण होय अने दोषित पण होय; पेट दूखतुं होय, शूल आवतुं होय विगेरे कारणथी वंदन करवाने अशक्त होय तो निर्दोष समजवो, अने निष्कारणे जो शरीरथी वंदन न करे तो ते द्रव्यथी स्तब्ध दोषित समजवो २ ।

प्रावेद्धमनुष्यात्, जं अर्पितोऽणिजंतिओ होइ । जत्थ व तत्थ व उज्झइ, कयकिचोऽवक्खरं चैव ॥ १५६ ॥

उपचार—व्यवस्था रहित जे वंदन ते प्रविद्ध कहेवाय. जेम अमुक शहेरमां पहाँचाडवानी बोली करी माल भरी कोइने भाडे लाव्या होइए, शहेरमां पहाँच्या पछी ते माल उतारवा माटे भाडुतने कहीए के—‘जरा राह जो, जग्यानो तपास करी माल उतारीए’ । त्यारे ते भाडे आवेलो कहे छे के—‘मारे तो आ शहेर सुधी पहाँचाडवानी बोली छे, माटे हवे हुं खोटी नहीं थाउं’ । आ प्रमाणे पोताना भाडा पूरतुं लक्ष्य राखी कृतकृत्य थयेलो भाडुत मालने अस्त व्यस्त ज्यां त्यां नाखी चालतो थाय छे तेम जे वांदणुं आपतो अनियंत्रित एटले व्यवस्था रहित होय, अने ज्यां त्यां वंदन छोडी चालतो थाय ते त्रीजो प्रविद्ध दोष कहेवाय ३ ।

* प्रावेद्धमनुपचारं, यदर्पयन् अनियन्त्रितो भवति । यत्र वा तत्र वोज्झति, कृतकृत्योऽवक्खरं चैव ॥ १५६ ॥

संपिंडिँव वंदइ, परिपिंडियवयण-करणओ वावि । टोलोव उप्फिडंतो, ओस्सक-ऽहिसकणे कुणइ ॥ १५७ ॥
आचार्य उपाध्याय विगेरे सर्व साधुओने पृथक् पृथक् वांदणे नहीं वांदतां एकज वांदणे वांदे ते परिपिंडित दोष । अथवा
सूत्राक्षरोने स्पष्ट अने शुद्ध नहीं उच्चारतां उतावळे भेगा बोले, तथा हाथ पग विगेरे करणने एकठा करी वंदन करे, एटले के-
वंदन करती वस्त्रते हाथ पग विगेरेने अलग अलग न राखतां साथळ उपर हाथ राखी पग अने हाथने भेगा करी जे
वंदन करवुं ते परिपिंडित नामनो चोथो दोष ४ । पाछो जाय, सामे आवे, आ प्रमाणे तीडनी जेम उछळतां जे वंदन करवुं
ते पांचमो टोलगति दोष ५ ।

उँवगरणे हत्थम्मि व, घेत्तुं निवेसेइ अंकुसं चिंति । ठिउविट्टरिंगणं जं, तं कच्छभरिंगियं जाण ॥ १५८ ॥
जेम अंकुश वडे हाथीने जुकावीए छीए तेम, जे शिष्य उभा रहेल सूतेला अथवा कोइ अन्य कार्यमां गुंथाएला आचार्य
महाराजना कपडाने चोळपट्टाने अथवा हाथने अवज्ञा पूर्वक खेंची वंदन देवा माटे आचार्यने आसन उपर बेसाडी वंदन करे ते
अंकुश वंदन कहेवाय छे । श्रीपूज्य गुरुमहाराजनुं उपकरण कदापि नज खेंचवुं जोइए, कारण के-तेथी अविनय थाय छे, परंतु
प्रणाम करी हाथ जोडी विनयपूर्वक कहेवुं जोइए के-‘भगवन् ! आप आसन उपर पधारो तो हुं वंदन आपुं.’ पण आ प्रमाणे
न कहेतां अविनय करे तो अंकुशवंदन नामनो छट्टो दोष लागे ६ । जे ‘तित्तिसन्नयराए जं किंचि मिच्छाए’ इत्यादि सूत्र

† संपिंडितानेव वन्दते, परिपिंडितवचन-करणतो वाऽपि । तीइ इव उल्लवमानः, अवष्वक्षा-ऽभिष्वक्षणे करोति ॥ १५७ ॥

* उपकरणे हस्ते वा, गृहीत्वा निवेशयति अंकुशं ब्रुवन्ति । स्थितो-पविष्टरिङ्गणं यत्, तत् कच्छपरिजितं जानीहि ॥ १५८ ॥

उच्चारतां उभो रक्षो थको, अथवा 'अहो कायं काय' इत्यादि सूत्र उच्चारतां बेठेलो थको काचबानी जेम आगळ अथवा पाळळ कांइक स्वस्था करी वंदन करे ते कच्छपरिणित नामनो सातमो दोष समजवो ७ ।

उद्धित निवेसंतो, उवत्तइ मच्छउव जलमज्जे । वदिउकामो वऽन्नं, झसोव परियत्तए तुरियं ॥ १५९ ॥

जे उठतो अथवा बेसतो जलमां रहेला माळलानी जेम अस्थिर बनी वंदन करे, अथवा आचार्य या गुरुमहाराजने वंदन करी तेमनी समीपमांज वंदन योग्य बेठेला कोइ बीजा साधुने वंदन करवानी इच्छावाळो थइ तेमनी समीपमां जवानी इच्छावाळो बेठो बेठोज माळलानी जेम जलदी जलदी शरीर सरकावी जइ वंदन करे ते मत्स्योद्धर्तन नामनो आठमो दोष ८ ।

अप्प-परपत्तिएणं, मणप्पओसो य वेइयापणगं । तं पुण जाणूवरि जाणुहिट्ठाओ जाणुबाहिं वा ॥ १६० ॥

कुणइ करे जाणुं वा, एगयरं ठवइ करजुयलमज्जे । उच्छंगे करइ करे, भयंति निज्जुहणार्हयं ॥ १६१ ॥

गुरुमहाराजे शिष्यने पोताने कांइ अप्रिय कहुं होय, अथवा पोताना मित्रादिने अप्रिय कहुं होय, आवी रीते बीजा पण स्वाश्रित अथवा पराश्रित कारणोने लीधे द्वेषयुक्त मनवाळो थइ वंदन करे तो मनःप्रद्वेष नामनो नवमो दोष लागे ९ । दसमो वेदिका-बद्ध दोष पांच प्रकारे लागे छे—बन्ने ढींचण उपर हाथ राखी वंदन करे, बन्ने ढींचणनी नीचे हाथ राखी वंदन करे, बे ढींच-

† उत्तिष्ठन् निविशमान, उद्धर्तते मत्स्यक इव जलमध्ये । वन्दितुकामो वाऽन्नं, झष इव परिवर्तते त्वरितम् ॥ १५९ ॥

* आत्म-परप्रत्ययेन, मनःप्रदोषश्च वेदिकापञ्चकम् । तत् पुनर्जानूपरि जान्वधो जानुबहिर्वा ॥ १६० ॥

करोति करौ जानु वा, एकतरं स्थापयति करयुगलमध्ये । उत्सङ्गे करोति करौ, भयमिति निर्यूहणादिकम् ॥ १६१ ॥

णनी पडखे हाथ राखी वंदन करे, डाबा अथवा जमणा ठींचणने बन्ने हाथनी वच्चे राखी वंदन करे, अथवा खोळामां हाथ राखी वंदन करे तो दसमो वेदिकाबद्ध नामनो दोष लागे १० । जो वंदन नहीं करीश तो गच्छ बहार करशे, आक्रोश करशे, इत्यादि भयथी वंदन करे ते अगीयारमो भय दोष जाणवो ११ ।

भयइ व भयस्सइत्ति व, इइ वंदइ निहोरयं निवेशंतो । एमेव य भित्तीए, गारव सिक्खाविणीओ हं ॥ १६२ ॥
'आचार्य हमेशां मारे अनुकूल रहे छे, वळी आगळ उपर पण विद्या-मंत्रादि शीखवशे, जरूरी प्रसंगे काम लागशे, माटे आचार्यने वंदन करूं' ए प्रमाणे विचारी 'भगवंत ! आपने अमे वंदन करीए छीए' ए प्रमाणे बोली आचार्य उपर सपाडुं चडाववा माटे जे वंदन करे तेने भजंत नामनो बारमो दोष लागे १२ । आचार्यने हुं वाडुं तो आचार्य साथे मारी मैत्री बंधाय, आ प्रमाणे मित्रता करवा माटे जे वंदन करवुं ते मैत्री नामनो तेरमो दोष समजवो १३ । 'हुं सामाचारीनो जाणकार छुं, विधिप्रवीण छुं, विनयवान् छुं, ए प्रमाणे सर्वे साधुओ जाणे' एवा अभिप्रायथी पोतानुं गौरव वधारवा माटे विधिपूर्वक आवर्तादिने यथावद् आराधतो छतो जे वांटे तेने चौदमो गौरव दोष लागे १४ ।

नाणाइतिगं मुक्तुं, कारणमिहलोयसाहयं होइ । पूयागारवहेऊ, नाणग्गहणे वि एमेव ॥ १६३ ॥

ज्ञान दर्शन अने चारित्र सिवाय बीजां वस्त्र पात्र कंबलादि आ लोकना साधननी इच्छाथी जे वंदन करवुं ते कारण दोष

† भजति वा भजिष्यतीति वा, इति वन्दते निहोरकं निवेशयन् । एवमेव च मैत्र्या, गौरवं शिक्षाविनीतोऽहम् ॥ १६२ ॥

* ज्ञानादित्रिकं मुक्त्वा, कारणमिहलोकसाधकं भवति । पूजागौरवहेतौ, ज्ञानग्रहणेऽपि एवमेव ॥ १६३ ॥

કહેવાય, જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રના ગ્રહણ માટે વંદન કરે તો દોષ નથી, પણ જો પોતાની પૂજાના આશયથી અથવા ગૌરવની ઇચ્છાથી જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ગ્રહણ કરવા માટે વંદન કરે તો તેને પણ પંદરમો કારણ દોષ લાગે । ૧૫ ।

હૌંઽ પરસ્સ દિદ્દિં, વંદંતે તેણિયં હ્વહ્ એયં । તેણો વિવ અપ્પાણં, ગૂહ્હ ઓભાવણા મા મે ॥ ૧૬૪ ॥

‘આ અતિ વિદ્વાન્ હોવા છતાં પણ બીજાને કેમ વંદન કરે છે?’ એ પ્રમાણે પોતાની લઘુતા તથા અપભ્રાજના થવાની બીકથી જે ચોરની જેમ બીજા સાધુ-શ્રાવકાદિની દૃષ્ટિ ચુકાવી વંદન કરે તેને સોઠમો સ્તૈન્ય દોષ લાગે ૧૬ ।

આહારસ્સ ડ કાલે, નીહારસ્સાવિ હોહ્ પહિણીયં । રોસેણ ધમધમંતો, જં વંદહ્ રુદ્ધમેયં તુ ॥ ૧૬૫ ॥

આહાર સમયે અથવા નીહાર-સંકલિ સમયે વંદન કરનારને સત્તરમો પ્રત્યનીક દોષ લાગે ૧૭ । ક્રોધથી ધમધમી રણો છતો જે વંદન કરે તેને અઢારમો રુદ્ધ દોષ લાગે ૧૮ ।

નેં વિ કુપ્પસિ ન પસીયસિ, કટ્ઠસિવો ચેવ તજ્ઞિયં એયં । સીસંગુલિમાર્હિ ય, તજ્ઞેહ્ ગુરં પણિવયંતો ॥ ૧૬૬ ॥

“લાકડાથી ઘડેલા શંકરના પૂતલાની જેમ તમને વંદન ન કરે તો તમે કોપ કરતા નથી, તેમ વંદન કરે તો પણ પ્રસન્ન થતા નથી, તમને સારા નરસાનું ભાન ક્યાં છે?” એ પ્રમાણે ગુરુને તર્જના કરતો વાંદે. અથવા ‘અરે આચાર્ય ! લોકો દેશતાં

† હિત્વા પરસ્ય દદ્ધિ, વન્દમાને સ્તૈન્યં ભવત્યેતત્ । સ્તેન ઇવારમાનં, ગૂહ્યતિ અપભ્રાજના મા મમ ॥ ૧૬૪ ॥

* આહારસ્ય તુ કાલે, નીહારસ્યાપિ ભવતિ પ્રત્યનીકમ્ । રોષેણ જાજ્વલ્યમાનો, યદ્ વન્દતે રુદ્ધમેતત્ ॥ ૧૬૫ ॥

x નાપિ કુપ્યસિ ન પ્રસીદસિ, કાષ્ઠશિવ ઇવ તર્જિતમેતત્ । શીર્ષાઙ્ગુલ્યાદિભિશ્ચ, તર્જયતિ ગુરં પ્રણિપતન્ ॥ ૧૬૬ ॥

तो मारी पासे वंदन करावे छे, पण एकलो होइश त्यारे जोइ लेवाशे' एवो अभिप्राय राखी वंदन करतो छतो मस्तक आंगळी अथवा भ्रुकुटीथी तर्जना करतो जे वंदन करे तेने ओगणीशमो तर्जित दोष लागे १९ ।

वीसंभट्टाणमिणं, सवभावजडे सठं हवइ एयं । कवडं ति कइयवं ति य, सढया वि य होन्ति एगट्टा ॥१६७॥
'जो हुं विधिपूर्वक वंदन करीश तो श्रावकादि मारा उपर विश्वास करशे' एवो अभिप्राय राखी, आंतरिक भाव रहित वंदन करे तो वीशमो शठदोष लागे. कपट कैतव शठता ए एकज अर्थवाळा शब्दो छे २० ।

गणि ! वायग ! जिह्व-ज्जति, हीलितं किं तुमे पणमिणं । दरवंदिअम्मि विकहं, करेइ पलितं चियं एयं ॥१६८॥
'हे गणि ! हे वाचक ! हे ज्येष्ठ ! हे आर्य ! तमने वंदन करवाथी शुं फल थाय ?' इत्यादि हांसी सहित हेलना करतां जे वंदन करबुं ते एकवीशमो हीलित दोष २१ । वंदन पूरुं नहीं करतां थोडुं वंदन करी देशकथा राजकथा विगेरे विकथाओ करे तो बावीशमो विपरिकुंचित दोष लागे २२ ।

अंतंरिओ तमसे वा, न वंदई वंदई उ दीसंतो । एयं दिट्ठमदिट्ठं, सिंगं पुण सुद्धपासेहिं ॥ १६९ ॥

ज्यारे घणा जणाओ वंदन करता होय अने कोइ साधु विगेरेनुं आंतरुं होय, अथवा अंधारामां पोताने कोइ न देखी शके

† विश्रम्भस्थानमिदं, सद्भावजडे शठं भवत्येतत् । कपटमिति कैतवमिति च, शठताऽपि च भवन्त्येकार्थाः ॥ १६७ ॥

* गणिन् ! वाचक ! ज्येष्ठार्य ! इति, हीलयित्वा किं त्वया प्रणतेन । ईषद्वन्दिते विकथां, करोति परिकुञ्चितमेतत् ॥ १६८ ॥

+ अन्तरितस्तमसि वा, न वन्दते वन्दते तु दृश्यमानः । एतत् दृष्टादृष्टं, शृङ्गं पुनर्मूर्द्धपाश्चाभ्याम् ॥ १६९ ॥

तेम होय त्यारे मूंगो मूंगो ऊमो रहे अथवा बेसी जाय, पण वंदन न करे; परंतु कोइनुं वचमां आंतहं अथवा अंधकार न होय त्यारे बीजाने देखतां वंदन करे तो त्रेवीशमो दृष्टादृष्ट दोष लागे २३ । 'अहो कायं काय' इत्यादि आवर्तो बोलतां ललाटनो मध्यभाग स्पर्शवो जोइए, तेम न करतां ललाटना डावा या जमणा पडखानो स्पर्श करे तो चोवीशमो शृंग दोष लागे २४ ।

कैरमिव मज्झइ दिंतो, वंदणयं आरहंतियकरोत्ति । लोइयकराउ मुक्का, न मुच्चिमो वंदणकरस्स ॥ १७० ॥

भाव पूर्वक वंदन न आपतां राजाने अपाता करनी जेम अरिहंतनो कर मानी वंदन आपे, पण कर्मनिर्जरा माटे वंदन न करे तो पच्चीशमो कर दोष लागे २५ । 'अमे दीक्षा लइ लौकिक करथी तो मुक्त थया, पण वंदनरूप अरिहंतना करथी तो हजु मुक्त न थया, गुरुने वंदन कर्या विना छुटको थाय तेम नथी, क्यारे आ वेठथी छुटशुं ?' ए प्रमाणे चिंतवतां जे वंदन करवुं ते छवीशमो मोचन दोष २६ ।

आलिङ्गनालेद्धं, रजोहरण-सिरेहिं होइ चउभंगी । वयणवखरेहिं ऊणं, जहन्नकालेऽवि सेसेहिं ॥ १७१ ॥

आश्लिष्टअनाश्लिष्टना चार भांगा थायछे—'अहो कायं काय' इत्यादि आवर्त समये हस्ते करी रजोहरण अने ललाटने स्पर्श, रजोहरणने हस्ते स्पर्श पण ललाटने हाथ न लगाडे, ललाटने हस्ते स्पर्श पण रजोहरणने हाथ न लगाडे, तथा रजोहरण अने ललाट ए बन्नेने हस्ते स्पर्श नहीं. आ चार भांगामां पहेलो भांगो शुद्ध छे, एटले रजोहरण अने ललाटने हस्ते स्पर्शी वंदन

* करमिव मन्यते ददद्, वन्दनकं आर्हतिककर इति । लौकिककरात्तु मुक्का, न मुच्यामहे वन्दनकरात् ॥ १७० ॥

+ आश्लिष्टमनाश्लिष्टं, रजोहरण-शिरोभ्यां भवति चतुर्भङ्गी । वचनाक्षरैरूनं, जघन्यकालेऽपि शेषैः ॥ १७१ ॥

आपे तो दोष लागतो नथी; पण बाकीना त्रण भांगाए वंदन आपतां सत्यावीशमो आश्लिष्टअनाश्लिष्ट दोष लागे २७ । वंदन करती वखते वाक्य अथवा अक्षरो न्यून बोली वंदन करे तो न्यून दोष लागे. अथवा अतिशय उतावळो थइ थोडीज वारमां वंदन पूर्ण करी दे त्यारे वाक्य अने अक्षरो तो पूर्ण बोलवा दूर रह्या पण अवनमनादि आवश्यक पण पूरा न करतो छतो वंदन आपे तो अठ्ठावीशमो न्यून दोष लागे २८ ।

दैऊण वंदणं मत्थएण वंदामि चूलिया एसा । मूयव्व सदरहिओ, जं वंदइ मूयगं तं तु ॥ १७२ ॥

वांदणुं दइ पछी मोटा सादे करी 'मत्थएण वंदामि' कहे ते ओगणत्रीशमो उत्तरचूलिकादोष २९ । मूंगानी जेम जे आवर्त आलापादिनो उच्चार नहीं करतो वांदे ते त्रीशमो मूकदोष ३० ।

ढङ्हरसरेण जो पुण, सुत्तं घोसेइ ढङ्हरं तं तु । चुडिलिं व गिण्हऊणं, रयहरणं होइ चुडिलिं तु ॥ १७३ ॥

वंदनसूत्रने मोटा स्वरे उच्चारतो जे वंदन करे तेने एकत्रीशमो ढङ्हर दोष लागे ३१ । उंवाडीयानी जेम रजोहरण छेडे ग्रहण करी रजोहरणने भमाडतो थको जे वांदणुं आपे तेने वत्रीशमो चुडलिक दोष लागे ३२ ।

* दत्त्वा वन्दनं मस्तकेन वन्दे चूलिकैषा । मूक इव शब्दरहितो, यद् वन्दते मूककं तत्तु ॥ १७२ ॥

+ ढङ्हर(महत्)स्वरेण यः पुनः, सूत्रं घोषयति ढङ्हरं तत्तु । अलातमिव गृहीत्वा, रजोहरणं भवति चुडिलि तु ॥ १७३ ॥

વાંદણાનાં આઠ કારણ કહે છે—

પંડિકર્મણે સજ્ઞાએ, કાઠસંગા-ડવેરાહ-પાહુણે । આલોચણ-સંવરણે, ઉત્તમદ્વેય વંદણયં ॥ ૧૭૪ ॥

પાપથી પાછા હઠવું—અપરાધ સ્થાનથી નિવર્તી ગુણસ્થાનમાં વર્તવું તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય, તે પ્રતિક્રમણમાં વંદન કરવું ૧ । વાચનાદિ સ્વાધ્યાયમાં વંદન કરવું ૨ । આયંબિલ વિગેરે તપસ્થાને પારણે વિગયના પરિભોગ માટે કાઠસંગ કરાય છે તેને વિષે વંદન કરવું ૩ । ગુરુનો અવિનય રૂપ અપરાધ થયો હોય તો તે અપરાધ સ્વમાવવા માટે વંદન કરવું ૪ । કોઈ પોતાથી મોટો સાધુ પરોણો આવ્યો હોય તો વંદન કરવું. એટલે કે—પરોણો કોઈ મોટો સાધુ આવ્યો હોય તો તેને લઘુ સાધુઓ વંદન કરે, પણ જો લઘુ પરોણો આવ્યો હોય તો તે પરોણાએ પોતાથી મોટા સાધુ હોય તેને વંદન કરવું. તેને વિષે આ પ્રમાણે વિધિ છે—

“સંભોદયડન્નસંભોદયા ય, દુવિહા હવન્તિ પાહુણયા । સંભોદય આયરિયં, આપુચ્છિત્તા ઓ વંદન્તિ ॥ ૧ ॥

હયરે પુણ આયરિયં, વંદિત્તા સંદિસાવિડં તહ ય । પચ્છા વંદેહ જઈ, ગયમોહો અહવ વંદાવે” ॥ ૨ ॥

પરોણા તરીકે આવેલા સાધુ બે પ્રકારના હોય છે—સાંભોગિક અને અસાંભોગિક. સાંભોગિક એટલે પોતાની સામાચારીના સાધુ, અને અસાંભોગિક એટલે જુદી સામાચારીના સાધુ. તેમાં સાંભોગિક સાધુનું આગમન થાય અને પોતાથી મોટો હોય તો આચાર્યને પૂછીને વાંદણું દેવું. જો અસાંભોગિક સાધુનું આગમન થયું હોય અને પોતાથી મોટો હોય તો પ્રથમ આચાર્યને

† પ્રતિક્રમણે સ્વાધ્યાયે, કાયોત્સર્ગા-ડપરાધ-પ્રાઘૂર્ણકે । આલોચના-સંવરણે, ઉત્તમાર્થે ચ વંદનકમ્ ॥ ૧૭૪ ॥

वंदन करी तेमनी आज्ञा लई वंदन करवुं. पण परोणा तरीके आवेलो साधु पोताथी लघु होय तो मोह रहित थई साधु तेनी पासे वंदन करावे ५ । विहार करी आगमन ध्युं होय त्यारे आलोचन लेतां अथवा अपराध आव्यो होय त्यारे आलोचन लेतां वंदन करवुं. एटले वंदन कर्या पछी गुरुमहाराज पासेथी आलोचना लेवी ६ । एकासणादि पञ्चक्खाण घणा आगारे लीधेलुं होय छे, त्यां आहार कर्या पछी आगार संक्षेपवा रूप संवरने विषे वंदन करवुं. अथवा नवकारशी विगेरे पञ्चक्खाण कर्तुं होय, पण अजीर्णादि कारणे आहार न करवो होय तो उपवासादि तपस्या ग्रहण करवा रूप संवरने विषे वंदन करवुं ७ । उत्तमार्थ एटले अनशन संलेखना करतां वंदन करवुं ८ ।

वीजुं वंदनकद्वार संपूर्ण ध्युं ।

